

Industry

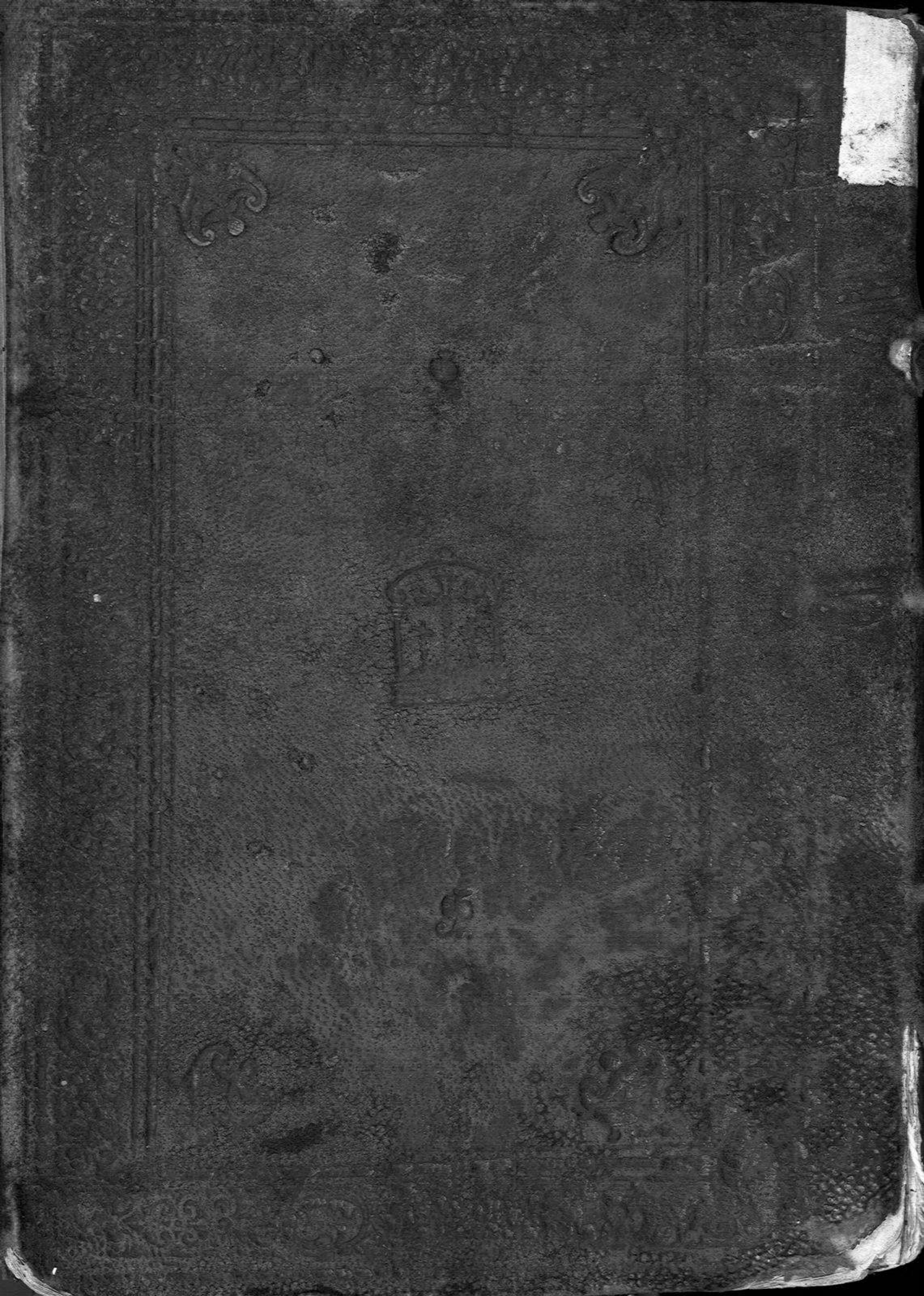
27. 9. 5

39

Antony Faber

ul. 6

X4707924

Scilicet vt fuluum Spectatur in ignibus aurum,
 Tempore sic duro est inspicienda fides.

Similitudine siue differentia, ducitur hoc modo
 entum.

barorum est in diem viuere, nostra cōsilia sem-
 um tempus spectare debent.

Argumē-
 tū a dissi-
 militudis
 ne.

De contrarijs. Cap. 21.

Contrariorum genera sunt quatuor, aduer-
 sa, priuantia, quæ inter se conferuntur,
 & contradicentia. Aduersa sunt, quæ

Cōtrario-
 rū genera
 sunt qua-
 tuor.

in eodem genere plurimum differunt, vt
 vitium, quæ cum animi habitus sint, plu-
 tamen inter se differunt: & bellum, pax, sa-
 stultitia, ex quibus argumenta talia existunt.

Aduersa
 quæ sint

icitiam fugimus, sapientiam sequamur, & boni
 si malitiam. Hinc illud Drancis apud Vergi-
 Nulla salus bello, pacē te poscimus omnes: perin-
 m est, atque hoc: Bellum est nobis perniciosum,
 itur expetenda est. Cicero, Quid cum fatentur

Argumen-
 ta ab ad-
 uersis.

magnam vim esse in vitijs ad miseram vitam,
 fatendum est, eandē vim in virtute esse ad bea-
 tū? Cōtraria enim cōtrariorū sunt consequentia.

Priuantia
 quid sint.

ntia sunt habitus, & eius priuatio, vt lux tene-
 ita mors: sciētia inscitia, humanitas ihumanitas
 sitio enim, in, priuat verbū ea vi, quā haberet, si
 positū nō fuisset. Ex his ductū est illud Cice. in

Argumen-
 tum a pri-
 uantibus.

iana, Eius igitur mortis sedetis vltiores, cuius
 vitam,

~~Seminarij Batlica catalogo inscribitur~~

DE ARTE

RHETORICA LIBRI

tres ex Aristotele, Cicerone & Quinti-
liano præcipue de-
prompti.

de Colegio de la comp^a de Jesus de Granada

Authore Cypriano Soarez Sacerdote

Societas I E S V.

novela libreria

HISPALI.

Ex officina Alphonsi Escriuani.
Expensis Andreae
Pescioni.

Cum Facultate.

1573.

R. 17
5/6

*Set 55
260*

DON Phelipe por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de Leon, de Ara-
 gon, de las dos Sicilias, de Hierusalē, de Nauarra, de Granada, de To-
 ledo, de Valencia, de Galizia, de Mallorca, de Seuilla, de Cerdeña, de
 Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iacn, Cōde de Flādes y de Tirol. &c.
 Por quāto por parte de vos Andres Pescioni librero, vezino de la ciudad de
 Seuilla, nos fue hecha relacion, que en estos nuestros Reynos auia grā falta
 de la Rhetorica sacada de Aristoteles, Ciceron, de Quintiliano, que era pa-
 ra estudiātes: à cuya causa se dexaua de leer en las escuelas, y que à vuestro
 pòder auia venido el dicho libro, y por no auer impresion del auia falta
 dellos. E porque era muy vtil y necesario nos suplicastes os diessemos licē-
 cia y facultad para le imprimir conforme a la nueva pragmatica, por nos
 sobre ello fecha, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del
 nuestro Consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la di-
 cha Pragmatica dispone, fue acordado que deuiamos mandar dar esta nue-
 stra carta en la dicha razon, y nos tuuimos lo por bien. Y por la presente
 damos licenzia y facultad a qualquier impressor de estos nuestros Reynos,
 para que por esta vez pueda imprimir el dicho libro que de suso se haze
 mencion, sin que por ello cayga ni incurra en pena alguna. Y mandamos
 que la tal impresion se haga del dicho libro original que va rubricado ca-
 da plana, y firmado al fin del de Francisco de Vallejo nuestro escriuano de
 camara, de los que en nuestro Consejo residen. Y despues de impresso no se
 pueda vender ni vēda el dicho libro, sin que primero se trayga al nuestro
 Consejo, juntamente con el dicho original: para que se vea si la dicha im-
 pression esta conforme a el, y se tasse en lo que cada libro se ouiere de ven-
 der: sopena de caer è incurrir en las penas contenidas en la dicha Pragmati-
 ca y leyes de nuestros reynos, è no fagades ende al, sopena de la nuestra
 merced, y de diez mil marauedis para la nuestra camara. Dada en Madrid
 a veynte dias del mes de Septiēbre, de mil y quiniētos y sesenta y ocho años.

D. Cardinalis.

El Doctor Diego

El Licenciado

Segunt.

Gasca.

Fuen mayor.

El Licenciado

El Doctor Francisco

El Licenciado don

Iuan Thomis.

Hernā. de Lieuana.

Antonio de padilla

Yo Francisco de Vallejo escriuano de camara de su Cath. M. la fize escre-
 uir por su mandado, con acuerdo de los del su Consejo.

CYPRIANVS SOAREZ
Christiano Lectori, S.

IONGE PRO FECTO
melius, atq; prudentius studijs suis con-
sulunt, qui optimos autores in omni disci-
plinarum genere legendos sibi atq; imi-
tandos proponunt, quam qui his neglectis
delectu omni ac discrimine remoto, quos
uis cupidissime sequuntur. Quod si quis vetera paulò altius
reperere voluerit, quocunq; se animo & cogitatione con-
uertet, hoc ita esse comperiet. Vt enim alios omittam, qui
in bonarum artium studijs liberalissimis sunt, doctrinisq; ver-
sati, satis constat Platonem ingenio, doctrina, & copia dicen-
di longe omnibus superioribus præstitisse. Ergo ex eius disci-
plina quot viri, quanta scientia, quantaq; in suis studijs varie-
tate, & copia, quam admirabiles extiterunt? Atq; vt alios
sileam, quorum scripta temporum iniuria perierunt, illi &
Aristotelem summum philosophum, & Demosthenem omniũ
oratorum facile principem proculdubio debemus. Si quidem
Aristoteles totos viginti annos Platonem audiuit: Demosthe-
nes vero eundem non solum audiuit, sed etiã lectitauit. Quid
Ciceronem ad tantum in philosophia, & eloquentia decus
euexit? An non Platonis, Aristotelis & Demosthenis imita-
tio? Finis non sit, si velim eos numerare, qui ex Aristotelis
disciplina in omni doctrina & ingenij laude præstâtes prodie-
runt Tãti refert, quem imiteris, quem legas, quem admireris.
Hoc intelligentes nostræ societatis præceptores, ex eo tẽpore
quo iuuentutem, virtute & literis informant, eos autores disci-
pulis

cupulis exponunt, qui præter cæteros in suo genere floruerunt. Qua de causa molestius etiam ferebant nullum esse librum veterum scriptorum, qui adolescentibus discendi cupidis primū aditum ad eloquentiam aperiret. Non quòd doctrina dicendi parum latinis literis sit illustrata, nam & Quintilianus de ea diligentissime simul & doctissime scripsit, & in libris Cicero nis tantum est curæ, tantum suauitatis, elegantie atq; doctrine, vt ne apud Græcos quidem, aut pluribus, aut melioribus præceptis orationis facultas sit exornata: sed quod ad primam tyronum institutionem eorum scripta minus sint accommodata. Quid enim discipulis ad hæc studia ingrediētibus explicarēt? Quintiliani libros? sunt illi quidem, vt dixi, summa diligentia, singulari iudicio, sūma etiam eruditione conscripti: at ita sunt longi, sic nonnunquam obscuri, vt maius otium & acrius iudicium desiderent. Partitiones oratorias? at ita sunt breues, & concisæ, vt multas & magnificas eloquentie opes constructas & reconditas nimis anguste coarctent. Libros de oratore ad Quintum Fratrem? at in dialogo sunt scripti. Præcipuas autem in illis partes habent L. Crassus, & M. Antonius homines vt dignitate sic eloquentia in Romana Repub. maximi, qui minora illa, sed discipulis in primis necessaria celeriter transigunt quæ vero sunt à vulgari intelligentia magis remota, ea, non facile dixerim, ornatius ne an copiosius prosequantur. Huc accedit, quòd dum Crassus perfectum, Antonius communem informat oratorem, magnis altercationibus, qui dialogorum est mos, in contrarias partes differitur, quod mediocriter quidem eruditis, qui iudicij iam aliquid habent, non solum magnam & ingenuam delectationem, sed mirabilis etiam utilitatis fructum affert, tyronibus non item, qui disputationis vim atque incitationem aspiciunt, vestigia, ingressumq; vix intuentur.

Duos

Duos de Inventione libros puero sibi inchoatos, & rudes Cicero excidisse affirmat, propterea quod nec orationis expedienda & conformanda rationem docent, nec inueniendi fontes ab Aristotele demonstratos aperiunt. Itaque multa in eis præcepta sunt, quæ editis postea libris idem Cicero improbauit. Libri vero ad Herennium, à quocunq; illi sint scripti, similem inueniendi viam demonstrant, & quedam de statu, multa de verborum, & sententiarum continent ornamentis diuersa ab his, quæ Cicero, & Quintilianus eisdem de rebus tradiderunt. Topicorum liber tantummodò declarat viam ab Aristotele inuentam ad reperiendum in omni ratione argumentum: & quoniam ad Trebatium iurisperitum scriptus est, exempla habet ex intima iuris scientia desumpta, quæ usq; eo sunt difficilia, ut sua obscuritate multos ab eius libri lectione reijciant. In oratore vero ad Brutum quæ sit optima species, & quasi figura dicendi Cicero disertissime exponit. Sed cum ad Brutum scriberet vulgaria præcepta permulta, quæ discendi studiosis vehementer conducunt, breuiter percurrit, vel penè præterit. Quæ vero de orationis numero mirabiliter præcipit, ut aduentibus ad eloquentiam utilia sint, ordinem alium, & exemplorum lumen desiderant. His de causis cupiebant nostri præceptores, ut omnes eloquentiæ partes explicatæ definitionibus, exemplis illustratæ ex Aristotelis sententia, Cicero nis vero & Quintilianiani non sententia solum, sed plerumque etiam verbis aliquo libro, via & ordine comprehenderentur. Futurum enim existimabant si id fieret, ut discipuli simul cum vulgaribus Rhetoricæ præceptis illa magis recondita de argumentorum locis, de amplificatione, de orationis forma & numero perciperent. Quam ego prouinciam cum eorum voluntate suscepissem, quibus libèter vitæ meæ rationes cõmisi, his

tribus libris dicendi præcepta, quantum exigua ingenij mei vires efficere & consequi potuerunt, complexus sum, ut iuua-rem adolefcentes ad legendos Aristotelis, Ciceronis & Quintiliani doctissimos libros, quibus eloquentiae fontes conti-
nentur. Neq; verò ignoro multa horum, quæ à veteribus sunt tradita, ab his à quibus defendi æquius erat, editis etiam libris oppugnari. Sed cum à multis qui singulari doctrina sunt prædi-
ti, eadem defensa sint, mihi consilium fuit, de his, quæ tot do-ctissimorum seculorum approbavit cōsensus, nihil sine ratione mutare. Imo vero te Christiane lector vehementer oro atq; ob-
secro, ut hæc libidinē temere cōtradicēdi veteribus scriptori-
bus de animo tuo penitus euellas, ne ad eius perniciē lōgius de-
inde serpat. Nā simul atq; cupiditas hæc ad ingenium tanquā
fax ad materiā adhesit, incredibile dicto est, quæ continuo ex-
citet incēdia. Illud etiam tibi persuadeas velim, nos ni-
hil magis cupere, quàm ut virtute, & literis
maxime sis ornatus, ut Christo Iesu,
qui est parens & salus vitæ
nostræ, gratus sis &
iucundus.

(?)

Emmanuel alvarez societatis I E S V S,
ad lectorem.

E Loquio quicumq; paras accendere mentes,
Dulceq; Nestorea fundere voce melos,
Perlege non auro nitidum, sed pondere rerum
Prædiues, pauper sit licet autor, opus.
Emicat hic sophiæ princeps, hic fulminat ore
Tullius, hic monstrat Quintilianus iter.

Michael Vanegas eiusdem socie-
tatis, ad eundem.

Quos Arabes, Persæq; legunt Oriente lapillos,
Omnes una manus si tibi fortè daret,
Et quos gëmiferi præceps alit æquoris vnda,
Et quos terra graui parturit alma sinu,
Nõne libens hilari caperes data munera vultu,
Et tantas nolles spernere sanus opes?
En tibi Rhetorices vnus liber explicat omnes
Thesavros: ingens quos reperire labor:
Ne te pœniteat lectas hinc sumere gemmas,
Attica quas tellus, quasq; latina tulit.
Has virtute, velut fuluosi cinxeris auro,
Aurea gemmato vox tibi corde fluet.

IN LIBROS DE ARTE
Rhetorica Autoris Proœ-
mium.

Rationis & orationis tanta est simili-
tudo, vt Græci, qui nō intelligēdi so-
lū, sed loquēdi etiā principatum te-
nuerunt vno vtrāque vocabulo, Lati-
ni græcorū prudentiæ æmuli eodem
pene nominarint. Est enim oratio quasi rationis
imago quædam. Rationē in mente, cui regnū to-
tius animi tributum est, Deus Opt. Max. posuit:
orationis sedē idē summus opifex in celsissima
ac nobilissima corporis parte collocavit: ratio
est sicuti lux quædā lumēq; vitæ: oratio est ratio-
nis decus & ornamentum: ratio regit ac modera-
tur proprium animū: oratio flectit etiā alienos:
rationis est species admirabilis, eam tamē intus
latētē orationis pulchritudo declarat. Ita quod
lumē est soli principi ac moderatori luminū reli-
quorū, id est oratio rationi dominæ ac reginæ
rerū omniū. Hinc nimirū fit, vt summi illius re-
ctoris mundi huius bonitatē, sapiētiam, vim &
potestatem suscipiendam, admirandamq; homi-
num generi, vt rationis, sic orationis vis & natu-
ra cogat confiteri. Quid enim admirabilius esse
potest, quā cogitationes tam multas: tam excel-
lentes, tam varias atq; multiplices orationi com-
men-

mēdari: Orationē vero exceptam aëre quasi ve-
hiculo incredibili celeritate breuissimo tēporis
spatio ad quā plurimos peruenire: ac postremo
per tenuissimos auriū meatus singulari opere ar-
tificioq; perfectos in alienos animos introire, at
q; in eis tā perfecte tā insigniter imprimere spe-
ciē suam, vt mœrentes consoletur, torpētes exci-
tet, afflictos erigat, inani lætitia elatos cohibeat,
& in quemuis denique motū auditorem impel-
lat: Quòd si orationis tanta præstantia est, non
potest nō maxima esse dignitas Rhetoricæ, qua
ornandæ orationis doctrina continetur. Eadē
enim hominis ratio, quæ cæteras artes inuenit,
dicēdi quoq; artificiū illustrauit. Nā primo ter-
ram peruagata non modo eius forma, situm, fœ-
cunditatem, sed eorum etiā quæ in ea gignuntur
varietatem, vsum, naturāq; cognouit. Tū mare
ingressa profundum & immensum, quot genera
quàmq; disparia degentium in eo belluarum in-
uestigauit: Ex in siderum ornatū & pulchritudi-
nē admirans, cognito prius aëre & his, quæ ex eo
generantur, in cœlum vsq; penetrauit. In quibus
rebus tā multis, tā varijs, tā disiunctis, tā abditis
atq; obscuris inuestigandis, si tanta fuit rationis
sagacitas & solertia in expoliēda oratione, quæ
eius comes, et interpretis est, nō minori profecto
fuit cura. Hic est eloquētix ortus, hæc nobilitas,
hæc cū ratione cōiunctio. Qua de causa vehemē-
ter

ter vigilandum est ijs, qui sapiētiæ flagrant studio, enitendumque omni cura ac diligentia, vt Rhetoricæ dialecticæque præceptis optime cognitiss, ad reliquarum artium fastigium contendant. Quam viam iucundam, facilem, breuē & quasi compendiariam, non modo non asperam atque arduam, aut lōgam esse comperiēt. Quod vt facilius consequantur, hi tres libri artificium dicendi à veteribus traditum breuiter explicabunt. Et in primo quidem libro, qui de inuentione est, sedecim argumentorum loci sunt explicati simul cum his, quæ ad permouēdos animos ex eisdem locis eruūtur. Præcepta etiam quædam sunt exposita ad exornationē & deliberationē accomodata. In secundo vero, qui dispositionis præcepta continet, de orationis partibus, de statu, iudicatione, & ea controuersia, quæ ex interpretatione scripti existit: præterea de ratiocinatione, enthymemate, inductione & exemplo agitur. Et quoniā frequens mentio facta est ab antiquis autoribus Epicherematis, Soritis, & Dilemmatis, eorum vis explanatur. Tertius denique liber docet orationis ornatū, qui est in verbis vel simplicibus, vel cōiunctis. Itaq; de verbis nouis, de inusitatis, de tropis, de luminibus verborū, & sententiarū, de origine, causa, natura & vsu orationis aptæ, ac numerosæ, tū ad extremū de memoria, & pronunciatione in eo disseritur. Sed
quo

quo maior utilitas ex eloquentia percipi possit
Christianis præceptis diligenter ea purganda est.
Ut enim bonus agricola vitem, quæ syluescit &
in omnes partes nimia funditur, ferro coercens,
tum fructu lætiores, tum aspectu pulchriores
reddit: sic eloquentia si amputetur errorum inani-
tas, in quos delapsa est vitio hominum, diuinas le-
ges ignorantium, suam admirabilem speciem re-
cuperabit. Excidatur igitur mentiendi licentia,
quam seuerè diuinis præceptis interdictam, ora-
tori Quintilianus & antiqui rhetores concedunt:
amputetur procacitas & vitium illud teterrimum
lacerandi alios probris, contumelijs, maledictis,
cui utinam ne Demosthenes & Cicero tantope-
re indulissent: refecetur arrogancia & inanis lau-
dis appetitus, qui aciem animi perstringit: intel-
ligatur iniquum esse tenebras auditoribus offun-
dere, ne verum perspiciant, & suffragium atque
sententiam dicendo corrumpere, quod à Græcis &
Romanis oratoribus est factitatum. His tot, tan-
tisq; deletis maculis, continuo existet illa diuina
& cælestis Christianæ eloquentiæ pulchritudo,
quæ tanto erit præclara magis & eximia, quan-
to diligentius ad omnium hominum utilitatem
conferetur, & ad laudes celebrandas Dei Opt.
Max. qui sermonem homini dedit ad societatem
& coniunctionem cum hominibus tuendam. Hæc
est illa Christiana eloquentia, qua Gregorius &
Basi-

Basilii nobilissimū par amicitiaē, doctrinaē, sanctitatis plurimum praestiterunt, & Iuliani amentissimi, & profligatissimi hostis religionis impetus omnes fregerunt: hac excelluit Athanasius vir sanctissimus, quem nec saeuissima periculorū tempestas, nec humanorum commodorum aura potuit vnquam de suo cursu dimouere, quin Arrii impium & consceleratum comprimeret furorem: hac floruerunt Chrysoctomi, Ambrosij, Augustini, Hieronymi, Cypriani, qui Christianae Reip. fuerunt lumen longe clarissimum. Vt alios quam plurimos omittam, quorum est copia digna Christiani nominis gloria. Hos tales ac tantos viros qui volet imitari, colat Christianam eloquentiam, quae ex diuinarum rerum cura & contemplatione, ex Christi Iesu amore, ex maximarum denique artium studijs efflorescit.

DE ARTE

RHETORICA. LIBER. I.

QVID SIT RHETORICA,

quod eius officium, & finis

Capit. 1.

RHETORICA EST

De clar.
or.

*vel ars, vel doctrina dicēdi. Ars est, Quid sit
quæ dat rationes certas, & præcepta Ars.
faciendi aliqui, quæ habent ordinem,
& quasdam errare in faciendo non pa-*

Offic. 2.

*tientes vias. Esse autem eloquentiæ artem perspicuum
est; cum enim rerum minimarum sine arte nulla sit, ho-
minū est parum cōsideratè iudiciū, credere maxi-
marū rerū nullā esse artem. Dicere est, ornatè, graui-
ter & copiose loqui. Rhetoricæ officium est, dicere ap-
positè ad persuasionem: finis persuadere dictione.*

Rhetoricæ
est ars.

Officiū &
finis Rhetorice.

De in-
uent. 1.

De utilitate, dignitateq; Rhetoricæ

Capit. 2.

De orat.
1.

*Dignitas eloquentiæ, vel ex eo intelligi po-
test, quòd in omni libero populo, maximeq;
in pacatis, tranquillisque; ciuitatibus præci-
puè semper floruit, semperq; dominata est. Quid enim
aut tam incundum cognitu, atque auditu, quàm sapien-*

Eloquētis
dignitas.

B tibus

D E A R T E

Oratoris,
 & in rep.
 & inter
 priuatos
 magna
 præclara
 munera.

 tibus sententijs, grauiusque verbis ornata oratio, &
 perpolitata: aut tam potēs, tamq̄ magnificum, quam ho-
 minū animos vnus oratione conuertit? Quid admira-
 bilius quā res splendore illustrata verborū? Oratoris
 est in dando consilio de maximis rebus cum dignitate
 explicata sententia, eiusdem & languentis populi inciti-
 ratio, & effrenati moderatio. Eadem facultate fraus
 hominum ad perniciem, & integritas ad salutem vo-
 catur. Quis cohortari ad virtutē ardentius? quis à vi-
 tijs acrius reuocare? quis vituperare improbos aspe-
 rius? quis laudare bonos ornatius? quis cupiditatem ve-
 hemētius frāgere accusando potest? quis mœrorē leua-
 re mitius consolando? Ac ne plura, quæ sunt penè in-
 numerabilia, dicantur, breui statuendum est, perfecti
 oratoris moderatione & sapientia non solum ipsius di-
 gnitatē, sed & priuatorum plurimorum, & vniuersæ
 Reipub. salutē maximè cōtineri. Quo maior igitur est
 eloquētis vis, hoc est magis probitate iungenda, sum-
 maque prudentia: quarū virtutum expertibus si dicē-
 di copiam tradiderimus, nō eos quidem oratores fece-
 rimus, sed furentibus quedam arma dederimus.

Eloquētia
 cum pro-
 bitate iun-
 genda est

De materia Rhetoricæ. Cap. 3.

Quid ar-
 tis mate-
 ria sit.

Artis materia est, in qua omnis ars & ea fa-
 cultas, quæ conficitur ex arte versatur: vt uent. 1.
Si medicinæ materiam dicamus morbos ac
 vulnera, quod in his omnis medicina versetur.
 Item, quibus in rebus versatur ars & facultas orato-
ria

De ora. 1

ria, eas res materiam artis Rhetoricæ nominamus. Sed hoc interest inter alias artes & eloquētiā, nam ceteræ ferè artes se ipse per se tuentur singulæ: bene dicere autem, quod est scienter, & peritè, & ornatè dicere, nõ habet definitam aliquam regionē, cuius terminis septa teneatur. Omnia quæcūque in hominū disceptationem cadere possunt, bene sunt ei dicenda, qui hoc se posse profiteatur, aut eloquētiæ nomē relinquendum est: materia enim oratori ad dicendum subiecta, questio est.

Quid inter artiū ceterarū & Rhetoricæ materiā intersit. Oratoris materia est questio.

De quæstione. Cap. 4.

In part.

Questionum duo sunt genera, alterum infinitum, quod Græci Thesim, Cicero propositū vocat: alterum certū & definitū, quod hypothesein illi, Latini vel causam, vel cōtroversiam solent appellare. Propositū est, in quo aliquid generatim queritur hoc modo: expetenda ne sit eloquentia? Causa est, quæ certis personis, locis, temporibus, actionibus, negocijsq; cernitur, hoc modo. An Socrates iure fuerit ab Atheniensibus dānatus? Propositi duo sunt genera, cognitionis alterum, cuius scientia est finis, ut, an solis magnitudine multis partibus terra superetur: alterum actionis, quod refertur ad efficiendum quid, ut si queratur, quibus officijs amicitia colēda sit. Causarū tria sunt genera, iudicij, deliberationis, exornationis, quæ quia in laudationes maximè confertur, proprium habet ex eo nomen laudationis.

Questio nū duo genera. Propositum, quid sit. Quid sit causa. Propositi duo genera. Causarum tria genera.

Topic. De orato. 2.

Topic.

Cicer. in

Topic.

in part.

Quint. li. 3. c. 5.

DE ARTE

De exornatione, Deliberatione, & Iudicio. Cap. 5.

Exornationis partes, tempus & finis.

Deliberationis partes, tempus & finis.

Iudicij partes, tempus & finis.

IN exornatione duæ sunt partes, laus & vituperatio. Tempus tum præsens, tum præteritum. Spectat autem orator honestatē præcipuè cum laudat, turpitudinem cum vituperat, mouetq; auditores ad delectationem. Deliberatio continet in se suasionem & dissuasionem, tempus vero futurū. Finis, quem sibi proponit orator in suadendo est dignitas, mouetq; deliberantem ad spem maximè: in dissuadendo contra indignitatem spectat, & in reformationem pertrahit: Iudicium habet in se accusationem, & defensionem: eius finis iustorum & iniustorum questione continetur, & ad seuitiã aut clementiam index est incitandus.

De inuentione. 1.

Ar. lib. 1.

4.

Rhet. c.

In part.

De inuentione. 1.

Ar. 1.

Rhe. c. 3.

Cic. de oratione. 2.

In part.

De inuentione.

1.

Quomodo hypothesis ad thesin reuocanda sit. Cap. 6.

Consultatio est pars cause se.

MAneat ergo & infinitas, et finitas, quæ rationes ad oratorem pertinere, sed cū consultatio sit quasi pars cause quædam & controuersie, inest enim infinitum indefinito, debet orator causam ad infiniti generis questionem transferre, quod ut exemplo pateat, finita est. An Aristotelis philosophia sit perdiscenda: eius quasi pars quædam est illa infinita. An

In part.

in Top.

Quintil.

li. 3. c. 5.

philo-

philosophia sit per discenda, ad quam orator finitam
 Cic. de o transferet. Sunt enim ornatissimæ orationes eæ quæ la
 rat. 3. tissimè vagantur, & à priuata ac singulari controuer
 sia se ad vniuersi generis vim explicandam conferunt Ornatissi
 & cõuertunt, ut ij, qui audiunt, natura & genere, & mæ sunt o
 vniuersa re cognita de singulis rebus statuere possint. rationes
 In Orat. Quod ut facere possit orator excellens, à proprijs per que vni-
 sonis, & temporibus semper, si potest, auocat contro- uersi gene-
 uersiam, & ad vniuersi generis orationem traducit. ris vim ex-
 plicant.

De partibus Rhetoricæ. Cap. 7.

De orat.
2.

Vinque sunt partes, & quasi mēbra e- Quinq;
 loquentiæ: inuētio, dispositio, elocutio, rhetoricæ
 memoria, pronuntiatio. Oportet enim partes.
 primum inuenire quid dicas, inuenta
 disponere, deinde ornare verbis: post

De in-
uent. 1.

memoriæ mandare, tū ad extremū agere. Inuētio est
 excogitatione rerū verarū, aut verisimiliū, quæ quæ-
 stionē probabilem reddāt. Dispositio est rerum inuēta-
 rum in ordinem distributio. Elocutio est idoneorū ver-
 borum, & sententiarum ad inuētionem accōmodatio.
 Memoria est firma orationis perceptio. Pronuntiatio
 est ex rerum & verborū dignitate, corporis & vocis Iudiciū nō
 moderatio. Nec audiendi quidam, qui iudicium sex- est rheto-
 Quintil. tam esse partem voluerunt, ad eò enim tribus primis vice pars
 li. 3. c. 3. partibus est permistum (nam nec inuentio sine eo, nec
 dispositio, neque elocutio fuerit) ut pronuntiatio quo-
 q; vel plurimum ab eo mutuetur. Nec inuenisse cre-

D E A R T E

Nō est exi-
stimandus
inuenisse
qui sine iu-
dicio inue-
nit.

Opera o-
ratoris.

dendus est, qui non iudicauit. Quod similiter in alijs partibus, quibus iudicium permistum est, existimare debemus. Hinc apparet quā praeclara res, quā etiam difficilis eloquentia sit quae ex quinque rebus cōstat, quarū unaquaeque est ars ipsa magna per se se. Quare quinque artium concursus maximarum, quantam vim quantāque difficultatem habeat existimari potest. Sūt igitur quinque Rhetoricæ partes omnino. At inuenire disponere, eloqui, memoria complecti & pronuntiare opera sunt oratoris.

De clar.
orato.

Quibus eloquentia comparetur, ac primum de Natura. Cap. 8.

Eloquētia
compara-
tur arte,
natura et
exercita-
tione.

Loquentia, quae quinque supradictis cō-
stat partibus, natura, arte, & exercita-
tione comparatur. Imitationem enim,
vel arti, vel exercitationi subijcere
possis. De quibus singulis, quoniam ma-
ximi sunt momenti & pōderis, aliquid dicendum est.
Natura igitur primum, atque ingenium ad dicendum
vim affert maximam. Nam & animi & ingenij cele-
res quidam motus esse debent, qui ad excogitandum
acuti, & ad explicandum, ornandumq; sint vberes,
& ad memoriam firmi ac diuturni. Quae accendi ac
commoueri arte possunt, inseri quidem, & donari ab
arte non possunt omnia: sunt enim dona naturae. Illa
etiam naturae sunt, quae cum ipso homine nascuntur,
linguae

Quit. 3
cap. 5.

De ora. 1

lingue solutio, vocis sonus, latera, vires, conformatio
 quedam, & figura totius oris & corporis. Quæ tamen
 ab arte limari possunt & quæ bona sunt fieri meliora
 possunt doctrina, & quæ nõ optima, aliquo modo acui
 & corrigi possunt. Neque homines adolescentes, si-
 quid naturale fortè non habent, dicendi studium relin-
 quant, magni enim facere debent illam ipsam, quancũ-
 q; habuerint, mediocritatem in dicendo.

Nature
 dona sũt
 arte me-
 liora.

De arte. Cap. 9.

De orat.
 2.

Utm nature, quæ optima est, ars iungi
 debet, quæ à natura profecta est. Nota
 tio enim nature, atque animaduersio
 peperit artem. Habet igitur ars hanc
 vim non vt aliquid, cuius in ingenijs
 nostris pars nulla sit, pariat & procreet: verum vt ea
 quæ sunt orta iam in nobis & procreata, educet atque
 confirmet. Qua de causa studiose colenda est, vt quæ
 vim & rationem dicendi doceat, & si enim magnis
 ingenijs præditi quidam dicendi sine arte copiã sunt
 consecuti, ars tamen certior est dux quàm natura.

Notatio
 nature pe-
 perit ar-
 tem.

Ars studio
 se colenda
 est.

Ars cer-
 tior est
 dux quàm
 natura.

De exercitatione.
 Cap. 10.

Cic. pro
 Archia.

In præstanti natura, quam ars expoliuit,
 exercitatio absolute perfectionẽq; di-
 cendi consummat. Cum enim ad naturam

Exercita-
 tio dicendi
 perfectio
 nõ cõsum-

B 4 eximiam mat.

DE ARTE

eximiam & illustrem accesserit ratio quaedam confir-
matioq; doctrinae, tum illud nescio quid praclarum ac
singulare solet existere. Quo circa interest per magni, De ora. 1
studium & ardorem quendam amoris assumere, sine
Diligētia quo cum nihil quicquam egregium, tum certe eloquen-
vis tiam nemo unquam assequetur. Ex hoc ardore nasci-
tur diligentia, quae ut in omnibus rebus, si in dicēdi fa-
cultate plurimum valet. Haec praecipue colenda est no-
bis: haec semper adhibenda: haec nihil est quod nō asse-
quatur. Quoniam de Rhetoricae definitione, dignitate,
fine, officio, & materia dictum est, quotque sint eius
partes explicauimus, & naturam, artem, exercitatio-
nem eloquentiae cōsequenda necessarias ostēdimus, se-
quitur ut de singulis eius partibus disseramus.

De Inuentione. Cap. 11.

QUONIAM igitur primum orato- In part.
ris munus est inuenire, dabit operam ut inue-
niat, quemadmodum fidem faciat, eis, quibus volet per-
Orator fa suadere, & quemadmodum motum eorum animis affe-
cit fidē ar gumentis. rat. Fidem facit orator argumen-
Motus do, aut ad voluptatem, aut ad molestiam, aut ad me-
quatuor tum, aut ad cupiditatem, tot enim sunt motus genera,
sunt gene partes plures generum singulorum. Cum enim omnis
ra. animi cōmotio ex opinione boni alicuius, aut male nas-
catur, letitia & cupiditas ex opinione boni nascuntur.
Egritudo & Metus in malorū opinione versantur. Est
igitur egritudo siue molestia opinio recēs praesētis ma-
li,

li, in quo demitti contrahiq; animo, rectum esse videatur. Voluptas, opinio recens boni presentis, in quo efferri rectum videatur. Metus, opinio impedientis mali, quod intolerabile videatur. Cupiditas, opinio venturi boni quod sit ex usu iam presens esse, atq; adesse. Opinio autem quae in omnes superiores definitiones includitur, est imbecilla assensio in proposito fidem solum facit orator, in causa vero fide, & motum, de quo mox dicemus.

Quid inuentio, quid argumentum & argumentatio.

Cap. 12.

In part.

Inuentio est excogitatio argumenti. Argumentum est probabile inuentum ad faciendam fidem: vel aliter, est ratio rei dubiae faciens fidem. Fides vero est firma opinio. Vt si velis fidem facere eloquentiam esse expetendam, excogitesque illud argumentum, nimirum esse artem benedicendi: possis hoc modo argumentationem concludere. Ars benedicendi est expetenda, ea est eloquentia: est igitur eloquentia expetenda. Est autem argumentatio argumenti explicatio, quae dialectici praesius & religiosius, oratores ornatius & liberius vtuntur. Locus autem est sedes argumenti.

Quid sit inuentio, quid argumentatio.

Topic.

De Ora.

Aristoteles enim proposuit quosdam locos, ex quibus omnis argumentatio ad omnem disputationem inueniretur. Qui nihil aliud esse videtur quam nota quaedam quibus ad mouemur, quid in ipsis peruestigare debeamus.

Quia sit argumentatio.

Dialectici praesius quam oratores argumentatione vtuntur

D E A R T E

Quotuplicia sint argumen-
ta. Cap. 13.

Argumenta partim in eo ipso, de quo agitur
haerent, quo circa insita dicuntur, partim ex-
trinsecus assumuntur, quae remota vocantur:
quoniam absunt, longeque ab eo, de quo agi-
tur, disiuncta sunt, ut si dicas eloquentiam esse expe-
tendam, quod benedicendi sit ars, ratio est insita, in eo de
quo agitur, eloquentia enim est ars benedicendi. Sin ex-
petenda dicas, quod Aristoteli, vel Ciceroni, vel Pla-
toni ita visum sit, ratio erit remota, autoritas enim illo-
rum virorum non est in ipsa eloquentia, quae suapte na-
tura esset expetenda sine illorum commendatione.

De numero locorum.
Cap. 14.

Locia argu-
mentorū
insitorum
sunt sede-
cim.

LO C I, unde argumenta insita eruuntur, nu-
mero sunt sedecim: alia enim ducuntur à de-
cis, in finitione, alia à partium enumeratione, alia part.
à notatione, alia cūiugata appellantur, alia
ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex
differentia, alia ex cōtrario, alia ex adiunctis, alia ex
antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repu-
gnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex com-
paratione maiorū, aut parium, aut minorum. Argumē Lib. 5.
pta sunt ta extrinsecus assumpta Quintiliano sunt sex: praedi c. 1.

Argumen-
ta assum-
pta sunt
sex.

cia,

cia, fama, tormenta, tabula, iniurandum, testes.

De definitione. Cap. 15.

In Topi-
cis

Definitio est oratio, quæ id quod defini-
tur, explicat, quid sit: ut, Virtus est re-
cta animi affectio, Rhetorica est doctri-
na dicendi. Definitionū multa sunt &
genera, & præcepta, sed ad huius libri
institutum ea nihil pertinent, tātum est dicendū, qui
sit definitionis modus. Sic igitur veteres præcipiunt.
Cum sumpseris ea, quæ sunt ei rei, quam definire ve-
lis, cum alijs communia, eo vsque persequi, dum pro-
prium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri
possit, ut hoc, Rhetorica est ars: cōmune adhuc, multa
enim genera sunt artium, ut grammatica, dialectica,
vnum adde verbum, dicendi: iam à communitate res
disiuncta videbitur, ut sic explicata definitio, Rhetori-
ca est ars dicendi. Hæc facultas definiendi debet esse
in eloquente, ut definire rem possit. Est enim explican-
da sæpe verbis mens nostra de quaq; re, atque inuolu-
te rei notitia definiendo aperienda est. Definitio enim
quasi inuolutum euoluit id, de quo quæritur, sed id, nō
faciet tam pressè, & angustè quàm in illis eruditissi-
mis disputationibus fieri solet: sed cum explanatius,
tum etiam vberius, & ad commune iudicium popu-
laremq; intelligentiam accommodatius. Sic Cicero,
quid sint optimates definit, cū ait: Sed genus vniuersū
(ut tollatur error) breui circūscribit et definiri potest.

Definitio
nū multa
sunt gene-
ra.

Qui sit
definitio-
nis modus

In orat.

Facultas
definiendi
est ora-
tori ne-
cessaria.

Pro Se-
stio.

Orator de-
finit vbe-
rius & ex-
planatius
quàm phi-
losophus.

Omnes

DE ARTE

Optima-
tes qui
sint.

Omnes optimates sunt, qui neque nocētes, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. *Ar* In Topi.
gumentum à definitione talis est formula, Ius civile est equitas cōstituta ijs, qui eiusdem sunt civitatis, ad res suas obtinēdas, eius autē equitatis utilis est cognitio, utilis est ergo iuris civilis cognitio. Sape etiā definiūt

Oratores
poetæ se
pe defi-
niunt per
translatio-
nem.

Oratores, & poetæ per translationē verbi ex similitudine cū quadā suavitare, quos licet imitari, si adolescētiam florem ætatis, senectutē occasum vitæ velis definire.

De partium distributione.

Cap. 16.

Argumento à partium distributione sic est utendum, nullam ut partē relinquamus. Ut si velis probare calliditatē nō esse virtutem à virtutū partibus, quæ quatuor sunt. Prudētia, Iusticia, Fortitudo, Tēperātia, sic probare possis. Omne quod honestū est, id quatuor partiū oritur ex aliqua, aut enim in perspicitiā veri, solertiaq; versatur: aut in hominum societate tuendo, tribuendoq; suum unicuiq; & rerum contractarum fide: aut in animi excelsi inuictiq; magnitudine ac robore: aut in omnium, quæ fiunt, quæq; dicuntur, ordine & modo, in quo inest modestia & tēperantia: calliditas ex nulla illarum partium oritur, nō est igitur virtus.

In Topi.

De Notatione. Cap. 17.

Etymo

Quin. 1.
e. 6.
In Topi.
Met. lib.
2.
Fast. 5.
Fast. li.
4.

Etymologia, quæ verborum originem inquit á Cicerone dicta est notatio. Ea sæpè videntur oratores & Poeta, vt Ouidius.

Est via sublimis cœlo manifesta sereno,
Lactea nomen habet candore notabilis ipso.

Et alibi.

A senibus nomen mite senatus habet.
Nam quia ver aperit tunc omnia, densaq; cedit.
Frigoris asperitas, foetaq; terra patet,
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum.

Vis huius exempli est in Ora. in Pisonem

A notatione sumitur argumentum, cum ex vi nominis elicitur, hoc modo: Si consul est, qui consulit patriæ, non igitur Piso consul, qui eam euertit.

Notatio
Græcis E-
tymolo-
gia dicta,
oratori-
bus & poe-
tis est fa-
miliaris.
Et
Vnde se-
natus di-
ctus. Apri-
lis vnde.
Argumen-
tum a no-
tatione.

De coniugatis. Cap. 18.

In Topi.
Quint. lib.
1. c. 10.

Coniugata dicuntur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem. Eiusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab vno variè cõmutantur, vt sapiens, sapienter, sapientia. Ex hac verborum coniugatione huiusmodi argumento vtimur.

Aurea nunc verè sunt secula plurimus auro.
Venit honos.

Saty. 3.

Et Iuuenalis.

Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere causas.

Pisonē. Cicero etiam. Cum enim esset omnis causa illa mea cõsularis & senatoria, auxilio mihi opus fuerat & cõsulibus, et senatus. Est et illud elegans in primis, Homo sum
huma

D E A R T E

humani nihil à me alienū puto. Cicero lib. de oratore. 2
hoc utitur exēplo. Si pietati summa tribuēda laus est
debetis moueri, cū Q. Metellū tā piē lugere videatis.

De genere & forma. Cap. 19.

Quid ge-
nus sit.

Genus est quòd duas, aut plures partes
sui ipsius cōmunioni similes amplecti-
tur. Partes, quas genus amplectitur for-
ma dicuntur, vt. Virtus est genus, plu-
res enim formas, quatuor scilicet cōple-
ctitur, Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem & Tēpe-
rantiam, quæ sunt similes virtutis cōmunione: vt pru-
dentia enim, sic iustitia, sic fortitudo, sic temperantia
virtus est. Hinc perspicuū fit, quid sit forma, est enim
pars generi subiecta. Argumentum à genere sic tra-
ctatur, Virtutis laus omnis in actione consistit, prudē-
tie igitur laus omnis in actione cōsistit. Ex forma au-
tem, Quod iustitia est, utiq; virtus est.

De orat.
1.

Quid for-
ma sit.

Arg. à ge-
nere.

Arg. a for-
ma.

De ora-
to. 1.

Offic. 1.

Quit. 5
cap. 10.

De similitudine, & dissimilitu-
dine. Cap. 20.

Quid simi-
litudo sit.

Arg. a si-
militudi-
ne.

Similitudo est, quæ traducit ad rē quāpiam
aliquid ex re dispari simile: ex ea sumitur
argumentum hoc modo. Cicero, sed nimirū
vt quidam morbo, & sensus stupore suau-
tatem cibi non sentiunt, sic libidinosi, auari, facinorosi
veræ laudis gustum non habent. Ouidius.

Autor.

ad Her-
li. 4.

Phil. 2.

Trist. li.
1. ele. 4.

Scili-

Scilicet vt fuluum Spectatur in ignibus aurum,

Tempore sic duro est inspicienda fides.

Ex dissimilitudine siue differentia, ducitur hoc modo argumentum.

2. de o-
rat.

Si barbarorum est in diem viuere, nostra cōsilia sempiternum tempus spectare debent.

Argumē-
tū a dissi-
militudis
ne.

De contrarijs. Cap. 21.

Arist. in
capi. de
oppos.
Cicer. in
Top.

Contrariorum genera sunt quatuor, aduersa, priuantia, quæ inter se conferuntur, & contradicentia. Aduersa sunt, quæ in eodem genere plurimum differunt, vt virtus, vitium, quæ cum animi habitus sint, plurimum tamen inter se differunt: & bellum, pax, sapientia, stultitia, ex quibus argumenta talia existunt.

Cōtrario-
rū genera
sunt qua-
tuor.
Aduersa
quæ sint

Topic.

Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur, & bonitatem si malitiam. Hinc illud Drancis apud Vergi-
lium. Nulla salus bello, pacē te poscimus omnes: perinde enim est, atque hoc: Bellum est nobis perniciosum,

Argumen-
ta ab ad-
uersis.

Tusc. 5.

pax igitur expetenda est. Cicero, Quid cum fatentur satis magnam vim esse in vitijs ad miseram vitam, nonne fatendum est, eandē vim in virtute esse ad beatā vitā? Cōtraria enim cōtrariorū sunt consequentia.

Priuantia
quid sint.

Topic.

Priuantia sunt habitus, & eius priuatio, vt lux tenebra, vita mors, sciētia inscitia, humanitas ihumanitas præpositio enim, in, priuat verbū ea vi, quā haberet, si in, præpositū nō fuisset. Ex his ductū est illud Cice. in

Argumen-
tum a pri-
uantibus.

ProMil.

Miloniana, Eius igitur mortis sedetis ultores, cuius vitam,

DE ARTE

vitam, si putetis per vos restitui posse, nolitis? Tertio loco sunt ea, quæ inter se conferuntur, ut duplum simplū, datū acceptū, miles & Imperator, docere & discere ex hoc loco est illud Cice. ex quo profectò intelligi debet quanta in dato beneficio sit laus cum in accepto tāta sit gloria, & itē hoc. Non igitur periculū est, ne quis putet, in magna arte & honesta, turpe esse docere alios id, quod ipsis fuerit honestissimum discere. Huc pertinet Vergilianum illud.

Pro Mar
cello.

In Orat.

Lib. 8.

Arma rogo genitrix nato.

Negantia
sunt valde
contraria
aiantibus.

Ultimo loco sunt negantia valde contraria aiantibus: ut, si hoc est, illud nō est: ex quibus necesse est, alterū verum esse, alterum falsum.

Topic.

De adiunctis. Capit. 22.

Adiuncta
quid sint.

Adiuncta sunt ea, quæ cū re sunt coniūcta, ut locus, ut tempus, ut ea, quæ rem circumstant, ut vestitus & comitatus hominem circumstāt, & apparatus colloquia, pedū crepitus, strepitus

In Topi.

hominum, rubor, pallor, ceteraque, quæ suspicionem possunt moueret. Latissimè itaque patent adiuncta, nā & quæ in hominis sunt siue animo, siue corpore, ut virtus, ut oris vel pulchritudo, vel deformitas, aliaq; innumera comprehendunt. Ab his sumit argumētum Cicero pro Milone, cum ait, Videamus nunc id, quod caput est, locus ad insidias ille ipse, ubi congressi sunt veritandem fuerit aprior, & multa deinceps, et paulo post,

Cic. pro
Mil.

lo post, videre nunc illū egredientem, primū egrediē
tē e villa subitō, cur vesperi? quid necesse est tarde?

Cic. pro qui cōuenit, præsertim id temporis? & pro Cornelio.

Cor. bal. Hūc quisquam incredibili quadā atque inaudita gra- Laus Pō
uitate, virtute, cōstantia præditū fœdera scientem ne p̄c̄ij.
glexisse, viciasse, rupisse dicere audebit? loquitur au-
tem de Pompeio.

De antecedentibus & consequenti. Cap. 23.

Arist. 2.
Top. c. 2.
In Topi.
Cic.

Antecedentia sunt ea, quæ sic antecedunt Quomo-
consequentia, ut cum ipsis necessario do antec
cohereant, qua ratione ab adiunctis di dētia ab
stinguntur. Coniuncta enim nunquam adiunctis
necessario coherent cum his, quibus ad distinguā
iuncta sunt. Argumenti ab antecedentibus talis est for tur.

Ari. 2.
Topic.
cap. 2.
Ci. i To.

mula, Ortus est sol igitur dies est. Consequentia verò Cōsequen
sunt, quæ rem necessario consequuntur: ab eis ducitur tia quid
argumentum, cum ratio rei dubiæ faciens fidem sumi- sint.

Phil. 7.

tur à consequentibus, hoc modo, Dies est, igitur ortus
est Sol. Ex hoc loco est illud Ciceronis in Antoniū, Lu
culentam tamen ipse plagam accepit, ut declarat ci-
catrrix: probat enim, quoniā cicatrix magna esset, vul
nus quoq̄ fuisse magnum.

De repugnantibus. Cap. 24.

DE ARTE

Repugnā
tis diffe-
runt a cō
trarijs &
dissimili
bus.

Repugnātia neque certa lege, neque nu-
mero inter se dissident: qua ratione à cō-
trarijs, atq; dissimilibus discernuntur:
Exempli gratia, amare, & odio habere
contraria sunt: amare verò, & nocere,

& ledere, & conuitijs insectari, repugnātia sunt.

Argumen-
tū a repu-
gnātibus.

Argumenti à repugnātibus talis est formula, Amat
illum, igitur non insectatur illum conuitijs. Hortē, ius D: clar.
non erat aduersarius Ciceronis aut obirectator, sem- orato.
per enim est alter ab altero adiutus, & cōmunicando,
& monendo, & fauendo.

De Causis. Cap. 25.

Quid cau-
sa sit.

Causa est, quæ sua vi efficit id, cuius est Cice. de
causa: ut vulnus mortis, cruditas mor fato.
bi, ignis ardoris. Eius quatuor sunt gene
ra, finis, efficiēs, forma, materia. Finis Ar. li. 2.
est cuius gratia fit aliquid, ut domus fi physi.
nis est vsus, belli pax, hominis beata vita. Ab eo ducit 6.3.

Genera
causarum
sunt qua-
tuor.

Finis quid
sit.

Homo ad
intelligen-
dum & a-
gendū est
natus.

argumentum hoc modo Cice. contra Epicureos, Hi nō De fini-
viderunt, ut ad cursum equū, ad arandum bouem, ad bus. 2.
indagādū canē: sic hominē ad duas res, ut ait Aristo-
teles, intelligendū, & agendum esse natum, quasi mor-
talē Deū: cōtraq; ut tardam aliquam & languidā pe-
cudē ad pastū, & procreandi voluptatē, hoc diuinū a-
nimal ortū esse voluerūt, quo nihil mihi videtur absur-
dus. Huius enim loci hæc vis est, Homo natus est ad
intelligēdū & agēdū, nō igitur ad pastū & voluptatē
est

est ortus. Efficiens causa est à qua aliquid est, ut, Sol diem efficit, toto cælo luce diffusa: Ab ea est illud Ciceronis cōtra senectutis vituperatores, Caret epulis, aiunt, extructisq; mensis, & frequentibus poculis, caret ergo vinolentia, cruditate, & insomnijs, Cuius loci vis in eo est, quòd ubi causa deest, effecta quæ ex illa oriuntur, nullo esse modo possint. Et Nisus ut Eurialū seruet, se autorem cædis profitetur.

*Me me ad sum, qui feci, in me conuertite ferrum
O Rutuli, mea fraus omnis, nihil iste, nec ausus,
Nec potuit.*

Arist. 2. Forma est ratio rei et nota, per quã res est id, quod est & à rebus alijs distinguitur, ut, Animus est hominis forma, hic enim causa est, ut homo sit, eumq; à rebus alijs distinguit. Sic domus, sic nauis, sic ignis, sic terræ, cæterarūq; rerū sua forma est, vel artificiosa, vel naturalis. Ab ea ducitur argumētū hoc modo, Animi hominū immortales sunt, hoīes igitur ad aternitatē, immortalitytēq; beatæ vitæ aspirare debēt. Materia est ex qua, & in qua res sunt, ut statua æs, argētū patere, corpus hominis. Ex materia sic sumitur argumētū, Corpus hominis mortale est, ab eius igitur societate et cōtagione immortalis animus seuocandus est. Ex loco, Regia solis apud Ouidiū, Arma Aeneæ apud Vergiliū multa signa sublata à Verre à Cic. describūtur. Ex his causarū generibus tāquã ex fōte nō modo in causis, sed in ōni scribēdi gūere magna argumētōrū suppetit copia. Licebit igitur diligēter eo cognito nō modo oratoribus et philosophis, quorū est proprius, sed historicis etiã et

Efficiens
causa quid
sit.

Argu. a
causa effi
cienti.

Forma
quid sit.

Forma vel
artificiosa
est, vel
naturalis.

Materia
quid sit.

Argumen
tum a ma
teria.

Locus a
causis in
omni scri
bēdi gene
re suppe
ditat mag
nā copiā.

DE ARTE

poëtis multa, & varia, & copiosa, ex eo facile depro-
mere.

De effectis, Cap. 26.

Effecta
quid sint
eorum ge-
nera.

Efecta sunt ea, quæ sunt orta de causis. Eo-
rum, ut causarum quatuor sunt genera, est
enim suus effectus & finis, & efficiëns cau-
sa, itemq; forma ac materia. Quæ autem sint

Effecta co-
gnitis cau-
sis, & cau-
se cogni-
tis effectis
facile in-
telligun-
tur.

singularum causarum effecta, cognitæ causis intelligi
tur: ut enim, quod effectum est, quæ fuerit causa demõ-
strat: sic causa effectum indicat. Nam si finis belli pax
est, bellum eius pacis, quæ bello queritur, effectus est.
Eodemq; modo dies solis effectus est, & homo corpo-
ris ac animi, quorum illud materia eius est, hic forma.

Arist. 2.
post. c.
17. Cic.
in Topic.

Argumen-
tum ab ef-
fectu.

Ab effectu sumitur hoc modo argumentum, Virtus fa-
cit laudem, sequenda igitur: at voluptas infamiam, fu-
turienda igitur.

De comparatione. Cap. 27.

Arg. à ma-
ioribus ad
minora.

IOCVS à comparatione sim-
plex quidem est, sed tripliciter
tractatur: à comparatione nimi-
rum maiorum, vel minorum, vel
parium. A cõparatione maiorum du-
citur argumētum, cū contendimus
ut id, quod in re maiori valet, va-
leat

I. enei. Leat in minori. Virgilius.

O passi grauiora, dabit Deus his quoq; finem.

A minoribus ad maiora ducitur argumentum, vt, id quod in minori re valet, valeat in maiori.

*Arg. a mi
noribus
ad maiora*

Ouidius.

*Vt corpus redimas ferrum patieris & ignes,
Arida nec sitiens ora lauabis aqua.*

*Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretium pars haec corpore manus habet.*

Et Horatius.

In epist. Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones,

Li. 1. ad Vt te ipsum serues, non expergisceris;

Lolliū. Parium autem comparatio nec elationem habet, nec

In Topi. submissionem, est enim equalis. Multa autē sunt, quae

*equalitate ipsa comparantur, quae ita ferē concludun-
tur, Si consilio iuuare ciues & auxilio aqua in laude
ponendum est, pari gloria debēt esse ij, qui consulunt,
& ij qui defendunt. At quod primum & quod sequi-
tur igitur.*

*Arg. a pa
ribus.
Cōsilio iu
uabāt Iu-
ris consul
ti, auxilio
Oratores*

De Argumentis remotis.

Cap. 28.

In part. Argumenta siue remota siue assumpta nō eo

dicuntur sine arte, quōd ita sunt, sed quōd

ea non parit oratoris ars, sed foris, ad se de

In Topi. lata tamen arte tractat. Ea Cicero in Topi-

cis testimonij nomine complectitur. Testimoniū enim

in eo loco dicit omne id, quod ab aliqua re externa su-

mitur ad faciendam fidem. Sed ad intelligēdum erit fa-

*Argu. re-
mota arte
tractatur.
Testimo-
nij nomi-
ne cōpre-
hendūtur
argumēta
remota.*

D E A R T E

Argumenta remota sunt præiudicia, rumor, fama tormenta tabule, iusiurandum & testes.

cilius, si cum Quintiliano in præiudicia, rumorem, & famam, tormenta, tabulas, iusiurandum, & testes ea diuidamus: Quæ ut ipsa per se carent arte, ita summis eloquentiæ viribus & allevanda sunt plerumq; & refellenda. Quare genus harum rerum, quæ ad oratorē deferebantur meditatum in perpetuum ad usum similitum rerum, veteres oratores habebant, Nunc translatis ab oratoribus ad iurisconsultos iudicijs, ut veterum oratorum scripta intelligamus, cognoscenda sunt.

Lib. 5. c. 1. vsq; ad. 7.

De præiudicijs & testibus. Cap. 29.

Præiudiciorum tria sunt genera.

Oratores olim magno labore dicebant pro testibus & contra testes.

Ad ceteris quatuor omissis, quæ facile intelliguntur, de præiudicijs, & testibus dicamus. Præiudiciorum vis omnis tribus in generibus versatur. Rebus, quæ aliquando ex paribus causis sunt iudicari, quæ exempla rectius dicuntur. Iudicijs ad ipsam causam pertinentibus, unde etiam nomen ductum est, qualia in Milonem à senatu facta dicuntur. Aut cum de eadem causa est pronuntiatum. Veteres oratores & pro testibus & contra testes magno labore dicebant, ut è pluribus Ciceronis orationibus, maximè que oratione pro Flacco apparet. Nunc iudiciorum mutata ratio facit, ne is labor sit necessarius, & ut de rumore, fama, tormētis, & iureiurando pluribus agendum non sit.

Quintili. li. 5. c. 2.

Cic. pro Mil.

De usu & utilitate locorum. Cap. 30.

Hos

De ora.
2.

Loci multa cōmentatione, atq; meditatione paratos, atque expeditos, qui ta-
medita-
volet in dicendo excellens esse, habere tione pas-
debet. Atq; ut quæq; res ad dicendum rati esse
erit suscepta, tū deniq; scrutari locos debent.
ex quibus argumēta eruat. Quæ quidem ei, qui medio-
criter ea modò consideravit studio adhibito, & usu
pertractata esse possunt. Est enim utilissimum nosse re-
giones, intra quas venere, & peruestiges, quod quæ-
ras. Vbi eum locum omnem cogitatione sepseris, si mo-
do usum rerū percallueris, nihil te effugiet, atque om-
ne, quod erit in re occurret, atque incidet. Vt enim, si
aurum cui, quod esset multifariam defossum, cōmon-
strare aliquis vellet, satis esse deberet, si signa & no-
tas ostenderet locorum, quibus cognitis ille ipse sibi fo-
deret, & id, quod vellet, paruo labore, nullo errore in-
ueniret. sic his argumentorum notas indicare satis est
quæ illa quærenti demonstrāt, vbi sint. Reliqua cura
& cogitatione eruuntur.

Loci sunt
argumēto-
rum note

Qui modus in argumentis adhiben- dus. Cap. 31.

In Ora.
In par.

Nec vero imprudēter quisquam utetur hac copia
sed omnia expēdet et seliget. Nō enī semper, nec
in omnibus causis, ex iisdem argumentorum momenta
sunt. Iudiciū ergo adhibebit, nec inueniet solum quid
dicat, sed etiam expendet. Nihil enim feracius inge-
nijs, his præsertim, quæ disciplinis excolta sunt:

Arg. sunt
se ligēda.
Nihil fera-
cius inge-
nijs, quæ
sunt disci-
plina ex-
colta.

D E A R T E

Ex locis interdū leuia quædam, aut causis aliena, aut non utilia gignuntur. Ex locis et ad probandum et ad monendum materia petitur.

sed ut segetes fœcundæ & uberis, non solum fruges verum herbas etiam effundunt inimicissimas frugibus sic interdū ex illis locis, aut leuia quædam, aut causis aliena, aut non utilia gignuntur. Quorum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur. Illud autē intelligendum est ex his locis & ad faciendam fidem, & ad asserendū motū auditorum animis, materiam peti. Sed quia difficile est, etiam si locorum naturā cognoveris, ex illis ea, quæ ad mouēdos animos valent, eruere, de affectibus mouendis separatim dicamus, illud iterū monentes, nihil planè esse siue ad docendum, siue admouēdum accommodatum, quod ex his supra dictis fontibus non fluat.

De affectibus. Cap. 32.

Maxima vis Oratoris est in affectibus mouendis

Maxima vis existit oratoris in hominū. In Orat. mentibus permouendis, quod amplificatio fit. Est enim amplificatio grauior In part. quædam argumentatio, quæ motu animorum cōciliet in dicendo fidem. Ea et

Qui loci maxime ad mouendū valeāt

verborum genere conficitur, & rerum. Quæ verba in amplificatioe ponenda sint, tunc dicemus, cum ad elocutionis præcepta venerimus. Rerum amplificatio sumitur ex eisdem locis omnibus, quibus illa, quæ dicta sunt ad fidem: maximeq; definitiones valent conglobatæ, & consequentium frequētatio, & cōtrariarū, & dissimiliū, et interse pugnantiū rerū cōflictio, et causæ & ea, quæ sunt orta de causis maximeq; similitudines & exēpla: ficta etiā personæ, muta deniq; loquantur.

De

De amplificatione à definitionibus
conglobatis. Cap. 33.

De orat.
2.

Definitionibus conglobatis est illa Ciceronis amplificatio. Historia verò, testis tēporum, lux veritatis, vita memoria magistra vitæ, nūtiavetustatis, quæ voce alia nisi oratoris immortalitati commendatur. Est & illud ex eodē loco imprimis illustre exēplū eiusdē pro Sestio. Ignari quid gravitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeret, quæ in tēpestate sæva quieta est, & lucet in tenebris, & pulsa loco manet tamē atque hæret in patria, splendetque per se semper, nec alienis unquā sortibus obsolescit. Vbi sunt quinque quasi definitiones, tum historia, tum virtutis conglobata: raro enim adhibetur ab oratore definitio ad amplificandum, quæ genere declaretur, & proprietate.

Historiæ laus per amplificationem à definitionibus conglobatis.

Definitio quæ genere & proprietate declaretur, raro ad amplificandū adhibetur.

De amplificatione à consequentium frequentatione.
Cap. 34.

Act. 7.

A Consequentium frequentatione est illa in Verrem amplificatio, Cōstitue nihil opis esse in hac voce, Civis Romanus sum, iam omnes provincias, iam omnia regna, iam omnes liberas civitates, iam omnem orbem terrarū, qui semper nostris hominibus maximè

C 5 patuit

DE ARTE

patuit. Ciuibus Romanis ista defensione præcluseris.

De amplificatione à contrariarum
rerum conflictione.

Cap. 35.

A Rerum contrariarum conflictione est illa amplifi- Phil. 2.
catio Ciceronis in Antonium: Tam autem eras ex
cors, ut tota in oratione tecum ipse pugnares, ut
non modo non coherentia inter se diceres, sed maxi-
mè disiuncta atque contraria: ut non tanta tecum,
quanta tecum tibi esset contentio. Vitricum tuum in
tanto fuisse scelere fatebare, pœna affectum quereba-
re. Ita quod proprium meum est, laudasti: quod totius
senatus est, reprehendisti. Nam cum comprehensio son-
tium mea, animaduersio senatus fuerit: homo disertus
non intelligit eum, quem contradicit, laudari à se, eos,
apud quos dicit, vituperari. Et in eisdem orationibus. Phil. 10
O spectaculum illud non modò hominibus, sed undis
ipsis, & litoribus luctuosum, cedere patria seruatorè
eius: manere in patria proditores? Et in Catilinam. Orati. 2
Hoc verò quis ferre possit inertes homines fortissimis
insidiari, stultissimos prudentissimos, ebriosos sobrijs,
dormientes vigilantibus? Ex hoc loco etiam est illud
eiusdem in Pisonem & Gabiniam, Qui latrones igitur
si quidem vos Consules? qui prædones, qui hostes, qui In pis.
proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum no-
men est, magna species, magna dignitas, magna maie-
stas Consulis, non capiunt angustiae pectoris tui: non re-
cipit

Brutū vo-
cat serua-
torē An-
toniū ve-
ro prodi-
torem

cipit leuitas ista: non egestas animi: non infirmitas ingenij sustinet, non insolentia rerum secundarum tantam personam, tam grauem, tam seueram.

De amplificatione à dissimilium & inter se pugnantium rerum conflictione. Cap. 36.

Pro ros.
Com.

A Dissimilium & inter se pugnantium rerum conflictione sumpta est eleganter amplificatio Ciceronis, Quae in re mihi ridicule es visus esse inconstans, qui eundem, & laederes, & laudares, & virum optimum & hominem improbissimum esse diceres, eundem tu & honoris causa appellabas, & virum primarium esse dicebas, & socium fraudasse arguebas.

De amplificatione à causis conglobatis, & his quæ sunt orta de causis. Cap. 37.

In Orat.
pro Sestio.

CAUSAE etiam, & ea quæ sunt de causis orta, multum valent ad amplificandum, si conglobentur: Cicero multas & varias causas propter quas multi essent ab eo alieniores, iungit hoc modo, Cum alij me suspitione periculi sui non defenderent, alij vetere odio bonorum incitarentur, alij inuiderent alij obstare sibi me arbitrarentur, alij vlcisci dolore suum aliquem vellent, alij rem ipsam publicam atque hunc bonorum statum ociumque odissent, &

D E A R T E

Tres exer-
citus po.
Roma. in
bello ciui-
li Caesaris
& pōpeij
sunt inter-
fecti.

ob hasce causas tot, tamq; varias, me vnum deposce-
rent. Orta verò de causis ad amplificandum adhibuit
contra M. Antonium, Doletis tres exercitus P. R. in
terfectos, interfecit Antonius: Desideratis clarissimos
ciues, eos quoque vobis eripuit Antonius: Autoritas
huius ordinis afflicta est, afflixit Antonius: Omnia de-
niq; quæ postea vidimus mala (quid autem mali nõ vi-
dimus) si rectè ratiocinabimur, vni accepta refere-
mus Antonio. Ex hoc loco Mezentij immanem crude-
litatem auget Euander apud Vergilium.

Phil. 2

Lib. 8.

Quid memorem infandas cædes? quid facta tyranni
Effera? Dij capiti ipsius, generiq; reseruent.
Mortu quin etiam iungebat corpora viuis,
Componens manibusq; manus, atq; oribus ora,
Tormenti genus, & Janie taboq; fluentes
Complexu in misero, longa sic morte necabat.

De amplificatione à similitudine atq; exemplo. Cap. 38.

Cicero in verrem, Non enim Charybdim tã Cicer. in
infestam, neque Scyllam nautis quàm istum Ver. 7.
in eodẽ freto fuisse arbitror. Vergilius etiã
ex hoc loco pulchritudinẽ AENEÆ pulcher-
rimis carminibus amplificauit.

Restitit AENEAS, claraq; in luce refulsit,
Os, humerosq; deo similis, nãque ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix, lumenq; iuuentæ
Purpurcum, & letos oculis adflarat honores:
Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flauo
Argentum, Parius ve lapis circumdatur auro,

enei. I.

Idem

Idem merificè expressit vim, qua Aeneas in Turnum hastam coniecit.

Encl. 12.

*Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat,
Sortitus fortunam oculis, & corpore toto
Eminus intorquet: murali concita nunquam
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus: volat atri turbinis instar,
Exitium dirum hasta ferens.*

Pro Mi. Orat. 1. *Ab exemplis verò est illa Ciceronis amplificatio pro Milone, Quam ob rem vteretur eadem confessione Titus Annius, qua Hala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmet ipsi. Et in Catilinam, An vero vir amplissimus P. Scipio Pötifex maximus Tiberiū Gracchum mediocriter labefactantem statutum Reip. priuatus interfecit: Catilinam verò orbem terræ cæde atq; incendijs vastare cupientem nos Cōsules perferemus? nam illa nimis antiqua prætereo, quòd Q. Seruilius hala Sp. Melium nouis rebus studentem manu sua occidit.*

De fictis personis & mutis rebus.

Cap. 39.

*Cicero in oratione pro Cælio: Appio Cæcovi Magnam
ta olim functo sermonem attribuit. illa etiã vim habet
oratio ad permouendos animos magnã vim ad animos
habet, cū mutis personis sermonem damus, per mouē
dos cū mu*

Orat. 1. *vt Cicero fecit contra Catilinam, Etenim si mecum pa
tria, quæ mihi vita mea multo est charior, si cūcta Ita
lia, si omnis Respub. loqueretur, M. Tulli quid agis? & nis sermo
nē damus*

ea,

D E A R T E

ea, que sequuntur. Eandem etiam in eadē oratione cū
 Catilina loquentē facit eleganti oratione, cuius initiū
 est, Nullum iam tot annos facinus extitit, nisi per te:
 nullum flagitium sine te. Fecit & Lucanus eandē cum
 Iulio Cæsare loquentem, priusquam ille Rubiconem flu-
 uium: qui dirimit Galliam ab Italia, transiret.

Lib. 2.

Ut ventum est parui Rubiconis ad undas
 Ingens visa duci patriæ trepidantis imago,
 Clara per obscuram vultu mestissima noctem:
 Turrihero canos effundens vertice crines
 Cæsarie lacera, nudisque astare lacertis:
 Et gemitu permixta loqui. Quo tenditis vltra
 Quo fertis mea signa viri? si iure venitis,
 Si ciues: huc vsque licet.

Quæ sint ad amplificandum adhi-
 benda. Cap. 40.

Ad ampli-
 ficandū ad-
 hibēda sūt
 que mag-
 na haben-
 tur.

SI causa patitur ea sunt ad amplificandum In par-
 adhibenda, que magna habentur: quorū est tit.
 duplex genus. Alia enim magna natura vi-
 dentur, alia vsu. Natura vt cœlestia, vt di-

Duplex
 est genus
 rerū mag-
 narum.
 Rerū vsu
 magnarū
 gñera sūt
 ad ampli-
 ficandum
 tria.

uina, vt ea, quorum obscure cause, vt in terris, mun-
 do que admirabilia, que sunt: ex quibus similibusq; , si
 attendas, ad augendum multa suppetunt. Vsu haben-
 tur magna, que videntur hominibus aut prodesse, aut
 obesse vehementius, quorum sunt genera ad amplificā-
 dum tria. Nam aut charitate mouentur homines, vt
 Dei, vt patriæ, vt parentū: aut amore, vt fratrum, vt
 coniugum, vt liberorum: vt familiarium: aut honesta-
 te,

te, ut virtutum, maximeq; earum, quæ ad cõmunionẽ
 hominum & liberalitateu valent. Ex his & cohorta
 tiones sumuntur ad ea retinẽda, & in eos à quibus ea
 violata sunt, odia incitantur, & miseratio nascitur,
 proprius locus augendi in his rebus, aut amissis, aut a-
 mittendi periculo. Quamuis enim neque ad probandũ
 neque ad amplificandum adhiberi quicquam potest,
 quod ex locis peritum non sit, tamen ea ipsa, quæ petũ
 tur è locis ad amplificandũ magna esse debent. Sic fe-
 cit Cicero in Catilinam cum ait, Qua propter de sum-
 ma salute vestra & populi Romani P.C. de vestris cõ
 iugibus ac liberis, de aris ac focis, de fanis ac templis
 de totius vr̄bis rectis, ac sedibus, de imperio, de liber-
 tate, de salute Italiae, de quæ vniuersa Repub. decerni
 te diligenter, ut instituistis ac fortiter. Pleraque om-
 nia sumpta sunt è loco ab adiunctis, sed sunt vsu mag-
 na. Vergilius etiam cum Iulij Cæsaris deplorat mortẽ
 à rebus natura magnis, quas ad locos supradictos re-
 ferre tamen possis, amplificationem duxit.

Maxime
 mouentur
 homines.

honestate
 virtutum
 quæ ad cõ
 munionẽ
 hominum
 valent.

Quæ pe
 tuntur è
 locis ad
 amplificã
 dum mag
 na esse de
 bent.

In catil.
 Or.

Geor. 1.

Illi etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
 Cum caput obscura nitidum ferrugine textit:
 Impiaq; eternam timuerunt secula noctem.

Quam vsque ad libri finem elegantissime prosequi-
 tur.

Quid amplificatione seruan-
 dum. Cap. 41.

Nihil

D E A R T E

Minuta
est omnis
diligētia.
Quo gñe
re ampli-
ficationis
vtēdū in
exornatio-
ne.
In cohort-
tationibus
bonorum
& malo-
rum enu-
meratio
per ampli-
ficationē
tractanda
est.

Nihil amplificatione nimis enucleandum *In part.*
est. Minuta est enim omnis diligentia,
hic autem locus grādia requirit. Illud
est iudiciū, quo quaque in causa genere
vtamur augēdi: in illis enim causis quæ
ad delectationem exornantur, ij loci tractandi sunt,
qui mouere possunt expectationem, admirationem, vo-
luptatem. In cohortationibus autem bonorum ac malo-
rum enumerationes & exempla valent plurimum, In
bonorum iudicijs accusatori fere quæ ad iracundiam, reo plerū-
& malo- que quæ ad miserationem pertinent. Nonnunquam ta-
rum enu- men accusator misericordiam mouere potest, & de-
meratio fensor iracundiam.

Cur quædam inuētionis præcepta ad cau-
sarum genera dentur accōmodata,
& de dignitate exornationis
Cap. 42.

It si ex supra dictis fontibus omnis ad
omnem orationem manat inuentio, ta-
mē veteres oratores de generibus cau-
sarum (vt discentium minuerent labo-
rem) seorsum præcepta tradiderunt.

Laus gñe
ris demō-
stratiui.

De præceptis autem exornationis in primis dicendum *De orat.*
est. Nam & latum genus est saneq; varium, vt quod 2.
ad laudandos claros viros, & ad improbos vituperā-
dos suscipiatur: ad aliorum etiam vel animalium vel *Quintil.*
carentium anima laudem, vel vituperationem adhibe *li. 3. c. 7.*

5. Act. 4 tur, ut Cicero laudes Pöpeij in Oratione pro lege Manilia, Siciliae in actionibus in verrem, studiorum verò humanitatis in oratione pro Archia poeta exornavit. Accedit etiam ad eius commendationem, quòd nullum est genus orationis, quod aut uberius ad dicendum, aut utilius civitatibus esse possit, aut in quo magis orator in cognitione virtutum vitiorumque versetur. Conficitur autem genus hoc dictionis ad animi motus tractandos, magis quam ad fidem faciendam, aut confirmandum accommodate. Proprium enim laudis est res amplificare & ornare. Quam ob causam Aristoteles, et postea Cicero, & Quintilianus idoneam maximè inter omnia genera causarum existimaverunt ad scribendum exornationem.

Animi motus leniter in exornatione tractatur. Exornatio maxime idonea ad scribendum

Ex tempore præterito quomodo Laus dicatur. Cap. 43.

Quin. li.
3. cap. 7.

LAUS HOMINUM cuius cognita præcepta facile ad res alias transferentur, dividitur in tempora, quodque ante eos fuit, quoque ipsi vixerunt. In his aut qui vita functi sunt, etià quod est insecutum. Ante hominem patria, ac patres, maioresque erunt, quorum duplex tractatus est: aut enim respondisse nobilitati pulchrum erit, aut humiliter genus nobilitasse factis. Illa quoque interim ex

Laus hominum in tria tempora dividitur. Dupliciter tractatur laus eorum, quae ante ho-

D eo,

D E A R T E

eo, quod ante ipsum fuit tempore trahentur, quæ respō-
sis, vel oraculis, vel signis futuram claritatem promi-
serint, ut in diuo Ioāne Baptista, multisque alijs viris
sanctissimis.

De tempore quo vixit is, qui
laudatur. Cap. 44.

Laus ho-
minis ex
animo &
corpore,
& rebus
externis
petenda
est.

Virtus in
externa -
rū rerum
usu ac mo-
deratione
maxime
cernitur.
Inter bo-
na corpo-
ris forma
excellit.

Ipsius laus hominis ex animo, & corpore, Quinti.
& extra positus peti debet. Externa sunt, li. 3. c. 7.
ut educatio, opes, diuitiæ, propinqui, amici,
potentia, grati, cæteraq; huiusmodi. In cor Cic. de
pore verò sunt hæc, forma, vires, valetudo, & his si- orat. 2.
milia. Qui hæc habuerit, laudabitur, quòd bene illis sit
usus: si non habuerit, quòd sapienter caruerit: si amise-
rit, quòd moderate tulerit. Et quãuis & corporis, &
fortuita, quæ dicuntur bona in se veram laudem nõ ha-
beant, quæ deberi virtuti vni putatur, tamen quòd ip-
sa virtus in earum rerum usu ac moderatione maxi-
mè cernitur, tractãda etiã in laudationibus hæc sunt.
In quibus est summa laus non extulisse se in potestate
non fuisse insolentem in pecunia, nõ se prætulisse alijs
propter abundantiam fortunæ: ut opes & copiæ, nõ su-
perbiæ videãtur ac libidini, sed bonitati, ac moderatio-
ni facultatē ac materiã dedisse. Inter corporis verò bo- In par.
na, forma, quæ virtutē significat, facile laudatur, quòd
elegantissimè Latinus poeta his verbis significauit.

Tutatur fauor Euryalum, lachrymæque decoræ,
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus.

Sed

Quint. li 3. cap. 7. Sed horum omnium leuior ac animi semper vera est laus: quæ quoniam à virtute proficiscitur, de illa nunc dicendum est.

rerum leuior animi semper vera est laus.

De animi bonis, & virtute quæ scientia cernitur. Cap. 45.

In part.

Virtutis duplex est vis: aut enim scientia cernitur virtus, aut actione. Nā quæ prudentia, quæque grauissimo nomine sapiētia appellatur hæc sciētia pollet vna, quæ verò moderandis cupiditatibus regen-

Virtus aut scientia cernitur aut actione.

disq; animi motibus laudatur, eius est munus in agendo. Prudentia est rerum expetendarum, fugiendarūq; scientia. Sapiētia autem virtutum omnium princeps est diuinarum humanarūq; rerum scientia. Sunt au-

Prudentia quid sit.

Offic. 2.

In part.

tem aliæ quasi ministræ comitesq; sapiētiæ: quarum altera, quæ dialectica dicitur, quæ sint in disputando vera atque falsa distinguit & iudicat: altera est oratoria. Nihil enim est aliud eloquentia, nisi copiose loquens sapiētia, quæ ex eodem hausta genere, quo illa in disputando vberior est, atque latior, & ad motus animorū, vulgiq; sensus accōmodatior. Studia etiam omnium bonarum artium ad hunc locum pertinent.

Dialectica & oratoria quasi ministræ sunt & comites sapiētiæ.

Eloquentia est copiose loquēs sapiētia.

De virtute quæ in actione consistit. Cap. 46.

Tres sunt partes virtutis in actione posite.

Iustitia quid sit.

Iustitie partes.

Fortitudo quid sit.

Temperantia quid sit?

Vercundia est custos virtutum omnium.

D E A R T E

Virtus, quæ in actione posita est, tres habet partes, Iustitiam, Fortitudinem & Temperantiam. Iustitia est virtus, quæ in hominum societate tuenda, tribuendo quæ suum cuique, & rerum contractarum fide versatur. Illa erga deum religio, erga pariter pietas, vulgo autem bonitas, creditis in rebus fides, in moderatione animaduertendi lenitas, amicitia in benevolentia nominatur. Fortitudo est considerata periculorum susceptio & laborum perpeßio, cuius est libertas in usu pecuniæ. Temperantia est rationis in libidinem, atque in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio. Custos verò virtutum omnium, dedecus fugiens, laudemque maximè consequens, vercundia est.

Offic. 1.

In part.

De inuenti. 2.

In part.

Quomodo laus ab hoc loco sit ducenda. Cap. 46.

Singularum virtutum sunt certa quedam officia.

T Q V O N I A M singularum virtutum sunt certa quedam officia, ac munera, & sua cuique virtuti laus propria debetur: erit explicandum in laude iustitiæ, quid cum fide, quid cum æqualitate, quid cum huiusmodi aliquo officio is, qui laudabitur, fecerit. Huc spectat illa Ser. Sulpitij laus apud Ciceronem, Nec verò silebitur admirabilis quedam

De orat. 2.

Phil. 9.

& incredibilis, & penè diuina eius in legibus interpre-
 tandis, & equitate explicandis, scientia. Omnes, qui ex om-
 ni etate hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerit,
 si vnum in locum conferantur, cum Ser. Sulpitio non
 sunt comparandi. Neque enim ille magis iurisconsul-
 tus, quàm iustitiæ fuit, Itaque quæ proficiscebantur à
 legibus, & à iure ciuili, semper ad facilitatem, equita-
 tēque referebat: neque constituere litium actiones ma-
 lebat, quàm controuersias tollere. Itemque in ceteris
 res gestæ ad cuiusque virtutis genus, & vim, & no-
 men accommodabuntur. Gratissima autem laus eorū fa-
 ctorum habetur, quæ suscepta videntur à viris forti-
 bus sine emolumento, ac præmio: quæ verò etiam cum
 labore & periculo ipsorum, hæc habent vberriam
 copiam ad laudandum, quod & dici ornatissime pos-
 sunt, & audiri facillime. Ea enim denique virtus esse
 videtur præstantis viri, quæ est fructuosa alijs, ipsi au-
 tem laboriosa, aut periculosa aut certe gratuita. Hinc
 Seruium Sulpitium mirifice Cicero laudat: quòd diffi-
 cillimo Reip. tempore, graui periculosoque morbo affe-
 ctus, auctoritatem Senatus, salutemque pop. Rom. vitæ
 suæ præposuerit, contraque vim grauitatemque mor-
 bi contenderit, vt ad castra Antonij, quo Senatus eū
 miserat, perueniat. Magna etiam illa laus & admira-
 bilis videri solet, tulisse casus sapienter aduersos: non
 fractum esse fortunæ: retinuisse in rebus asperis digni-
 tatem. Sic Cicero Milonis in graui ac difficili tempore
 vultum semper eundem, & vocem & orationem sta-
 bilem ac non mutatam commendat, & eius infractum

Res gestæ
 ad cuius-
 que virtu-
 tis nomen
 & vim
 sunt reuo-
 candæ.

Quæ vir-
 tus præ-
 stantis via-
 ri sit.

Magna
 est laus tu-
 lisse casus
 sapienter
 aduersos.

D E A R T E

Que res in laudatione ponenda. & excelsum animum extollit. Sumenda autem res erunt aut magnitudine prestabiles: aut nouitate primæ: aut genere ipso singulares, Eiusmodi rerum plenæ sunt orationes Ciceronis pro lege Manilia, & pro M. Marcello, in quarum altera Cn. Pompeium, in altera Iulium Cæsarem laudat: neque enim parua, neque usitata, neque vulgares admiratione, aut omnino laude dignæ videri solent. Est etiam cum cæteris præstantibus viris comparatio in laudatione præclara. Sic apud Vergilium Augustus Cæsar cum his comparatur, quorum erant illustres victoriæ. Li. encl. 6.

Nec vero Alcides tantum telluris obiuit,
 Fixerit æripidem ceruam licet, aut Erymanthi
 Placarit memora, & Lernam tremefecerit arcu.
 Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis,
 Liber agens celso Nise de vertice tigres.

Et Cicero in Philippicis M. Antonium cum Tarquinio superbo comparat: & D. Bruti, qui regnare non patiebatur Antonium, beneficia in Remp. maiora esse docet, quam L. Bruti, a quo Tarquinus expulsus est Phil. 30

De tempore quod finem hominis
 in sequitur. Cap. 47.

Nec mors eorum quorum vita laudabitur, silentio præteriri debet: si modo quid erit animaduertendum aut in ipso genere mortis, aut in ijs, quæ mortem erunt consecutæ. In tempore autem, quod

quod finem hominis in sequitur, insunt habiti post mor-
tem honores, decreta virtutis præmia, res gesta iudi-
cijs hominum cõprobata. Afferunt etiã laudem liberi
parcibus, vrbes conditoribus, leges latoribus, artes in
uentoribus, nec non instituta quoq; autoribus. Hinc est
Phil. 9. illud Ciceronis de Servio Sulpitio. Quãquam nullũ, mo-
nimẽtũ clarius Ser. Sulpitius relinquere potuerit, qua
effigiẽ morum suorum, virtutis constantie, pietatis, in-
genij filiũ, cuius luctus aut hoc honore vestro, aut nul-
lo solatio leuari potest. Et in alia oratione: Romulũ, qui
In Cat. hanc urbẽ condidit, ad deos immortales beneuolẽtia
famaq; sustulimus. Omnis ordo supradiçtus in vitupe-
rationes constabit tantum in diuersum, id, quod in ora-
tionibus Ciceronis in Pisonem, in Vatinius, in M. An-
tonium, maximeque ex secũda Philippica animaduer-
tere licet.

laudanda
in tẽpore
quod finẽ
hominis i
sequitur.
Liberi pa-
rentibus,
vrbes con-
ditoribus
iuenta in
uẽtoribus
laudem af-
ferunt.

De laude urbium.

Cap. 48.

Quint. li
3. cap. 7.

Audantur vrbes similiter atque vrbes sis
homines. Nam pro parente est con- militer at
ditor & multum autoritatis affert que homi-
vetustas, & virtutes ac vitia cir nes laudã-
ca res gestas, eademque in singu- tur.
lis, illa propria, quæ ex loci positio-
ne, ac munitione sunt. Ciues illis vt

enei. 6.

hominibus liberi, decori. Ad hunc locum pertinent
illud Vergil. de vrbe Roma.

DE ARTE

En huius, nate, auspicijs inclyta Roma.
Imperium terris, animos æquabit olympo,
Septemque vna sibi muro circumdabit arces
Felix prole virum.

Idem etiam poeta Italiae laudes elegantissime celebrauit ex his locis, in secundo libro Georgicorum.

De deliberatione. Cap. 49.

Exornationis præcepta multum conferunt ad deliberationem.

Tria sunt spectanda in suadendo, vel dissuadendo

Væ tradita sunt exornationis præcepta, multum ad sententiam dicendam valent: quia plerumque eadem illic laudari, hic suaderi solent. In deliberando finis est dignitas, ad quem referuntur in consilio dando, sententiâq; dicenda. Sunt autem in suadendo, & in dissuadendo tria primum spectanda, quid sit de quo deliberetur: qui sint, qui dedo, vel dissuadent: qui sit suadeat.

Quinti. li. 3. c. 7. De ora. 2.

Quin. li. 3. cap. 8.

De re, de qua deliberatur. Cap. 43.

RE, de qua deliberatur, aut certum est posse fieri, aut incertum. Si incertum hæc erit questio sola, aut potentissima. Sæpe enim accidit ut prius dicamus, ne si possit quidem fieri, esse faciendum, deinde fieri non posse. Cum autem de hoc queritur, coniectura est, ut, An Rex Emanuel terras ultra Oceanum

Quinti. li. 3. Cap. 8

sic

Phil. 7. sit inuenturus. Sic ait Cicer. Pacem cum M. Antonio esse nolo quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Quæ tria diligentissime in oratione explicat.

Quædam & fieri posse, & futura esse credibile est, sed aut alio tempore, aut alio modo. Partes suadendi in uniuersum sunt tres, prima est, ut doceamus effici posse id, quod suademus: secunda deinde honestum esse: postremo verò esse utile. In primis itaque videndum

Ari. rhe
li 1. c. 4.
Cice. de
orat. 2.

est an effici possit id, quod suademus, nam si quid effici non possit, deliberatio tollitur, quamuis & honestum, & utile sit. Videndum etiam est quàm facile possit: nam quæ perdifficilia sunt, perinde habenda sunt, ac si effici non possint. Et cum de necessitate attendemus

Lib. 8.
dec. 3.

& si aliquid non necessarium videbitur, videndum tum erit, quàm sit magnum. Quod enim permagni interest pro necessaria sæpe habetur. Est apud T. Liuium præ clara P. Scipionis oratio, in qua & posse Annibalem in Africa vinci demonstrat: & ad dignitatem populi Romani, famamq; apud reges, gentesque externas pertinere, non ad defendendam modò Italiam, sed ad inferenda etiam Africa arma, videri Romanis animum esse, & in primis esse utile requiescere aliquando diu vexatam Italiam, vri popularique inuicem Africam.

Partes suadendi sunt tres.

Si quid effici non potest deliberatio tollitur.

Quod permagni interest pro necessario habetur.

De his, quæ deliberant.
Cap. 51.

Inersi sunt deliberantium animi: & si-
ue consultant plures, siue singuli, in v-
trisque differentia est. Quia & in plu-
ribus multum interest, senatus sit, an
populus: Romani, an Hispani, an Galli:

Quit. li
3. cap. 8.

Multum
interest
quis deli-
beret.

Præcipue
intuendi
mores e-
ius, qui de
liberat.

& in singulis, cato an Cicero, Cæsar an Pompeius deli-
beret. Proinde intuenda sexus dignitas, ætas, sed mo-
res præcipuè discrimen dabunt. Duo enim sunt homi-
num genera, alterum indoctum, & agreste, quod ante
fert semper utilitatem honestati: alterum expolitum,
quod rebus omnibus dignitatem anteponeit.

In part.

De prima parte suadendi,

Cap. 52.

Magna est
honestatis
pulchritu-
do.

Facile est
honestam a-
pud hone-
stos obti-
nere.

Leuissimi
cuiusque
animus fa-
cillime
terretur.

In honestatis pulchritudo cerni oculis posset
mirabiles sui amores excitaret. Sed quoniã
genus hominum ad honestatem natum malo
cultu, prauisque opinionibus corruptum est,
diligenti cohortatione opus est. Et honesta quidem a-
pud honestos suadere facillimum est: si verò apud tur-
pes recta obtinere conabimur, ne videamur exprobra-
re diuersam vitæ sectam, cauendum est. Et animus de-
liberantis non sola virtutis commendatione permouen-
dus, sed laude, vulgi opinione, & secutura utilitate,
aliquanto verò magis obijciendo aliquos, si diuersa fe-
cerint, metus. Nam præter id, quòd his leuissimi cuius-
que animus facillime terretur, nescio an naturaliter
apud plurimos plus valeat malorum timor, quàm spes

Offic. i.

In part.

bono-

bonorum. Sola virtutis commendatione incendit militum animos Cato apud Lucanum ad aggrediendū iter
 Lib. 9. difficillimum & periculosissimum.

O quibus vna salus placuit mea castra secutis

Indomita ceruice mori, componite mentes

Ad magnum virtutis opus, summosq; labores.

Quam orationem pulchra illa claudit sententia.

Serpens, sitis, ardor, arena,

Dulcia virtuti. Gaudet patientia duris.

Latius est, quoties magno sibi constat, honestum.

Sæpe etiam controuersia inter hominum sententias in

illo est, vtrum sit honestius. Affirmant autem viri sa

piensissimi omne officium, quod ad coniunctionem ho-

minum, & ad tuendam societatem valet, anteponen-

dū esse illi officio, quod cognitione & scientia contine

tur. In ipsa autem cōmunitate sunt gradus, ex quibus,

quid cuiq; præstet, intelligi potest, vtr prima Deo Op-

timo Max. secunda patriæ, tertia parētibus, deinceps

gradatim reliqua reliquis debeātur. Ex quibus atq; si-

milibus intelligimus, quomodo hanc suasionis partem,

que ad honestatem pertinent, tractare debeamus.

Que of-
 ficij qui-
 bus antea
 ponenda.

De utilitate. Cap. 53.

Quinti.
 li. 3. c. 8.

N sit autem facile, magnum, incun-
 dum, sine periculo, ad questionem per-
 tinet utilitatis. Suasor itaque vel
 omnia hæc, vel eorum pleraque ines-
 se in eo, quod suadet, ostendet.

Facile, ma-
 gnū incun-
 dū ad v-
 utilitatis
 questionē
 pertinent

Qui

D E A R T E

Qui verò dissuadet, ille difficile, paruum, iniucundum
 periculosum monstrabit. Hoc modo Fabius Maximus
 apud T. Liuium ne P. Scipio in Africam traiciat, cō-
 tendit: cum Annibal hostis incolumi exercitu quartū
 decimum annum Italiam obsideat. Nam nunc qui- Lib. 8.
 dem præterquam quòd & in Italia & in Africa duos Deca. 3.
 diuersos exercitus alere ærarium non potest, præter-
 quam quòd vnde classes tueamur, vnde com meatibus
 præbendis sufficiamus nihil reliqui est: periculi tan-
 dem, quantum adeatur, quem fallit? Deinde grauiter
 & sapienter difficultates multas, & pericula comme-
 morat, quæ futura sint, ni consul vterque in Italia re-
 tineatur. Eodem etiam modo propositis duobus utili-
 bus, vtrum sit utilius controuersia est. Cum autem spe De orat.
 cies utilitatis cum honestate certat, qui utilitatem de 2.
 fendet enumerabit commoda pacis, opum, potentia, ve-
 ctigalium, præsidij, militum, utilitatesque cæterarum
 rerum, quarum fructum utilitate metimur: itemque in Salust.
 commoda contrariorum. Ex his locis Catilina apud Sa de Catil.
 lustium ad nefarium facinus, quod ille maximum at-
 que pulcherrimum vocat, coniuratos hortatur, Vo-
 bis (inquit) est domi inopia, foris æs alienum, mala
 res, spes mulio asperior, denique quid reliqui habemus
 præter miseram animam? Quin igitur expergiscimi-
 ni? en illa, quam sepe optastis libertas: præterea diui-
 tiæ, decus, gloria in oculis sita sunt. Curio similiter
 apud Lucanum specie utilitatis Iulium Cæsarem ad ci-
 uile bellum hortatur.

Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris,
 Pars quota terrarum, facili si praelia pauca
 Geßeris euentu: tibi Roma subegerit orbem.

Qui ad dignitatem impellet maiorū exempla, quæ erūt
 vel cum periculo gloriosa colliget, posteritatis immor-
 talem memoriam augebit, vtilitatem ex laude nasci
 defendet, semperq; eam cum dignitate esse coniunctā. *Vtilitas
 semper cū*
 Hæc autem exercitatio defendendi speciem vtilitatis *dignitate*
 contra honestatem, in qua vna vera est vtilitas, ad *coniuncta*
 scholarum exercitationes vtilis est: nam & iniquorū *est.*
 ratio noscenda est, vt melius æqua tueamur.

Quin. li.
 3. cap. 8.

De eo qui suadet. Cap. 54.

De orat.
 2.

*M*ultum etiam refert, quæ sit persona di-
 centis, suadere enim aliquid, aut dissua-
 dere grauissimæ est personæ. Nam &
 sapientis est, consilium explicare suum
 de maximis rebus, & honesti & diser-
 ti, vt mente providere, autoritate probare, oratione
 persuadere possit. *Suadere
 aliquid,
 aut dissua-
 dere gra-
 uissime
 est perso-
 ne.*

Quit. li.
 3. Cap. 8

Anteaucta vita si illustris fuit, aut
 clarius genus, aut ætas, aut dignitas affert expectatio-
 nem, videndum est ne quæ dicuntur, ab eo qui dicit dis-
 sentiant. At his contraria summissiorem quendam mo-
 dum postulant. Nam quæ in alijs libertas est, in alijs li-
 centia vocatur & quibusdam sufficit autoritas, quos-
 dam ratio ipsa egre tuctur.

Quæ

Quaedam in deliberatione obser-
uanda. Cap. 55.

Ad dicen-
dum pro
babiliter
mores ci-
uitatis sūt
cognoscē
di.

Minori
apparatu
apud sa-
pientes di-
cendum.

Concio ca-
pit omnē
vim ora-
tionis.

Exēplorū
maxima
est vis ad
suadēdū.

Experi-
mentū est
velut quo-
dam ratio-
nis testi-
monium.

D consilium de rep. dā De. ora.
dum, caput est nosse Rē 2.
publicam, ad dicēdum
verò probabiliter nos-
se mores ciuitatis, qui
quia crebro mutantur,
genus quoque orationis
est saepe mutandum. In
senatu minori appara-
tu dicendum est, sapiēs

enim est consilium, multisq; alijs dicendi relinquendus
locus, vitanda etiam ingenij, ostentationisq; suspicio.

Cōcio capit omnem vim orationis, & gravitatem, va-
rietatēque desiderat: maximaq; pars orationis admo-
pit omnē uenda est ad animorum motus. Hoc videre est in qui-
vim ora- busdam Ciceronis orationibus contra M. Antonium
tionis. in senatu habitis, quæ cum sint elegantes & disertæ,
Exēplorū nullum tamen apparatus habent. At oratio pro lege
maxima Manilia, & orationes de lege Agraria, multo magni
est vis ad ficentius habent & ornatius genus dicendi. Vis autem
suadēdū. ad suadendum exemplorum est maxima, aut recētium

Experimentū est quo notiora sunt, aut veterum, quo plus autoritatis ha-
velut quo bent. Plerunque enim videntur respōdere futura præ
dam ratio teritis, habeturque experimentum velut quodam ra-
nis testi- tionis testimonium. Suadet Fabius Maximus in sena-
monium. tu,

Arist. li.
1. Rhe.
c. 9.

Quit. li
3. cap. 8.
Cic. in
part.

tu, ne P. Scipio Annibale in Italia relicto in Africam
 traiciat: Dies me deficiat (inquit) si reges imperato-
 resq; temere in hostium terras transgressos, cum ma-
 ximis cladibus suis exercitumq; suorum enumerare
 velim. Deinde vetus affert Atheniensium exemplū,
 qui classe in Siciliam transmissa, rempublicam suam
 in perpetuum afflixerunt. Et nouum M. Atilij, qui in
 ea ipsa Africa annis ante quadraginta in praelio vi-
 ctus & captus est. Sequebatur, vt ea, quæ iudicij ac-
 commodata sunt, explicarentur: sed quia iudiciorum
 mutata ratio, vt ea præcepta parum sint necessa-
 ria, efficit, & ex orationibus Ciceronis &
 locis supradictis, tū etiam his, quæ de
 partibus orationis dicentur, facile
 cognosci possunt: sequitur
 vt de secunda parte
 Rhetoricæ di-
 camus.

D E A R T E

R H E T O R I C A . L I B . I I .

D e d i s p o s i t i o n e . C a p . I .

ECVNDVS HIC
 liber dispositionis præ-
 cepta cõtinebit, quæ o-
 ratori perutilia sunt,
 & maximè necessaria.
 Quid enim diligenter
 argumēta inuenisse cõ-
 feret, nisi pari diligen-
 tia, quæ inuenta sunt,
 collocentur? Excellen-

tis ducis virtus non magis in deligendo fortissimo & strenuissimo quoq; milite ad bellum, quàm in instruen-
 da adpugnã acie cernitur: & si quam in corporibus no-
 stris, aliorum vè animalium partem permutes atq; trã-
 feras, licet habeat eadem omnia, prodigium sit tamen.
 Et artus etiam leuiter loco moti perdunt, quo vigne-
 runt vsum: & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedi-
 mento. Sic oratio carens hac virtute, tumultuetur ne-
 cesse est, & sine rectore fluitet, nec cohereat sibi: mul-
 ta repetat, multa transeat, velut nocte in ignotis locis
 errans: nec initio, nec fine proposito, casum potius quã
 consilium sequatur. Qua propter hic liber dispositioni De inuẽ.

Quit. li
 7. in præ
 fa.

seruiat. 1.

seruiat. Est autem dispositio rerum inuentarum in or-
dinem distributio. Cuius in infinita quaestione ordo est
ferè idem, qui expositus est locorum. In definita autè
adhibenda sunt illa etiã, quæ ad motus animorum per-
tinent. Atq; eò fit, vt utamur exordio, Narratione,
Confirmatione, Per oratione. Hæ sunt enim quatuor
orationis partes, per quas inuenta distribuimus. Qua
rum duæ valent ad rem docendam, narratio & cõfir-
matio: ad impellèdos animos duæ, principium & per
oratio, de quibus sigillatim dicendum est.

sito qui
 ordo di-
 spositio-
 nis sit ser-
 uandus.
 Cur i cau-
 sa oratio-
 nis parti-
 bus vta-
 mur.

Duæ par-
 tes oratio-
 nis valēt
 ad rem do-
 cendā, ad
 impellen-

De Exordio,
 Cap. 2.

De inuē.

Quiti.
 li. 4. c. 1
 Arist. 3.
 Rhet. c.

X O R D I V M est oratio
 animum auditoris idoneè comparās
 ad reliquam dictionem. Id fieri tri-
 bus maximè rebus inter autores
 plurimos constat, si beneuolum, at-
 tentum, docilem auditorem feceri-
 mus, quorum primus locus, id est, vt amice audia-
 mur est in personis nostris auditorum aduersariorum
 è quibus initia beneuolentiæ conciliandæ comparan-
 tur: aut meritis nostris, aut dignitate, aut aliquo gene-
 re virtutis, & maximè liberalitatis, officij, iustitiæ,
 fidei, contrarijsque rebus in aduersarios conferen-
 dis, & cum auditoribus aliqua coniunctionis aut cau-
 sa aut spe significanda. Cicero pro C. Rabirio per-
 duellionis reo, Me cum amicitia vetustas, tum digni-

dos ani-
 mos duæ.
 Quid sit
 exordium
 Auditor i
 exordio
 beneuolus
 docilis &
 attentus
 fieri debet
 Quomo-
 do cõcilie-
 tur audi-
 toris bene-
 uolentiæ,

14.
 In part.

Pro. C.
 Rabirio.

D E A R T E

tas hominis, tum ratio humanitatis, tum mea vite perpetua consuetudo, ad C. Rabirium defendendum est adhortata: tum vero ut id studiosissime facerem, salus Reip. Consulere officium, Consulatus deniq; ipse mihi vna vobiscum cum salute Reip. commendatus coegit. hæc autem accuratè in eo exordio & ornatè explicat. In oratione vero P. Sylla sic ait: Quanquam ex huius Pro. P. incommodis magnam animo molestiam capio, tamè in Sylla. cæteris malis facile patior oblatũ mihi tempus, in quo boni viri lenitatem meam, misericordiamq; notam omnibus quondam, nunc quasi intermissam agnoscerent: improbi ac perditiciues edomiti atq; victi præcipitã te Rep. vehementem me fuisse atq; fortem, conservata mitem ac misericordem faterentur. Et pro Cn. Plancio Pro Cn. suam cũ iudicibus coniunctionem significat his verbis, Plancio. Nunc autem vester Iudices conspectus & confessus iste reficit, & recreat mentem meam, cum intueor & contẽplor vnumquenq; vestrum: video enim hoc in numero neminem cui mea salus chara non fuerit, cuius non extet in me suum meritum, cui non sim obstrictus memoria beneficij sempiterna. Itaque non extimesco, ne Cn. Plancio cùstodia mea salutis apud eos obsit, qui me ipsum maximè saluum videre voluerunt. At in oratione pro P. Quintio vim aduersariorũ & gratiã Pro. P. in invidiam vocat, & C. Aquiliũ eosq; qui in cõsilio Quint. ad sunt, orat atq; obsecrat, vt multis iniurijs iactatã atq; agitã equitatẽ in eo tãdẽ loco cõsistere atq; cõfirmari patiantur. Intelligentes autẽ vt audiamur, & attẽte à rebus ipsis ordiẽdũ est, sed facillime auditor discit

Quomodo fiat auditor docilis.

discit, & quid agatur, intelligit, si complectare ab ini-
tio genus naturāq; causae, si definias, si diuidas, si neq;
prudentiā eius impediās cōfusione partium, nec memo-
riam multitudine. Sic exorditur Cicero Pro A. Cluen

Pro A.
cluen.

tio: Animaduerti Iudices, omnē accusatoris orationē
in duas diuisam esse partes: Quā distributionē ait cer-
tū sibi esse in defensione seruare, vt omnes intelligant
nihil eum nec subterfugere voluisse reticendo, nec ob-
scurare dicendo. Vt attēte autem audiamur triū rerū
aliqua consequemur. Nam aut magna quaedā propone-
mus, aut necessaria, aut coniuncta cū ipsis, apud quos

Qua ra-
tione red-
datur au-
ditor attē-
tus.

Pro do-
mo sua.

res agetur. Luculenter hunc locū Cicero tractauit in
exordio nobilissimae orationis pro Domo sua: Quod si
vllō tēpore magna causa in sacerdotum populi Rom.
iudicio ac potestate versata est, haec profectō tanta est
vt omnis Reipublicae dignitas, omnium civiū salus, vi-
ta libertas, arae, foci, dij penates, bona fortuna, domici-
lia, vestrae sapientiae, fidei, potestatiq; commissa credi
taque esse videantur. Verū ex his, quae proposita sunt
aliud atque aliud pro varietate causarum desiderari
palam est.

Quint. li
4. cap. 1.

De generibus causarum.

Cap. 3.

Quint. li
4. cap. 1.

Quinque genera porro causarum, plurimi quinque
fecerunt, honestum, humile, dubiū vel
anceps, admirabile, obscurum. Sunt
quibus rectē videatur adijci turpe,
quod alij humili, alij admirabili

Quinque
causarum
sunt gene-
ra.
Genus ad-
mirabile.

E 2 subij

D E A R T E

subijciunt. Admirabile autem vocat, quod est præter opinionem hominum constitutum. In ancipiti maximè beneuolum iudicem, in obscuro docilem, in humili atteritum parare debemus: nam honestum quidem ad conciliationem satis per se valet, in admirabili & turpi remedijs opus est, & eò quidam exordium in duas diuidunt partes, principium, & insinuationem, vt sit in principijs recta beneuolentia & attentionis postulatio quæ quia esse in turpi causa genere non possit, insinuatione surrepat animis, maximè ubi frons cause non satis honesta est, vel quia res sit improba, vel quia hominibus parum probetur. Et quidem quibus aduersus hæc remedijs sit medendum, consilium ex causis sumetur. Illud in vniversum præceptum sit, vt ab ijs quæ ledunt ad ea quæ prosunt, refugiamus. Si causa laborabimus, persona subueniet, si persona, causa. His etiam de causis insinuatione vtendum est, si aduersarij oratio auditorum animos occupauerit, vel si dicendum apud fatigatos est, quorum alterum promittendo nostras probationes, & aduersus eludendo vitabimus, alterum & spe breuitatis, & ijs, quibus attentum fieri auditorem docuimus. Urbanitas etiam opportuna reficit animos, & vndecunq; petita auditoris voluptas leuat tædium.

Insinuatio quando sit necessaria.

Urbanitas opportuna reficit animos.

Quint. li. 4. Cap. 1 ad Her. lib. 1.

Cic. de inu.

Cuiusmodi exordia esse debeant.

Cap. 4.

Exer

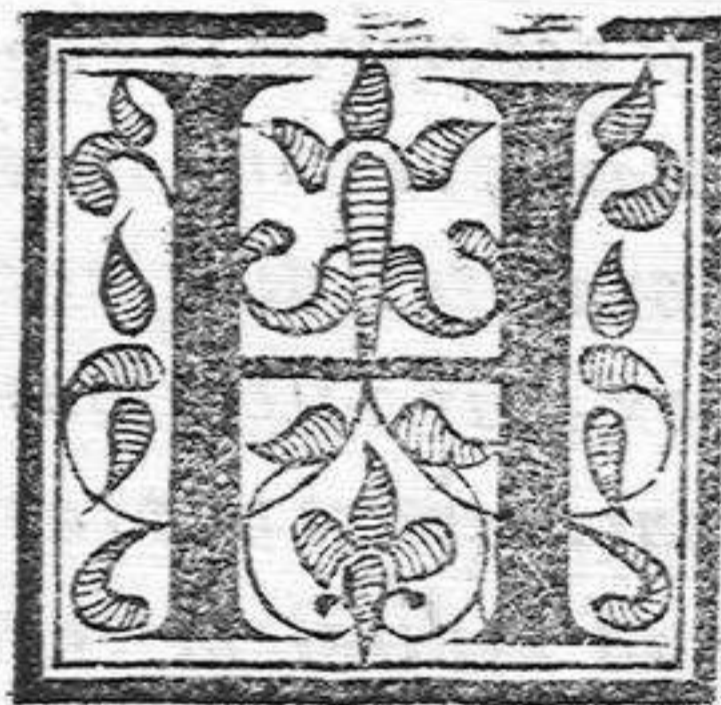
De orat.
2.

Exordia semper cum accurata & acuta & instructa sententijs, apta verbis, tum causarum propria esse debent. Prima est enim quasi cognitio & commendati oratoris in exordio, qua continuo enim, qui audit, permulcere atq; allicere debet. Maxima autem copia exordiorum ad auditorem aut allicendum, aut incitandum ex his locis trahitur, qui ad motus animorum conficiendos inerunt in causa: quos tamen totos in exordio explicari non oportebit, sed tantum impelli primo auditorem leniter, ut iam inclinatus reliqua incumbat oratio.

Exordia debet esse apta verbis & instructa sententijs.

In exordio leniter est allicendus aut incitandus auditor.

De vitijs exordij. Cap. 5.

De inuē.
lib. 1. ad
Her. li. 1

Septem autem sunt vitia certissima exordiorum, quae summopere vitare oportebit: vulgare, commune, commutabile, longum, separatum, translatum contra praeccepta. Vulgare est, quod in plures causas potest accommodari, ut conuenire videatur. Commune est, quod nihilominus in hanc, quam in contrariam partem cause potest conuenire. Commutabile est, quod ab aduersario potest leuiter mutatum ex contraria parte dici. Longum est, quod pluribus verbis aut sententijs, ultra quam satis est, producitur. Coptes enim ut aedibus ac templis vestibula et aditus, sic causis

Septem vitia exordij sunt: vulgare, commune, commutabile, longum, separatum, translatum contra praeccepta.

Exordium vulgare.

Commune.

Comuta
bile.

Longum.

D E A R T E

proportione rerum principia præponere. Separatū est quod nō ex ipsa causa ductū est, nec sicut aliquod mēbrum, annexum orationi. Translatum est, quod aliud conficit quàm causæ genus postulat, ut si quis docilem faciat auditorem, cum benevolentiam causa desideret aut si principio utatur, cū insinuationem res postulet. Contra præcepta est, quod nihil eorum efficit, quorum causa præcepta de exordijs traduntur: hoc est quod eū qui audit, nec benevolū, nec attentum, nec docilem reddit, aut, quo profecto nihil peius est, ut contra sit, facit.

Separatum.
Translatum.
Contra præcepta.

De exordio quædam in gente
iudiciali. Cap. 6.

Ex causæ
visceribus
exordia i
genere iu
diciali sūt
sumenda.
Laus iudi
cū est cū
utilitate
causæ iun
genda.

Dictum est de exordio in commune, restat ut breuiter, si quid in singulis generibus in exordiēdo propriū est, adiiciamus. Et ut à iudicijs incipiamus, veteres oratores diligēter id curabant, ut in genere iudiciali ex ipsis visceribus causæ sumerent exordia: iudicem conciliabant non tantum laudando eum, sed laudem eius ad utilitatem causæ suæ coniungentes, allegando pro honestis dignitatē illi suam, pro humilibus iustitiam, pro infelicibus misericordiam, pro læsis severitatem, & similiter cætera: metum nonnunquam amovebāt, ut Cicero pro Milone, ne arma Pompeij cōtra se disposita putarēt, laboravit nonnunquam adhibebant, ut idē in Verrem facit. Dabāt etiā operam ne ostentarent in principijs curam.

De ora.
2.
Quit. li
4. cap. 1.

Non

Non semper autem exordio utebantur, sed in honestis in parvis etiam atque frequentibus causis ab ipsa re omisso exordio incipiebant.

Nō sēper
exordio
utendum
in iudicio

De exordio in exornatione & de liberatione. Cap. 7.

Rhe. ad
Alex. c.
31. &
Quint.
li. 3. c. 8
In part.
Quint.
li. 3. ca. 3

Propter ea, quæ de exordio dicta in genus demonstrativum facile transferri possunt, illud est notandum: exordia in eo esse maximè libera, ut Aristoteles existimat. Nam & longe à materia ducti, & ex aliqua rei vicinia possunt. In deliberatione verò sæpe nulla vel brevia esse debent. Non enim simplex ut ad iudicē venit orator, sed hortator, atque auditor. Quare cum principio utetur, proponere quæ mente dicat, quid velit, quibus de rebus dicturus sit, debet, hortari quæ ad se breviter dicentem audiendum.

In exornatione præcipia sunt maxime libera. In deliberatione præcipia vel nulla sunt vel brevia.

De narratione. Cap. 8.

in part.
Quint.
li. 4. c. 2

Narratio est rerum explicatio, & quædam quasi sedes ac fundamentum constituenda fidei. Oportebit autem eam tres habere res, ut brevis, ut aperta, ut probabilis sit: per quas efficiatur, ut auditor intelligat, meminerit, credat. Erit autem brevis narratio, si constet simplicibus verbis, et

Narratio debet esse brevis, aperta & probabilis.

D E A R T E

Breuitas
narratio-
nis nō, sit
in ornata

Narratio
iucūda sit
& suavis.

semel vnaquæq; res dicatur. Tum etiam si recideri- In part.
mus omnia, quibus sublatis neque cognitioni quicquàm Quiti.
neque vtilitati detrahatur. Non tamē in ornata debet li. 4. c. 2
esse breuitas, alioqui sit indocta. Erit autem perspicua In part.
si verbis vsitatis, si ordine temporum cōseruato, si nō
interrupto narrabitur. Probabilis autem erit, si perso-
nis, si temporibus, si locis ea, quæ narrabuntur consen-
tientia si cuiusque facti & euenti causa ponetur: si te-
stata dici videbuntur: si cum hominū opinione, autori-
tate, si cum lege, cum more, cū religione coniuncta: si
probitas narrantis significabitur, si antiquitas, si ora-
tionis veritas, & vitæ fides. Ciceroni vehementer pla In part.
cet vt iucunda, & suavis sit narratio, eamq; suauem & 2. de
esse narrationē ait, quæ habet admirationes, expecta- orat. &
tiones, exitus inopinatos, quæ interpositos motus ani- Quiti. li.
morum, colloquia personarum, dolores, iracundias, me 4. cap. 2
tus, læticias, cupiditates.

Quando narratione vtendum sit.

Cap. 9.

IN IVDICIIS quando vten De ora-
dum esset aut non esset narratio- 2.
ne id erat consilij. Nec enim si no-
ta res esset, nec dubium erat quid
gestū esset, narratio adhibeatur,
nec si aduersarius narrauerat, nisi
si refellebatur. In exornatione ve-
ro narratio non erit vlla, quæ necessariò consequatur
exor

Aristo.
Rhet. 3.
c 16.
Cii par.
Quin li.
3. cap. 8.

exordiū, sed si qua incidere, cū aliquid eius, de quo loquemur, nobis narrādū sit, cū laude, aut vituperatione præceptio narrādi de hoc loco petitur. Nec multū sane sæpe in deliberatione narrādum est, est enim narratio præteritarū rerū, aut præsentiarū: suasio autē futurarū. Priuata certè deliberatio narrationem nūquā exigit eius dumtaxat rei, de qua dicēda sentētia est, quia nemo ignorat id, de quo cōsulit: extrinsecus possūt pertinentia ad deliberationē multa narrari. In concionibus sæpe est etiā illa, quæ ordinem rei docet, necessaria. Nunc ad confirmationem transeamus.

De confirmatione. Cap. 10.

De ora.
2.

ad Her.
lib. 1.

Sequitur confirmatio, in qua suggerēda sunt firmamēta causæ cōiuncte et infirmādis contrarijs, & nostris confirmandis, namque vna in causis ratio quædā est eius orationis, quæ ad probandā argumentationem valet: ea autē & confirmationem, et reprehensionem querit. Sed quia nec reprehendi quæ cōtradiciūtur, possunt, nisi tua confirmes: neque hæc confirmari, nisi illa reprehendas: idcirco hæc & natura, & tractatione, & utilitate cōiuncta sunt. Tota autē spes vincendi ratioq; persuadendi in hac parte posita est. Nā cum argumēta nostra exposuerimus, cōtraria q; dissoluerimus, absolutè nimirum erit à nobis oratoris muneri satisfactū. Vtrumq; igitur poterimus cōmōdè facere si constitutionem causæ cognouerimus.

Tota spes
vincendi
est in con-
firmatio-
ne.

Quid sit Status, Cap. 11.

Status nascitur ex prima causarum conflictione.

Status est questio, quæ ex prima causarum conflictione nascitur, ut sit intentio accusatoris: Sylla coniurasti cum Catilina, depulsio verò defensoris: nō cōiuravi: Ex hac prima conflictione nascitur illa questio, coniuraverit ne Sylla cum Catilina? quam questionē vel statum, vel constitutionem oratores appellant. Status autē appellatio dicitur ducta vel ex eo, quòd ibi sit primus cause congressus, vel quòd in eo causa consistat.

Quinti. li. 3. c. 6. Status orationis pro Sylla.

Vnde dicitur sit status.

Quot sint Status, Cap. 12.

Status sunt tres.

Cōiecturalis status quid sit.

Finitionis status quid sit.

Status qualitatis quid sit.

Status qualitatis habet partes duas.

Ubi tria sint, quæ in omni disputatione querantur, sit nec ne, quid sit, quale sit sit ut constitutiones quoque tres sint. Prima cōiecturalis, in qua, sit nec ne querimus, ut, sit nec ne insidiatus Miloni Clodius? secunda autem nominis vel finitionis, cū quid sit aliquid, & quo nomine afficiendum investigamus, ut, Fuerit ne Iulius Cæsar rex an tyrānus, an dictator? tertia in qua de utilitate, honestate, equitate differitur deque his rebus, quæ his sunt contrariæ, ut, Recte ne fecerit Romulus cum fratrem interfecit? Eius constitutionis partes sunt duæ, quarū vna absoluta, altera assumptiva nominatur. Absoluta est, cum

Cic. in Topic. Si par. Quint. li. 3. c. 6

Ad Herē li. 1. Cic. de inuentio. li. 1. & Qui. li. 7. c. 4

id ipsum

id ipsum quod factum est, ut aliud nihil foris assumatur, rectè factum esse dicemus. Ea est eius modi: Pater filium verberavit, is iniuriarum cum patre agit, pater nihil aliud defendit, nisi licere filium à patre verberari. Assumptiva est, cū aliquid necessario foris assumitur, ut rectè factum esse aliquid confirmemus: ut, Milo dānetur nisi foris assumat, à Clodio sibi esse factas insidias. Hæ tres constitutiones & in exornatione, & in deliberatione, & in iudicio reperiuntur.

In quouis genere causarū reperiuntur tres status.

De ratione, firmamento, & iudicatione. Cap. 13.

Ci. in par
ti. ad. He
ren. li. 1.
de inuē.
lib. 1. &

Quint. li
3. ca. 11.

Rationem appellant oratores eam quæ affertur à reo depellēdi criminis causa, quæ nisi esset, quod defenderet, non haberet: firmamentum autem quod cōtra ad labefactandā rationem refertur, sine quo accusatio stare non potest. Ex rationis autem & ex firmamenti conflictione & quasi concursu, quæ stio exoritur quædam, quæ iudicationem appellant, in qua, quid deueniat in iudicium, & de quo disceptetur quæri solet, hoc modo: Orestes cum cōfiteatur se interfecisse matrē, nisi attulerit rationem, perueriti defensionem: ergo affert eam: Illa enim inquit, patrem meum occiderat. Tum contra rationem defensoris firmamentum ab accusatore subijcitur, hoc modo: Sed nō abste occidi tamē, neq; in damnatā pœnas pendere oportuit.

Ratio affertur a reo.

Firmamentū est quo ratio rei labefactatur.

Ex rationis & firmamenti conflictione nascitur iudicatio.

Ex

D E A R T E

Ratio totius orationis ad iudicandam conferta est. In coniectura eadem et prima constitutio et iudicatio est extrema.

Ex coniunctione rationis & firmamenti iudicatio constituitur, hoc modo, Cū dicat Orestes se patris & matris occidisse, rectum ne fuerit à filio sine iudicio Clytemnestram occidi? Ergo hac ratione iudicandam reperire conuenit, ad quam omnem rationem totius orationis conferrī oportebit. Nam primus status diffusam habet quæstionem, rationum uero & firmamentorum contentio adducit in angustum disceptationem. Ea in coniectura nulla est, nemo enim eius quod negat factum, rationem aut potest, aut debet, aut solet reddere. Itaque in his causis eadem & prima quæstio, & disceptatio est extrema.

Quo statu quæstio, quæ in scripto existit contineatur.

Cap. 14.

Quatuor modis in scripto existit controversia.

SAepe ex scripti etiam interpretatione existit contentio, quod quatuor modis potest contingere. Aut enim defenditur non id scriptum dicere, quod aduersarius uelit, sed aliud: id autem contingit cum scriptum ambiguum est, ut duæ differentes sententiæ accipi possint. Tum opponitur scripto uoluntas scriptoris. Tum scripto scriptum contrarium affertur: aut ex eo quod scriptum est, aliud quoque quod scriptum non est ducimus. Ita sunt quatuor genera quæ controversiam in omni scripto facere possunt, ambiguum, discrepantia scripti & uoluntatis, scriptura contraria,

Quin. li. 7. ca. 8.
Cice. de iuēt. li. 1
Autor. ad Heren. li. 1

ratio-

- Quin li. *rationatio. Ambiguum hoc modo. Testamento quidā*
 7. cap. 9. *iussit poni statuam auream hastam tenentē: quaritur,*
Statua hastam tenens aurea esse debeat, an hasta au-
 Idem li. *rea in alterius statua materia. Ex discrepantia vero*
 7. cap. 6 *scripti & voluntatis eiusmodi oritur controuersia.*
Lex est, Peregrinus si murum ascēderit, capite punia-
 Idem li. *tor: cum hostes murum ascēdissent, peregrinus eos de-*
 7. ca. 7. *pulit, petitur ad supplicium, ille voluntatē allegat scri-*
pturis. Ex contrarijs scripturis hoc modo existit con-
 Idem li. *tentio: lex est: Vir fortis optato præmium, quod uolet:*
 7. ca. 7. *& altera lex est, Magistratus ab arce ne discedito:*
Magistratus qui fortiter egit, optat hoc præmium, ut
 Idem li. *ipse uero priori se tuetur. In ratiocinatione uero quæ*
 7. cap. 8 *ritur, an ubi propria lex non est, simili sit utendum?*
Lex est, lanas Tarento uehere non liceat: quidam oues
uexit, & si nulla lex certa est quæ factum eius nomi-
natim prohibeat, tamen illa, quæ similis est, accusatur.
 Ita q; *ex eo, quod certum est, id quod incertum est du-*
cit hæc controuersia: quod quoniam ratiocinando fit,
nomen etiam ratiocinationis accepit. Hæc quatuor cō-
 Idem li. *trouersiarum genera, quæ in scripto nascuntur, semper*
 7. cap. 8 *in qualitatis statu cadere cum Cic. debemus existima-*
re, ut in primo genere status sit, Vtram æquum sit ex
 Idem li. *differentibus sententijs accipi in secundo uerò, Verba*
 7. cap. 8 *ne plus an sententia ualere debeant: in tertio, Vtram*
 Idem li. *legem sequi sit iustius: in quarto, Oporteat ne legem si-*
 7. cap. 8 *milem ad factum, quod uenit sine lege in iudicium, ac*
 Idem li. *commodare.*

Ambigui
cōtrouer-
sia.

Discrepa-
tio scripti
& volun-
tatis.

Contra-
ria leges.

Scripti cō-
trouersie
semper in
qualitatis
statu uer-
santur.

Quomodo status tractetur.
Cap. 15.

Utilissi-
mū est lo-
cos in mē-
te & cogi-
tatione
defigere.

Vdicatio cum est constituta, proposita esse debet oratori, quo omnes argumētationes, reperta ex inueniēdi locis conijcianur, quod satis est ei, qui videt, quid in quoque loco lateat, quiq; illos lo-

Quomo-
do argu-
menta de-
beant col-
locari.
Vitiosus ar-
gumentis
nusquā lo-
cus esse
debet.

cos tanquā thesauros aliquos argumētōrū notatos ha-
bet. Quibus in mente & cogitatione defixis & in om-
ni re ad dicēdū posita excitatis, nihil erit quod in vllō De orā.
dicendi genere, oratorē possit effugere. Diligēter tamē 2.
ordinem, collocationēq; argumentorū attendet, & cu-
rabit, vt firmissimū quodq; sit primū, dum ea, quæ ex-
beant col- cellant, seruentur ad extremū, si quæ erūt mediocria
locari. (nam vitiosis nusquam esse oportet locū) in mediā tur-
bā conijcianur. Reliquū nunc est, quando de argumen-
torū locis & causarū constitutionibus dictū est, vt ra-
tionē, qua expoliūtur ab oratore argumenta, quorum
propria sedes est in cōfirmatione, accuratē doceamus.

De argumentatione. Cap. 16.

Quid ar-
gumenta-
tio sit.

Argumentatio est argumenti vel explicatio, Cic. in
vel artificiosa expolitio. Sed ea cōficitur cū part.
ex locis, de quibus superiori libro dictū est, Cic. lib. 1
aut certa, aut probabilia sumpseris, ex qui- de iuēt.
bus id efficias probabile, quod aut dubiū, aut minus pro Quinti.
babile li. 5 c. 14

Idē li. 5.
cap. 10.

babile per se videtur: dubijs enim probari dubia quomodo possunt? Pro certis autē habemus primū quæ sensibus percipiuntur, ut quæ videmus, audimus: deinde ea, quæ cōmuni hominū opinione, atque sententia sunt comprobata: ut, afficiēdos esse honore parētes. Præterea quæ legibus cautā sunt, quæ persuasionē si nō omnium hominū, eius certē ciuitatis aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta sunt: si quid inter vtramq; partem conuenit: si quid probatum est, deniq; cuiusq; aduersarius non cōtradicit. Probabilium autē genera sunt tria, vnum firmissimū, quod ferē accidit. Vt, liberos à parentibus amari: alterū velut propensius, eum qui rectē valeat, in crastinum peruenturum: tertium tantum non repugnans, in domo furtum factum ab eo, qui domi fuit. Ad probandū verò id quod est dubium, an Catilina coniuravit, sumatur illud, quod credibile est: Homines æris alieni magnitudine oppressos, eos denique egentes, & sumptuosos, facile adduci ut coniurent: iam id quod dubium erat, efficitur probabile: Catilinam coniurasse. Sed hæc oratores non tenuiter more dialecticorum, sed copiosissimè expoliunt. Dicitur autem illa argumenti expolitio argumentatio, de cuius quatuor partibus, ratiocinatione, inductione, enthymemate, & exemplo breuiter, & enucleatè differemus.

Quæ habeantur pro certis

Probabilium genera sunt tria.

De ratiocinatione. Cap. 17.

Ratioci-

D E A R T E

Propositi-
tio quid
sit.

Propositi-
tionis ap-
probatio.

Assumptio.

Assumptio-
nis appro-
batio.

Comple-
xio.

Atiocinatio, quam & syllogismum et epicherema graeci vocant, constat propositione, cum qua eius ratio iungitur, deinde assumptione & eius probatione, postremo complexione. Propositio

Cice. de
iuet. li. 1
Quin. li.
5. ca. 14.
ad He-
ren. li. 2.

est, per quam breuiter locus is exponitur, ex quo omnis vis oportet emanet ratiocinationis. Propositionis vero approbatio est, per quam breuiter id, quod expositum est, rationibus firmatum probabilius, & aper-
tius fit. Assumptio per quam id, quod ex propositione ad ostendendum pertinet, assumitur. Assumptionis approbatio, per quam id, quod breuiter sumptum est, rationibus firmatur. Complexio, per quam id, quod conficitur ex omni argumentatione breuiter exponitur, hoc modo, sit propositio, Melius gubernatur ea quae consilio geruntur, quam sine consilio administrantur: deinde subiiciatur ratio, Exercitus enim is, cui praepositus est sapiens imperator omnibus partibus commodius regitur, quam is, qui stultitia & temeritate alicuius administratur. Assumptio deinde ponitur, Nihil autem omnium rerum melius quam omnis mundus administratur. Assumptioni probatio adiungitur: Nam & signorum obitus, & ortus definitum quemdam ordinem seruant, & annuae commutationes non modo semper eodem modo sunt, verum ad utilitates quoque rerum omnium sunt accommodatae. Tertio loco inducenda est complexio, quae id infert, quod ex superioribus paribus cogitur, hoc modo: Consilio igitur mundus administratur. Haec uberius & doctius dicuntur in oratione, sed praecipienda ratio hanc simplicem, &

aper

apertam breuitatem requirit.

Quot sint partes ratiocinationis
Cap. 18.

Cic. lib.
1. de in-
uent.
Quit. li
5. ca. 14

X S V P R A D I C T I S
manifestum est nihil referre siue
tripartitam, siue quinque
partes esse hanc argumentationem.
Commodior tamē illa partitio vide-
tur esse, quæ in tres partes distribu-

Nihil re-
fert siue
triparti-
tam, siue
quinque
partitam
ratiocina-
tionē esse
putemus.

ta est, quod fit si propositionem & eius rationem v-
nam partem existimemus: alteram verò Assumptio-
nem, & eius exornationem: et si separet propositionē
à ratione, & assumptionem ab exornatione, in quinque
partes distributa erit. Cum propositio ex se intelligitur
sine ratione assumenda est. Assumptio etiam cum per
spicua est, nullius approbationis indiget. Quò si & pro-
positio & assumptio perspicua sint: utraq; approbatio
ne præterita ratiocinationem conficiemus, hoc modo:

Rectius e-
xistima-
tur ratio
cinatio es-
se tripar-
tita, quā
quicq; par-
tita.

Cic. de
iuuē. li. 1
Cic. i par.
& lib. 1.
de iuue.

Summopere virtus expetenda est: At prudentia esse
virtutem in cōfessō est. Summopere igitur prudentia
expetenda est. Vitare autem similitudinem, quæ satie-
tatis est mater, poterimus, non semper à propositione
ordientes, sed interdum à complexione, ab assumptio-
ne nonnunquam.

Similitus
do, quæ sa-
tietatis
mater est
in argu-
mentatio-
nibus vite-
tur.

De Enthymemate.
Cap. 19.

F Enthym-

D E A R T E

N T H Y M E M A E S T

Enthymema est syllogismi pars, vel syllogismus imperfectus

imperfectus syllogismus, vel ut alij definiunt, syllogismi pars. Ratiocinatio enim tripartita est ex tribus igitur eius parti-

Quint. li. 5. ca. 1
et. 14.

Optimum est enthymema expugnanti- bus.

bus si una praeteratur, bipartita fit argumentatio, quae est enthymema, ut, Omnes artes sunt expetenda, igitur expetenda est eloquentia. intelligitur enim assumptio. Propositione vero praeterita fit enthymema hoc modo: Eloquentia est ars: igitur est expetenda. Optimum autem videtur enthymema quod fit expugnanti- bus, quod etiam solum enthymema quidam vocant, non quod non omnis argumentatio bipartita proprio no-

Quint. li. 5. ca. 14
Cic. in to- picis.

Homerus propter excellentiam commune poetarum nomē fecit suum.

mine enthymema dicatur, sed ut Homerus propter excellentiam commune poetarum nomē fecit suum: sic cum omnis argumentatio bipartita enthymema dicatur, quia videtur ea, quae ex contrarijs conficiuntur, acutissima, sola proprie nomen commune possidet. Eius generis est illud Cic. Eius igitur mortis sedetis vltiores, cuius vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis? Et illud Mecipse ad Iugurtham apud Salustium.

Pro Mil Inlugur.

Enthymema cur oratorius syllogismus dicatur.

Quem alienum fidum inuenies, si tuis hostis fueris? Enthymemate saepius utuntur oratores, quam ratiocinatione, quod mouit Aristotelē, ut enthymema syllogismū oratorium esse diceret. Enthymema Quintilianus commentum, aut commentationem interpretatur, quo nomine cū possint omnes animi cogitationes significari, argumentatio bipartita signatur. Alij propter ea credunt

Lib. 1. Rhe. c. 1
et lib. 1. post. c. 1
Lib. 5. c. 10.

Vnde dicitur Etū sit enthymema quod in animo maneat condita illa pars, quae silentio est

bipartitam argumentationem enthymema appellatam quod in animo maneat condita illa pars, quae silentio est

pre-

præterita.

De inductione. Cap. 20.

Inductio est oratio, quæ rebus non dubiis captâ assensionem auditorum, quibus assensionibus facit, ut illis dubia quedam res propter similitudinem earum verum, quibus assenserint, probetur: vel

In Topi.
Quint.
li. 5. c. 11.

Inductio est argumentatio, quæ ex pluribus collationibus peruenit, quo vult, hoc modo: Quod pomum generosissimum? puto quod optimum: & equus? qui velocissimus: & plura in eundem modum. Deinde, cuius rei gratia illa proposita sunt: Ita hominum, non qui claritate nascendi, sed qui virtute maximè excelleret, erit generosissimus. Hoc genere argumentationis plurimum Socrates usus est, propterea quod nihil afferre ad persuadendum volebat, sed ex eo quod sibi ille dederat, qui cum disputabat, aliquid conficere malebat: quod ille ex eo, quod iam concessisset, necessario approbare debebat, Sed in oratione perpetua dissimile est. Etenim sibi ipsi respondet orator. Poetæ vehementer inductione delectantur: Vergilius inducit Aeneam à Sybilla petentem, ut iter doceat ad patrem oratione fictis illa quidem fabulis plena, sed qua nihil esse possit vel blandius, vel magis artificiosum: in qua hæc est inductio.

Brevior
inductionis
definitio.

Aris. 13.
Meta. c.
4.

Cicer.
de inuen
tio. li. 1.

Inductioe
Socrates
plurimum
usus est.

Lib. 6.
Aenei.

Si potuit munes arcesbere coniungis Orpheus,
Threicia fretus cithara, fidibusq; canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itque rediitque viam toties. Quid Thesea? magnum
Quid memorem Alciden? & mi genus ab Ioue summo.

D E A R T E

Sed maximè omnium eam frequentavit Ovidius, apud quem & multa & præclara sunt exempla: nos vno erimus contenti. Probat ille ad cõsolãdam vxorẽ hac inductione, asperas res & tristes segetem ac materiã esse gloriæ.

Materiamq; tuis tristem virtutibus imple

Ardua per præceptis gloria vadit iter.

Hectora quis nosset, felix si Troia fuisset?

Publica virtutis per mala facta via est.

A re tua Tiphys iacet, si non sit in aquore fluctus:

Si valeant homines, ars tua Pœbe iacet.

Quæ latet, inq; bonis cessat non cognita rebus,

Apparet virtus, arguiturq; malis.

Trist. li.

4. cle. 3

*Que sint
in hoc ge-
nere cauẽ-
da.*

Hoc in genere duo sunt diligenter cauenda, primũ vt illud, quod inducimus pro similitudine, eiusmodi sit, vt sit necesse concedi. Deinde vt illud cuius confirmandi causa fiet inductio, simile ijs rebus sit, quas res quasi non dubias ante induxerimus.

De exemplo. Cap. 21.

*Exemplũ
est indu-
ctio im-
perfecta.*

*Exemplum est inductio imperfecta, vel quod idem est, Inductio Rhetorica. Cicero pro Milone Negant intueri lucem esse fas ei, qui ab se hominem esse occisum fateatur: in qua tandem vrbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primũ iudicium de capite vidit M. Horatij fortissimi viri, qui nondum libera ciuitate, tamen Po. Ro. comitijs liberatus est, cum sua manu sororem esse interfectam fate-
teretur*

Ari. rhe

1. c. 2. &

li. 2. c. 20

Quint.

li. 5. c. 11

Locis su- teretur. Aliqui Aristotelem summum in omni scien-
 pradi- tia virum, temere ausi sunt reprehendere, quod exem-
 tis & li. plum genus argumētationis fecerit sed magnus ille vir
 2. prior & acuta mente præditus, maius quiddam perspexit, ni
 c. 24. & mirum exemplum esse argumentum quidem à similitu-
 li. 1. post dine, sed in argumentationis genus, quod à ratiocina-
 capit. 1. tione, & inductione sine cōtrouersia differt. Enthyme
 ma autem esse non potest, cū in enthymemate semper
 generale aliquid vel ponatur, vel intelligatur: in exem-
 plo vero ex vna re singulari alia inducatur. Vnde fit
 ut sit quartum argumentationis genus, quod ea ratio
 ne ab inductione separatur, qua enthymema à syllogis-
 mo disiungitur.

Recte Ari-
 stoteles e-
 xemplum
 argumen-
 tationis
 partē esse
 dixit.

Exēplum
 ex vna re
 singulari,
 aliā indu-
 cit.

De epicheremate. Cap. 22.

Quamuis argumentationis partes omnes sint
 iam expositæ, tamen operæ precium fuerit,
 quid epicherema, quid Sorites, quid Dilem-
 ma sit, explicare. Nam authores, & quidē
 grauissimi eorum mētionem fecerunt. Ea vbi explica-
 ta fuerint, facile intelligitur, cur nouæ argumentatio-
 nis partes non debeant existimari. Epicherema igitur

Quiti. Græci aliquando argumentationē vocant, nonnunquā
 li. 5. c. 14 eam argumentationis partem, quam Cicero ratiocina-
 tionem appellauit, de qua paulò ante dictum est. Ali-
 quando etiam epicherema vocant breuiter comprehē-
 sam ratiocinationem, cuius omnes partes in vnā con-
 feruntur, hoc modo: Sine causa dominum seruus accu-
 sa ratioci-

Epichere-
 ma est ali-
 quando
 breuiter
 cōprehen-
 sa ratioci-
 natio.

D E A R T E

set? Similis enim est locus apud Ciceronem pro rege Pro re-
 Deiotaro, quem seruus apud Cæsarem accusabat: En ge De-
 crimen: en causa, cur regem fugitiuus, dominum seruus 106.
 accuset. Vbi vehemens argumentum Epicheremate in-
 clusum & inuolutum est. Erit autem absoluta ratioci-
 natio si hoc modo euolueris. Sine causa nõ debet domi-
 num seruus accusare: hic medicus est seruus Deiota-
 ri: non igitur debet sine causa dominum accusare.

De Sorite. Cap. 2. 3.

Sorites contra multas argumentationes
 acervatim conuoluit, atq; complecti-
 tur, vnde nomen etiam inuenit. Cicero
 scripsit de eo in libro de diuinatione
 his verbis: Si necesse sit, inquit, latino

Nisi fori Lib. 2.
 tes eset
 latino ser-
 mone tri-
 tus posset
 a cerualis
 appellari
 Vulgo ap-
 pellatur
 argumēta-
 tio a pri-
 mo ad vl-
 timum.

verbo liceat, acervalem appellare: sed nihil opus est,
 vt enim ipsa philosophia & multa verba Græcorum,
 sic sorites satis latino sermone tritus est. Pulchrum in-
 primis est eius exemplum apud eundem Ciceronem. 3. Offic.
 Atque si etiam hoc natura præscribit, vt homo homi-
 ni quicumq; sit, ob eam ipsam causam, quòd is homo sit
 consultum velit, necesse est secundum eandem natu-
 ram, omnium vtilitatem esse communem. Quod si ita
 est, vna continemur omnes, & eadem lege naturæ:
 idq; ipsum si ita est, certe violare alterum lege natu-
 ræ prohibemur: verum autem primum, verum igitur
 & extremum. Sed apertissimè concludit sorites ille,
 qui

In. 5. qui est in quinta Tusculana, propositum enim erat pro
Tuscul. bare. Quod esset honestum, id solum esse bonum, id au-
tem sic probat: Etenim quicquid sit, quod bonum sit, id
expetendum: quod autem expetendum, id certe appro-
bandum: quod verò approbandum, id gratum accep-
tumq; habendum: Ergo etiam dignitas ei tribuenda
est. Bonum igitur omne laudabile. Ex quo efficitur, ut
quod sit honestum, id sit solum bonum. In quo sorite
cum per sex quasi gradus ad complexionem peruenia-
tur, quinq; ratiocinationes incluse sunt. Sed hoc ar-
gumentandi genus sepe solet esse fallax atq; captio-
sum, dum enim minutatim & gradatim multa addun-
tur, periculosissima respondententi tela rexitur, ut exere-
igitur oportet, & seorsum singula considerare, sic fa-
cilis uniuersa frangentur. In hoc disputandi genere
frequentes fuerunt Stoici, & Zeno qui eorum inuen-
tor & princeps fuit. Sed maxime omnium illo delecta-
tus dicitur Chrysippus, ut Socrates inductione.

Sorites
sepe fal-
lax est at-
q; captio-
sus.
Quomo-
do sit so-
rity resi-
stendum.

De Dilemmate. Cap. 24.

Cap. de Dilemma est, in quo utrum concesseris repre-
inuen. 1. henditur. Cicero patriam cum Catilina sic
Orat. 1. agentem inducit: Quam obrem discede, atq;
hunc mihi timorem eripe: si verus ne oppri-
mar: si falsus, ut tandem aliquando timere desinam. Et in
epistola ad Quintum fratrem: Si implacabiles sunt iracundia
summa est acerbitas: si autem exorabiles: summa leuitas.

Quid sit
dilemma.

Vnde di-
ctum sit
dilemma.

D E A R T E

Dictum est autem dilemma, quod ita utrinque premat, ac urgeat, ut ex altera parte capiat aduersarium, quae de causa cornutus etiam syllogismus vocatur sic enim

Dilemma argumentationis cornua in eo disponuntur, ut qui alterum fugerit, in alterum incurrat. Cicero complexio-

Cicero est complexio nem appellat. Ea si vera est, nunquam reprehendetur: si falsa duobus modis diluitur, aut conuersione, aut al-

teris partis infirmatione. Cum viderem, inquit Varro apud Ciceronem, philosophiam Graecis literis diligentissime explicatam, existimaui, si qui de nostrae eius studio tenerentur, si essent Graecis literis eruditi, Graeca potius, quam nostra lecturos: si a Graecorum artibus & disciplinis abhorrerent, ne haec quidem curaturos, quae sine eruditione Graeca intelligi non possunt: Itaque ea scribere nolui quae nec indocti intelligere possent, nec docti intelligere curarent. Hoc dilemma deinde Cicero in eum conuertit hoc modo: Immo vero & Latina legent qui Graeca non poterunt, & qui Graeca poterunt, non con-

Euathlus temnet sua. Veterum scriptis celebrata est conuersio conuertit in ea, quae Euathlus discipulus Protagorae praceptoris dilemma elusit. Alterius partis infirmatione reprehendetur, si diceret Cicero: Et si doctis minus esset necessarium, tamen doctis Latine scribendo consuli debere. Non est autem, cur quisquam existimet complexione genus esse argumentationis a quatuor illis, de quibus supra dixi, diuersum. Est enim ratiocinatio imperfecta, quae a duabus partibus contrariis ducitur, cui si assumat ratiocinationem subiunxeris, efficiet ratiocinationem perfectam per hoc modo: Si implacabiles sunt iracundiae, summa est

Quomo- do ex dilemate si quae a duabus partibus contrariis ducitur, cui si assumat ratiocinationem subiunxeris, efficiet ratiocinationem perfectam per hoc modo: Si implacabiles sunt iracundiae, summa est

De inuē
lib. I.

In Acad.

Gellius.
lib. 5. c.
10.

acer-

acerbitas: sin autē exorabiles, summa leuitas: Sed vel implacabiles sunt iracundiæ, vel exorabiles: igitur in illis summa est acerbitas, vel summa leuitas.

De confutatione, Cap. 25.

RXpositis generibus argumentationum, reliquum est, ut rationem, qua refutanda ac reprehendenda illa sunt, ostendamus. Refutatio dupliciter accipi potest. Nam & pars defensoris tota est posita in refutatione: & quæ dicta sunt ab aduersario debent utrinq; dissolui, & hæc est propriè reprehensio, quam cum confirmatione, usu, et natura, & tractatione coniunctam esse diximus. Est autem reprehensio, per quam argumentando aduersariorum confirmatio diluitur, aut infirmatur aut eleuatur. Hæc fonte inuentionis eodem utetur, quo utitur confirmatio: propterea quod quibus ex locis aliqua res confirmari potest, iisdem potest ex locis infirmari. Quare inuentionem & argumentationum expolitionem sumptam ex illis, quæ ante præcepta sunt, hanc quoque in partem orationis transferri oportebit. Sed ut facilius ea, quæ cōtradiciuntur, diluere, aut infirmare possimus obseruare debemus, aut totum esse negandum, quod in argumentatione aduersarius sumpserit, si perspicue falsum erit: ut Pro Cluētio Cicero eum, quem dixerat ac cusato epoto poculo concidisse, negat eodem die mortuum: aut redarguenda esse ea, quæ pro verisimilibus sumpta sunt. Primū dubia sumpta esse pro certis, dein

Refutatio duplici-

ter accipi potest.

Quid refutatio sit.

Eodem inuentionis fonte utitur confirmatio &

Quæ sint obseruanda, ut, quæ cōtradiciuntur diluere aut infirmare possimus.

D E A R T E

de etiam in perspicue falsis eadem posse dici. Tum ex
ijs que sumpserint non effici, que velint. Accedere
autem oportet ad singula, sic vniuersa facilius frāgen-
tur.

Quomodo sint argumētationes orato- riæ tractandæ. Cap. 26.

N oratione insunt aliquando & ratio-
cinationes breuiter conclusæ, & aper-
ta enthymemata & inductiones, atq;
exempla subtili quadam & breui ora-
tione comprehensa. Quod vt reprehen-

Quint.
li. 5. ca.
14.

dendum uon est, ita diligentissime est curādum, ne syl-
logismorum & enthymematum turba conferta oratio
sit: dialecticis enim disputationibus, quam oratorijs a-
ctionibus erit propior ac similior, quod longe aliter es-
se debet. Locuples enim, & speciosa vult esse eloquen-
tia: quorum nihil consequetur, si conclusionibus certis
& crebris, & in vnam propè formam cadentibus con-
cisa, & contemptum ex humilitate, & odium ex qua-
dam seruitute, & ex copia satietatem, & ex ampli-
tudine fastidium tulerit. Feratur igitur non semitis,
& speciosa vult esse eloquentia: sed ut fontes angusti fistulis colliguntur,
sed ut latissimi amnes totis vallibus fluat: ac sibi viā,
si quando non acceperit, faciat. Adhibeatur in argu-
mentando varietas, & iucunda quadam distinctio: fi-
guris verborum, & ornamentis sentētiarum argumē-
tatio expoliatur. Quo fuerit enim vberior, & suauior,
eo etiam erit credibilior. Nunc sequitur vt de perora-
tione

Oratio
nō debet
syllogis-
morū &
ēthyme-
matū tur-
ba esse cō-
ferta.
Locuples
& spe-
ciosa vult
esse elo-
quentia.
In argu-
mētando
varietas
est adhibē-
da.

Cice. in
parte,

tione dicamus.

De peroratione. Cap. 27.

Cicero.
in part.

Xtrema pars orationis est peroratio, quæ diuisa est in duas partes, amplificationem, & enumerationem. Augendi autem, & hic est proprius locus in perorando, & in ipso cursu orationis declinationes ad amplificandum dantur, confirmata re aliqua aut reprehensa. Omnes enim affectus etiam si quibusdam videntur in proemio atq; peroratione sedem habere, in quibus sane sunt frequentissimi, tamen aliæ quoq; partes recipiunt, sed breuiores, ut cum ex his plurima sint reseruanda. At hic si vsquam totos eloquentiæ aperire fontes licet, hic deniq; efficiendum est oratori, ut non modo auditores qui sua sponte se dant & quo impellit ipse, inclinant atque propendent, penitus incitentur, sed ut quietos etiam & languentes possit vi orationis permouere. In quo & si plus est operis, tantam vim habet tamen illa, quæ recte à bono poeta dicta est Flexamina, atque omnium regina rerum oratio, ut non modo inclinantem erigere, aut stantem inclinare, sed etiam aduersantem et repugnātem, ut imperator bonus ac fortis, capere possit. Quod vsq; eo magnum est atq; præclarum, vsq; eo admirabile, ut in eo pene sint omnia. Ad id autem consequendum, quæ superiore libro de amplificatione dicta sunt, valde conducunt: Sed illud caput est, in quo optimi & grauissimi authores vna voce consentiunt,

Per orationis duæ sunt partes, amplificatio & enumeratio.

Quint.
lib. 6. c.
1.De ora.
2.Cicero. de
orat. 2.
Quinti.
lib. 6. c.
2. Hora
in arte
poeti.

rationis declinationes ad amplificandum dantur, confirmata re aliqua aut reprehensa. Omnes enim affectus etiam si quibusdam videntur in proemio atq; peroratione sedem habere, in quibus sane sunt frequentissimi, tamen aliæ quoq; partes recipiunt, sed breuiores, ut cum ex his plurima sint reseruanda. At hic si vsquam totos eloquentiæ aperire fontes licet, hic deniq; efficiendum est oratori, ut non modo auditores qui sua sponte se dant & quo impellit ipse, inclinant atque propendent, penitus incitentur, sed ut quietos etiam & languentes possit vi orationis permouere. In quo & si plus est operis, tantam vim habet tamen illa, quæ recte à bono poeta dicta est Flexamina, atque omnium regina rerum oratio, ut non modo inclinantem erigere, aut stantem inclinare, sed etiam aduersantem et repugnātem, ut imperator bonus ac fortis, capere possit. Quod vsq; eo magnum est atq; præclarum, vsq; eo admirabile, ut in eo pene sint omnia. Ad id autem consequendum, quæ superiore libro de amplificatione dicta sunt, valde conducunt: Sed illud caput est, in quo optimi & grauissimi authores vna voce consentiunt,

Affectus sunt in exordio & per oratione frequentissimi in narratione et confirmatione breuiores.

In peroratione penitus incitandi sunt auditores.

Magnam vim habet omnium reginarum oratio.

D E A R T E

Ad **nonē** ut omnes animi motus, quos orator adhibere volet au-
 dos ani-
 mos audi-
 torum ca-
 put est,
 eū, qui di-
 cit, com-
 moueri.

Qua ra-
 tione mo-
 ueatur is
 qui dicit.

Ci. in per-
 orando
 fuit vehe-
 mentissim-
 us.

ut omnes animi motus, quos orator adhibere volet au-
 ditores, in ipso oratore impressi sint atque inusti.
 Neq; enim facile est perficere ut incitentur alij, nisi is
 qui dicit, ijs ipsis sensibus, ad quos illos adducere vult
 permoueatur. Vt enim nulla materies tam facilis ad ex-
 ardescendum est, quæ nisi admoto igni, ignem concipe-
 re possit: sic nulla mens est tam ad comprehendendam
 vim oratoris parata, quæ possit incendi, nisi inflamma-
 tus ipse ad eam & ardens accesserit. Primum est igi-
 tur ut apud eum, qui dicit valeant ea, quæ valere a-
 pud auditores volet: afficiaturq; priusquam afficere
 conetur. Nihil autem opus est simulatione et fallacijs,
 ut toties omni animi motu cōcitetur orator. Ipsa enim
 natura orationis eius, quæ suscipitur ad aliorum ani-
 mos permouendos: oratorem ipsum magis etiam quam
 quenquam eorum, qui audiunt, permouet: Miram etiā
 vim habet in hoc ipsum imagines rerum absentium ita
 complecti animo, ut eas cernere oculis, ac præsentem
 habere videamur, has quisquis bene conceperit, is erit
 in affectibus potentissimus. Hæc, quæ dicta sunt, vera
 esse indicant multæ Ciceronis perorationes, ut pro Mi-
 lone, ubi ait: Sed finis sit: neque enim præ lacrymis iā
 loqui possum, & hic se lacrymis defendi vetat. Et pro
 C. Rabirio Posthumo: Sed iam quoniam, ut spero, fidē,
 quam potui, tibi præstiti Posthume, reddam etiam la-
 crymas, quas debeo. Et Paulo post: iam indicat tot ho-
 minum fletus, quam sis charus tuis, & me dolor de-
 bilitat, includitque vocem, Alijs autē affectibus aliæ
 eiusdem perorationes sunt plenæ. Enumeratio autē nō

Quin. li.
 6. cap. 2.

Pro. Mi-
 lo.
 Pro Ci-
 Rabirio
 Posthu-
 mo.

Cicer'
 In part.

nun-

Cicer.
In part.

nunquam laudatori, suadori non saepe, accusatori sepius quam reo est necessaria. Huius tempora duo sunt si aut memoriae diffidas eorum, apud quos agas, vel in-teruallo temporis, vel longitudine orationis: vel si frequentatis firmamentis vim est habitura causa maio-

Quiti.
li. 6. c. 1

rem: Quae autem repetimus, quam brevissimè dicenda sunt, & quod graeco verbo patet, decurrendum per capita nã si morabimur, non iam enumeratio, sed altera quasi fiet oratio. Quae autem enumeranda erunt, cū pōdere aliquo dicenda sunt, & aptis excitanda sententijs

figuris utiq; varianda: alioqui nihil est odiosius recta illa repetitione, velut memoriae auditorum diffidentis. Est etiam in enumeratione vitandum, ne ostentatio memoriae suscepta videatur esse puerilis.

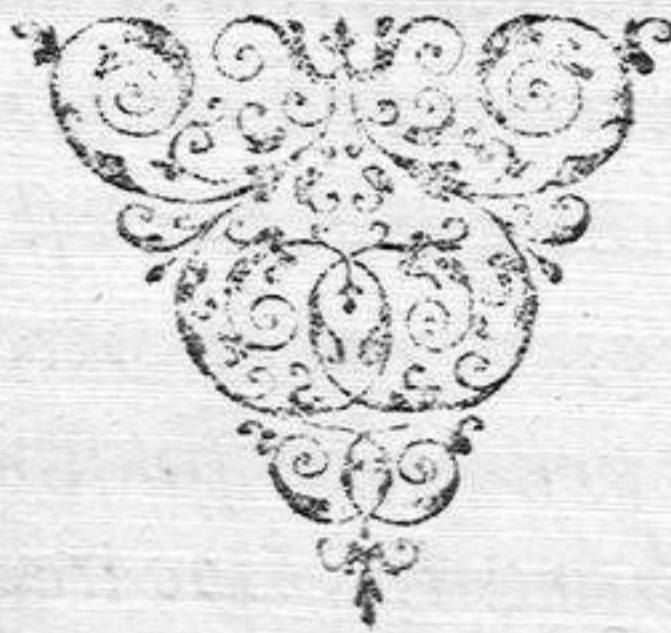
Cicer.
In part.

Est etiam in enumeratione vitandum, ne ostentatio memoriae suscepta videatur esse puerilis.

Enumeratio laudatori nonnquam, suadori non saepe, accusatori sepius quam reo est necessaria.

Enumerationis duo sunt tempora.

Quae enumerantur cū pondere aliquo dicenda sunt & varietate

DE ARTE

LIBER. III.

De Eloquentione .Cap. 1.

Et apud
Grecos,
& apud
Romanos
ab eloquē
do nomen
accepit
orator.

Quid sit
eloqui.

Ceteris
omnia su
peruacua
sunt sine
elocutio
ne.

Roximo libro ratio in-
uenta collocandi atque
disponēdi explicata est
Hic iam elocutionis ra
tionem tractabimus, in
qua oratorē excellere,
cetera in eo latere in-
dicat nomē ipsum. Nō
enim inuentor, aut cō-
positor aut actor hęc
complexus est omnia, sed & græce ab eloquendo Rhe
tor, & latinè eloquens dictus est. Ceterarum enim re
rum quę sunt in oratore, partem, aliquam sibi quisque
vendicat, dicendi autem, id est eloquendi maxima vis
huic soli conceditur. Eloqui autem est, omnia quę men
te cōceperis, promere, atq; ad audiētes proferre. Sine
quo superuacua sunt priora, & similia gladio condito
atque intra vaginā hærenti. Hoc itaque maximè do
cetur: hoc nullus nisi arte assequi potest: huc studiū ad
hibendū: hoc exercitatio petit, hoc imitatio, hic omnis
etas consumitur: hoc maximè orator oratore præstan
tior. Ideoq; .M.T. inuentionem quidem ac dispositionē
prudentis hominis putat, eloquētiā oratoris. Eum au

Cic. in
orat.

Quint.
lib. 8. in
proem.

De ora.

2.

*tem eloquentem idest in eloquendo excellentem putat, Eloquens
 in orat. qui ita dicit, ut probet, ut delectet, ut flectat. Sed pro est qui ita
 bare necessitatis est, delectare suauitatis, flectere ut dicit, ut
 rō victoria. Hæc cum ita sint, meritō tertius hic liber, probet,
 qui elocutionis præcepta continet, ut duobus superiori ut dele-
 bus utilior est, sic etiam erit aliquanto longior. ctet, ut fle-
 ctat.*

Quæ in elocutione spectan- da sint, Cap. 2.

3. de o.
 rat..

*Hæc in elocutione spectanda sunt, ut Quatuor
 latinè, ut planè, ut ornatè, ut ad id, in eloca-
 quodcunq; agatur aptè, congruèterque ctione spe-
 dicamus. De ratione puri, dilucidique ctanda
 sermonis, & si permagni eã facere de- sunt.
 bemus, cum verborum delectus origo sit eloquentiæ, lo Verborū
 cus hic præcidendi non est. Nã traditur literis doctri origo est
 naque puerili, & consuetudine sermonis quotidiani, eloquētia
 & lectione veterum oratorum & poetarum confirma Omnis e-
 tur. Reliquas igitur duas partes, quibus omnis admira- loquētia
 tio ingenij, omnis laus eloquentiæ continetur, explicite- laus cōti-
 mus: quæ duæ partes, illustrãdæ orationis ac rotius e- uetur in
 loquentiæ cumulandæ, quarum altera dici postulat or- apte at-
 natè, altera aptè, hanc habent vim, ut sit quàm maxi que orna
 mē iucunda, quàm maximè in sensus eorum qui audiūt te dicēdo.
 influat, & quàm plurimis sit rebus instructa.*

Cæsar
 autore
 Cicero-
 ne in
 Bruto.

De ornatu, Cap. 3.

Orna

Ornatur igitur oratio ge-
nere primum, & quasi De ora-
colore quodam & suc- 3.
co suo, nam ut gravis,
ut suavis, ut erudita
sit, ut liberalis, ut ad-
mirabilis, ut polita, ut
sensus, ut dolores ha-
beat quantum opus sit
non est singulorum arti-

Genus di-
cendi eligē-
dum est
quod sine
satieta-
te delectet.

culorum, in toto spectantur hæc corpore. Genus igitur
dicendi est eligendum, quod maxime teneat eos, qui au-
diant, & quod non solum delectet, sed etiam sine satie-
tate delectet. Sed volenti ornate dicere diligentissime
sylvæ rerum primum, sententiarumq; comparanda est.

Rerū co-
pia verbo-
rū copiā
gignit.

Rerum enim copia verborum copiam gignit, & si est
honestas in rebus ipsis, de quibus dicitur, existit ex rei
natura quidam splendor in verbis, facileq; suppeditat
omnis apparatus, ornatusq; dicendi.

De ornatu orationis. Cap. 4.

Ornatus
orationis
aut est in
singulis
verbis, a-
ut incon-
iunctis.

Ornatus oratio cōficitur ex verbis quorū Cicer. 3.
primū nobis ratio simpliciter videnda orat. in
est, deinde cōiuncte. Nam est quidā or Part.
natus orationis qui ex singulis verbis Quin. li.
est alius, qui ex cōtinuatis cōiūctisque 8. cap. 3.
constat. Ergo utemur verbis, aut ijs que propria sunt
& certa quasi vocabula rerum, pene vna nata cū re-
dus

bus ipsis, aut ijs quæ nouamus & facimus ipsi.

De verbis simplicibus.

Cap. 5.

3. de o
rat. in
part.
Quit. li.
8. cap. 3.

Erba simplicia natura sunt, alia conso-
nantiora, grandiora, leuiora, & quodã
modo nitidiora, alia contra. Consonãtio
ra enim sunt, quanquam, moderatio, et
concertare, quã, & si, modestia, & cõ

Verbasim
plicia alia
sunt cõso
nantiora,
grandio
ra & niti
diora.

figere. Grandiora immanis, cõtrucidare, optimus, offi
ciosissimus, quã hæc, magnus, necare, bonus, officiosus.

Nitidius, etiã bos, quã vacca. Vt syllabæ autẽ è li
teris melius sonantibus clariore sunt, ita verba è syl

labis magnis vocalia: & quo plus quæque spiritus ha
bet, eo pulchrior: & quod facit syllabarum, idem ver

borum quoque intèr se copulatio, vt aliud alijs iunctũ
melius sonet. In vniuersum quidem optima simplicitum

creduntur, quæ aut maximè exclamant, aut sono sunt
iucundissima. Et honesta quidem turpibus potiora sem

Optima
simpliciũ
quæ aut
maxime
exclamãt
aut sono
sunt iucũ
dissima.

Cicero per nec sordidis vnquam in oratione erudita locus. Cla
& Qui ra verò, ac sublimia materiæ modo cernenda sunt.

ex Aris. Quod enim alibi magnificum, tumidum alibi: & quæ
rhet. li. humilia circa res magnas, apta circa res minores vi

3. c. 7. dẽtur: & sicut in oratione nitida notabile est humiliter
verbum, et vclut macula, ita à sermone tenui sublime

nitidumque discordat, fitque corruptum, quia in pla
no tumet. Sed ferè aurium quodam iudicio sunt põderã

da, in quo consuetudo etiã bene loquendi valet pluri

Verba cla
ra & su
blimia ma
teriæ mo
do cernen
da sunt.
Verbasim
plicia iu
dicio au
riũ sunt
ponderã

DE ARTE

mum. Sed quoniam tria sunt in verbo simplici, quæ orator afferat ad illustrandam atque exornandam orationem, aut inusitatum verbum, aut nouatum, aut translatum, de singulis breuiter dicamus.

De verbis inusitatis, Cap. 6.

Quæ sūt
verba inu-
sitata.

Vergilius
mirifice
vsus est
verbis inu-
sitatis.

Poeticum
aliquod
verbum si
raro & in
loco adhi-
beatur, di-
gnitatem
habet in
oratione.

Inusitata sunt prisca serè ac vetusta, & ab usu quotidiani sermonis iam diu intermissa, quæ sunt poetarum licentiæ liberiora, quàm oratorum, eoquæ ornameto acerrimi iudicij P. Vergilius vnicè est vsus, olli enim, & quia nam, & pone, pellucet, & aspergunt illam, quæ etiam in picturis est gratissima, vetustatis inimitabilem arri authoritatè. Habet etiam in oratione poeticum aliquod verbum dignitatem, si raro etiã & in loco adhibeatur. Neque enim est, cur illud quisquã fugiat dicere, vt Cælius, sobolem aut effari, aut nuncupari, & alia multa: quibus loco positis grandior atque antiquior oratio sæpe videri solet.

Quit. li.
li. 8. c. 3.
Aen. 1.
& 2.

De verbis nouis, Cap. 7.

Quatuor
modis ver-
ba nouan-
tur.

Quantur autem verba, quæ ab eo qui dicit ipso gignuntur, ac fiunt, aut similitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adiunctione verborum. Similitudine: vt syllaturit, à Cicerone formatum est: & ab Asinio, fimbriaturit, ad similitudinem verbi

3. de or.
rat.
Ad Att.
li. 9. in
epist. 12.

pro.

Dec. 3. proscripserit: & à Livio, sobolescere, ab Horatio, iu-
 li. 9. Li. uenescere, à Vergilio lentescere, & ignescere dictum
 4. car. est, ut feruescere. Imitatione facta sunt tinnio, rugio,
 7. clangor, murmur, aliaq; per multa. Inflexione, ut à bi-
 Geor. 2. bo bibosus, inflexit Laberius Mimographus. Ad iun-
 & Ae- ctione versutiloquus, & expectorare, nouavit Ennius. sunt noua
 n. 9. Sed graecis magis concessum est fingere, audendum ta-
 Quinti. li. 8. c. 3 men aliquando, & si quid periculosius finxisse videbi-
 mur quibusdam remedijs praemuniendum est, Ut ita di-
 gam, Si licet dicere, Quodam modo, Permite mihi sic
 dicere. In quo non falli iudicium nostrum, sollicitudine
 ipsa manifestum erit, nunc quoniam de verbis inusita-
 tis & nouis dictum est, de tropis, nam illis verba trās-
 feruntur, exponamus.

rugio clā-
 gor, mur-
 mur, alia
 q; per
 multa imi-
 tatione
 sunt noua
 ta. :

Gracisma
 gis cōces-
 sū est fin-
 gere quā
 latinis.

Quibusre-
 medijs
 pramu-
 niantur,
 que peri-
 culosius

finxisse
 videbi-
 mur.

Quidtro-
 pus sit.

Tropi nu-
 mero sūt
 undecim,
 septem in
 vno vera-
 bo, qua-
 tuor vero
 oratione.

De tropis, Cap. 8.

Quinti.
 li. 8. c. 6.

Tropus est verbi, vel sermonis à pro-
 pria significatione in aliam cum virtu-
 te mutatio: ut cum dicimus, letas sege-
 tes, verbum, letus, à propria significa-
 tione, qua letos homines dicimus, ad
 segetes cum virtute transfertur. Sunt autem tropi
 numero undecim. In vno verbo septem, Metapho-
 ra, Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Ono-
 mtopaia, Catachresis, Metalepsis. In oratione vero
 quatuor Allegoria, Periphrasis, Hyperbatō, & Hy-
 perbole: de quibus tamen non dum de eo dicamus or-
 natu, qui ex coniunctis continuisq; verbis constat,

D E A R T E

breuiter scribemus, ne iterum de tropis differere cogamur.

De Metaphora. Cap. 9.

Translatio cum frequentissimus tropus est, tum longe pulcherrimus. Translacionem genuit necessitas, iucunditas celebravit. Quid translacio sit. Translato verbo uti mur quia necesse est, aut quia significantius, aut quia decetius est.

Translacionem dico, quae Metaphora graece vocatur. Latissime enim patet. Eam necessitas genuit inopia coacta, & angustijs, post autem delectatio iucunditasque celebravit. Nam ut vestis frigoris depellendi causa reperta primo, post adhiberi cepta est ad ornatum etiam corporis, & dignitatem: sic verbi translacio instituta est inopiae causa, frequentata delectationis. Est autem translacio cum nomen, aut verbum transferretur ex eo loco in quo proprium est, in eum, in quo proprium deest, aut translatum proprio melius est. Id facimus aut quia necesse est, aut quia significantius, aut decentius. Nam gemmare vites, luxuriam esse in herbis, letas segetes etiam rustici necessitate dicunt. Oratores durum hominem aut asperum. Non enim proprium erat, quod darent his affectionibus nomen. Iam incensum ira, inflammatum cupiditate, & lapsus errore, significanti gratia. Nihil enim horum suis verbis, quam his accersitis magis proprium erat. Illa ad ornatum, lumen orationis, & generis claritatem, & concionum procellas, & eloquentiae flumina, ut Cicero pro Milone: Clodium fontem eius gloriae vocat, & alio loco segetem, ac materiam. Illud autem admirandum vide-

Aristo. rhe lib. 3. ca. 2. Quitt. li. 8. c. 6. 3. de orator. au- tor ad Her. li. 4. Quitt. li. 8. c. 6. Pro Mil. 3. de orator. rat.

tur, quid sit quòd omnes translatis, & alienis magis delectantur verbis, quàm proprijs & suis. Nam si res suum nomen & proprium vocabulum non habet, ut pes in naui, ut in vine gēma, necessitas cogit, quod non habens, aliunde sumere: sed in suorum verborum maxima copia, tamen homines aliena multò magis, si sunt ratione translata, delectāt. Causa autem illa est, quòd translatio est similitudo ad unum verbum contracta, similitudine autem mirifice capiuntur animi. Eo tamē distat, quòd illa comparatur rei, quam volumus exprimere, hæc pro ipsa re dicitur. Comparatio est, cum dico fecisse quid hominem ut leonem. Translatio, cum dico de homine, leo est.

Aristo. 6
Top. c. 2
Orhc. 3
cap. 4.
Quint. li
8. c. 6.
Cicero. 3
de orat.

Mirādum est cur homines tātopere delectentur translacione, & eius rei causa. Translatio est similitudo ad unū verbū cōtracta.

Translatio nis vis est quadruplex.

Quotuplex sit translatio.

Cap. 10.

Etaphoræ autem vis omnis quadruplex est. Cum in rebus animalibus aliud pro alio ponitur: ut Livius Scipionem à Catoe allatrari solitum refert. In anima pro alijs generis eiusdem sumuntur, ut concentu virtutum nihil est suavius. Aut pro rebus animalibus in anima, ut.

Quint. li
8. c. 6.
Dec. 4.
li. 7.

In rebus animalibus aliud pro alio ponitur. Inanima ponuntur pro inanimis, aut pro rebus animalibus inanimis aut contra.

Aen. 6. Duo fulmina belli
Sciadias. Aut contra.
Sedet in scius alto.
Aenei. 2 Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Præcipueq; ex his oritur mira sublimitas, quæ audacissima aut contra.

D E A R T E

sensu carentibus actum quendam & animos damus, qualis est.

Pontem indignatus Araxes,

Et illa Ciceronis: Quid enim tuus ille Tubero districtus in acie pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? In translatione primum fugienda est dissimilitudo, qualis est in illo Ennii, Caeli ingentes fornices. Deinde videndum est ne longe simile sit ductum: Syrtim patrimonii, scopulum libentius dixerim: Charibdim bonorum: voraginem potius. Facilius enim ad ea, quae visa, quam ad illa quae audita sunt, mentis oculi feruntur. Sunt quaedam & humiles translationes, ut, Saxea est verruca: quaedam maiores, quam res postulat, ut, Tempesta comessationis: quaedam minores, ut, comessatio tempestatis. Ut modicus autem atque opportunus eius usus illustrat orationem, ita frequens, & obscurat & tædio complet: continuus verò in allegoriam, & ænigma exit. Quòd si vereare ne paulò durior translatio esse videatur, molliè da est præposito sepe verbo, ut, Si olim M. Catone mor tuo pupillum senatum quis relictum dicat: paulò durius sin: Ut ita dicam pupillum, aliquàto mitius est. Etenim verecunda debet esse translatio, ut deducta esse in alienum locum, non irruisse, atque ut precario, non venisse videatur. Diligenter etiam cauendum est, ne omnia quae poëtis permessa sunt, conuenire orationi putemus: nec enim pastorem populi, autore Homero dixerim nec volucres pennis remigare, licet Vergilius in apibus ac Dædalo speciosissimè sit usus. Modus autem nullus est

Que sint in translatione fugienda.

Frequens usus translationis exit in allegoriam & ænigma.

Quomodo durior metaphora molliori debeat.

Multe poetis permisse sunt metaphore, quae oratori non conueniunt.

Aen. 8.
Pre lig.

3. de orat.

Quint. li. 8. c. 6.

3. de orat.

Quinti. li. 8. c. 6.

Quinti. li. 8. c. 6.

Geor. 4.
& Aen.

flo. no. 9.

florentior in singulis verbis, nec qui plus luminis afferat orationi, eoque in illo explicando merito longiores fuimus.

De Synecdoche. Cap. I I.

Synecdoche tropus est, in quo ex parte totum, aut contra, aut ex antecedentibus sequentia intelliguntur. Quæ descriptio octo illos modos comprehendit, quibus fit synecdoche, quos grauißimi scriptores tradiderunt. Ex parte totum intelligitur, ut ex puppi nauis: ensis ex mucrone, aut ex recte domus.

Quid sit synecdoche.

Octo modi synecdoches ab autoribus traditi, ad quas tuor reuocantur.

In cat. 3
or.

Cicero: Mucrones eorum à iugulis nostris reiecimus. Huc pertinet, cum vel ex vno plures significantur. Livius: Romanus prælio victor: & Vergilius:

Aen. 2.

Hostis habet muros.

Vel genus ex forma, idest parte illi subiecta, Verg.

Dentesq; Sabellicus exacuit sus.

Pro quouis sue: vel ex materia res vniuersa: qua ratione & ferrum pro gladio, & pinus pro nauis, & aurum atq; argentum pro aurea & argentea pecunia sumitur. Cicero: homines instructi & certis locis cum ferro

Pro Ce. collocati. Contra verò ex toto pars declaratur, ut in cinna. illo Vergilij.

Fontemq; ignemq; ferebant.

Aen. 12. De quo genere est, cū aut è pluribus vnus intelligitur.

Cicero ad Brutum, Populo, inquit imposuimus, &

D E A R T E

oratores visi sumus: cum de se tantū loqueretur: Aut
è genere pars illi subiecta, Vergilius.

Prædamq; ex unguibus ales.

An. 12.

Proiecit fluvio.

Pro Aquila.

Ex antecedentibus sequentia monstrantur: vt cum ait
idem poeta,

Aspice aratra iugo referunt suspensa iuueni.

Aeg. 2.

Vt ex his perspicuū est, quæ hoc & proximo capite
dicta sunt, Translatio ad mouendos animos, & res pe
nè sub oculos subijciēdas reperta est, at synecdoche ad
locupletandum sermonem pertinet.

Quin. li.

8. ca. 6

De Metonymia. Cap. 12.

Metoni-
mia quid
sit.

Omnes
modi qui
bus sit me
tonymia
ad quas
tuor revo
cantur.

Metonymia est tropus, in quo causas per effe
cta, vel effecta per causas, vel ex eo, quod
continet, id quod cōtinetur, vel rem è signo
intelligimus. Per causas effecta declaramus
cum inuentor, aut alicuius rei author, pro re inuenta
ponitur, Verg.

Onerantq; canistris.

An. 18.

Dona laboratæ Cereris.

Hoc modo Platonem, Aristotelem, Demosthenem fre
quenter pro eorum scriptis ponimus. Cicero: Lectitasse
Platonem studiose, audiuisse etiam Demosthenes dici
tur. Ex effectis autem causa significatur, cum sacrile
gium depræhensum & scelus dicimus pro scelerato.
Hinc mæstum timorem, tristem senectutem, & palli
dam mortem eleganter optimi dicunt authores.

Verg.

Aen. 1. Verg. Mæstumq; timorem. Mittite.

Horatius.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumq; turres.

Ex eo quod continet, id quod continetur venuste etiã intelligitur. Sic bene morate vrbes vocantur, sic seculum felix: sic Roma pro Romanis, Athenæ pro Atheniensibus frequenter ponuntur, Verg.

Aen. 7. Cælo gratissimus amnis. Idest, Cœlestibus.

De ora. Cicero: Vt omitam illas omnium doctrinarũ inuentrices Athenas, in quibus summa dicendi vis et inuẽta est & perfectã. Athenas dixit pro Atheniensibus.

De clar. ora. Huc referuntur etiam illa, cum ex possessore res, quæ possidetur: aut ex duce exercitus significatur, Verg.

Iam proximus ardet

Aen. 2. Vcalegon. Idest, Vcalegontis domus.

Sic hominem deuorari, cuius patrimonium deuoratur: & ab Annibale apud Cannas cæsa sexaginta milia dicitur, idest ab eius copijs. E signo deniq; res monstratur: vnde toga, quæ pacis erat insigne & otij pro pace: & fasces vsurpantur pro magistratu. Verg.

Gtor. 2.

Non illum populi fasces, non purpura Regum
Flexit.

Metonymiam, vt ait Cicero, Rhetores hypallagen vocant.

De Antonomasia. Cap. 13.

D E A R T E

Antonoma-
sia
quid sit.

Antonomasia ponit aliquid pro nomine,
ut, Eversor Carthaginis & Numantie
pro Scipione, et Romane eloquentiae prin-
ceps, pro Cicerone. Epithetō autē, siue

Epithetō
nō est tro-
pus.

Quomo-
do diffe-
rat epi-
theton ab
antonoma-
sia.

Orator
quādo epi-
thetis vi-
tur.

Apposito-
rū vsus sit
in oratio-
ne mō de-
ratus.

pus, quia nihil vertit. Necesse est enim semper, ut id, quod est appositū, si à proprio diuiseris, per se significet, & faciat Antonomasiā. Nā si dicas, Ille qui Carthaginem & Numantiā evertit, Antonomasia est: si adieceris, Scipio, appositū. Apposito et frequentius & liberius poetae vtuntur, namq; illis satis est conuenire verbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & humida vina, apud eos non reprehendūtur. Apud oratorem Arist. li. nisi aliquid efficitur, redundat. Tum autem efficitur, 3. rhet. si sine illo, quod dicitur, minus est, qualia sunt, ò scelus ca. 3. & abominandum, ò deformē libidinem. Exornatur autē Quīt. li. res tota maximē translationibus: Cupiditas effrenata, 8. ca. 6. & insane substructiones. Solet etiā fieri alijs adiunctis Epitheton tropis, apud Vergiliū: Turpis egestas, & tri Aen. 6. stis senectus. Verū tamen talis est ratio huius virtutis, ut sine appositis nuda sit & velut incōpta oratio, ne oneretur tamē multis. Nam fit longa, & impedita.

De Onomatopœia.

Cap. 14.

Onomato-
pœia vix
latinis per-
mittitur.

Onomatopœia id est fictio nominis græcis in- Quīt. li. ter maximas habita virtutes, latinis vix 8. ca. 6. permittitur. Ab his tamē plurima sunt per

ono-

onomatopœiam posita, qui primi sermonē fecerunt aptantes affectibus nomen. Nam mugitus & sibilus, & murmur, & vagitus, aliāq; quā plurima inde venerunt. At nūc raro & cum magno iudicio hoc genere utendum est, ne novi verbi assiduitas odiū pariat: sed si cōmode quis eo utatur, & raro, non modo non offendet nouitate, sed etiam exornabit orationem.

De Catachresi. Cap. 15.

Quit. li
8. cap. 6

Catachresis, quam rectē dicimus abusionem, non habentibus nomen suum, accommodat quod in proximo est. Sic,

Equum diuina Palladis arte Aedificant.

Et, Pyxides, cuiuscunq; materiae sunt, & parricida matris quoq; aut sororis interfectoꝝ dicitur. Valde similis est metaphora, sed ab ea tamē distinguitur, quod abusio nomē ex vicina ac finitima re accommodat alteri rei, quae sine nomine est: metaphora verò, etiā si nomen non deest, vnde cūq; modo similitudinem res habeat, alienum nomen asciscit. Quid tam propinquū patris interfectoꝝ, quam matris aut sororis aut fratris interfectoꝝ? ergo is, quia nomen latino sermone nō hēt per abusionē parricida vocatur. Quid rursus magis se iūctum, quā arbor atq; Respublica, quae florere verbo ab arbore trās lato dicitur? Vnde apparet duos hos tropos ita similes esse, vt tamen sint diuersi.

Quid sit
catachre-
sis.

De Metalepsi. Cap. 16.

Su-

D E A R T E

Metalep-
sis est ra-
rissimus
tropus &
maxime
impro-
prius.

Superest ex his, qui aliter significant, Meta-
leptis, id est, transumptio ex alio in aliud ve-
lut viam prestans. Tropus autem est rarissi-
mus, & maximè improprius, Vergilius.

Quit. li
8. c. 5.

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.
Gradatim enim ab aristis ad spicas, à spicis ad segetes
ab his ad aetates, ab aetatibus ad annos acceditur. Idè
etiam poeta in primo libro Aeneid. sic ait.

Aegl. 1.
Qui ibi
decim.

Speluncisq; abdidit atris.
Vbi spelūcae nigrae, ac per hoc crassis & obscuris tene-
bris circumfusae, ad extremū deniq; infinita altitudine
depressa intelliguntur.

Geor. 1.

De allegoria. Cap. 17.

Quid sit
allegoria

Allegoria, quam inuersionem interpretamur
aliud verbis, aliud sensu ostendit, ac etiam
interim contrarium, Vergilius.

Sed nos immensum spatij confecimus aequor:
Et iam tempus equum spumantia soluere colla.

Oratio re-
cipit etiā
allegoriā
sed raro
totam.
Allegoria
mista in o-
ratione
frequens
est.

Habet vsum talis allegoriae frequenter oratio, sed ra-
ro totius, plerūque apertis permista est. Tota apud Cic.
talis est: Hoc miror enim queror que quenquam homi-
nem ita pessundare alterum verbis velle, vt etiam na-
uē per foret, qua ipse nauiget. Illud cōmistum frequen-
tissimū. Equidē ceteras tēpestates, & procellas in illis
dumtaxat fluctibus concionum, semper Miloni putavi
esse subeundas: nisi adiecisset, fluctibus concionum,
esset

ProMil.

Pro
Mur.

esset allegoria, nunc eam miscuit. Illud verò longè speciosissimū genus orationis in quo triū permista est gratia, similitudinis, allegoriae, & translationis. Quod fretum, quem Euripum tot motus, tāq; variis habere creditis agitationes, commutationes, fluctus, quantas perturbationes, & quātos aestus habet ratio comitiorum. Dies intermissus vnus, aut nox interposita saepe perturbat omnia, & totam opinionem parua nonnunquam commutat aura rumoris. Nam id quoque in primis est custodiendum, vt quo genere ceperis translationis, hoc desinas. Multi enim cum initium à tempestate sumpserunt, incēdio, aut ruina finiunt, quæ est in consequētia rerum foedissima. Cæterum allegoria paruis quoq; ingenijs, & quotidiano sermone frequētissime seruit, nam illa in agendis causis trita: Pedem conferre, et iugulū petere, & Sanguinem mittere, inde sunt. Allegoria quæ est obscurior, enigma dicitur, vitium perfectio, si quidem dicere dilucide virtus, quo tamen & poeta vtuntur Vergilius.

Aecl. 3.

Treis pateat cœli spatium non amplius vlnas.
Et oratores nonnunquam, vt, in Triclinio Coa, in cubiculo nola.

De Ironia, Cap. 18.

Ari. rhe
to. Ale
xā. cap.
20. &
Quint. li
8. c. 6.

Ironia, quam illusionem vocat, allegoria est quæ non solum aliud sensu, aliud verbis ostēdit, sed contrarium. Ea aut pronūtiatione intelligitur, aut persona, aut rei natura. Nam si qua earum

Speciosissimū genus orationis est quod constat allegoria, similitudine & translatione.

Quid in allegoria custodiendum sit. Allegoria in quotidiano sermone est frequentissima.

Enigma est obscurior allegoria.

Quid ironia sit, eā aut, ad Her. lib. 4. vocat permutationem.

rum

DE ARTE

*rum verbis dissentit: apparet diuersam esse orationi
voluntatem, Cic. in Clodium: Integritas tua te purgavit
mihi crede: pudor eripuit, vita ante acta seruauit, &
Turnus apud Vergilium.*

Meq; timoris

Aen. 11.

*Argue tu Drance, quando tot cedis aceruos
Theucrorum tua dextra dedit.*

De Periphrafi. Cap. 19.

*Quid sit
periphra
sis, eā au
tor ad her
circuitio
nem vo
cat. Peri
phrasia
est apud
poetas fre
quentissi
ma.*

*Periphra
si contra
ria peris
sologia.*

*Utm pluribus verbis, id quod vno, aut pau- Quit. li
cioribus dici potest, explicatur, Periphrafin 8. cap. 6
vocat, circuitū loquendi, qui est apud poe
tas frequentissimus. Vt*

*Tempus erat, quo prima quies mortalibus agris
Incipit, & dono diuum gratissima serpit.*

Aen. 2.

*Et apud oratores non rarus, semper tamen astrictior,
quicquid enim significari breuius potest, & ornatu la
tius ostenditur, periphrafi est. Verum vt cum decorē
habet periphrafi, ita cum in vitium incidit perissolo
gia dicitur, obstat enim quicquid non adiuvat.*

De Hyperbato. Cap. 20.

*Hyperba
tō tropus
solis poe
tis conce
ditur.*

*Hyperbaton idest transgressio, tropus
est solis poëtis concessus, qui etiam ver
barum diuisionem, & transgressionem
faciunt, Vergilius.*

Hyperborco septem subiecta trione.

Geor. 3.

Quod

Quod oratio nequaquam recipiet. Est autem diligēter animadvertendum, hyperbaton, ubi nihil ex significatione mutatum est, sed structura sola decoris gratia variatur, tropum non esse, id quod tropi definitio declarat.

Hyperbatō est tropus quando componitur ex duobus intellectibus

De hyperbole. Cap. 21.

Hyperbole est eminentiē superiectio, cuius virtus est ex aduerso par augendi ac minuendi, Vergilius.

Hyperbole valet ad augendum & minuendum.

Aen. 1.

Geminique minantur

In caelum scopuli.

Ae. 5.

Et, Fulminis ocyor alis.

Cicero in Antonium, Quae Charybdis tam vorax? Charybdim dico, quae si fuit, fuit animal unū: Oceanus medius fidius vix videtur, tot res, tam dissipatas, tam distantibus locis positas, tam cito absorbere potuisse. Illud Vergilij ad minuendum.

Eg. 2.

Vix ossibus haerent.

Sed tam in augendo quam in minuendo, seruetur mensura quaedam. Quāuis est enim omnis hyperbole ultra fidem, non tamen esse debet ultra modum.

Hyperbole non debet esse ultra modum.

De ornatu qui est in verbis coniunctis. Cap. 22.

3. de orat.

Equitur continuatio verborum, quae duas res maximè collocationem primū, deinde modū quēdā formāq; desiderat. Tū & verbis & sententijs oratio conformanda est, de quibus post

DE ARTE

post tropos aptissimè dicemus, deinde de collocatione, postremo de modo & forma, id est numeris qui sunt adhibendi in oratione differemus.

De figuris. Cap. 23.

Quid sit
figura.

Quod sit
discrimen
inter tro-
pos, & fi-
guras.

Tam ver-
bis propri-
js quam
trāsflatis
figuratur
oratio.

Figura (sicut nomine ipso patet) est con-
formatio quædã orationis remota à cõ
muni, & primum se offerente ratione.
Differt autẽ à tropis figura, quia pro-
prijs verbis figura fieri potest, quod in
tropos non cadit: vt, Fuit hoc quondam, fuit proprium
populi Romani: figura est in verbo geminato in sua si-
gnificatione permanente. Illud tamen notandum coire
frequenter in easdem sententias & tropum & figurã.
Tam enim translatis verbis quàm proprijs figuratur
oratio, vt, Qui spem Catilinæ mollibus sententijs alue-
runt, coniurationemq; nascentem corroborauerunt.
Aluerunt, & corroborauerunt translata sunt, & si-
militer desinentia, similiterq; cadentia.

Quin. li.
9. ca. 1.

De generibus figurarum.

Cap. 24.

Figuræ
vel sunt
in verbis
vel in sen-
tentijs.

Sicut omnem orationem, ita figuræ quoque
necesse est versari in sensu, & in verbis.
Vt vero natura prius est concipere animo
res, quàm enunciare: ita de ijs figuris ante
loquendum esset, quæ ad mētē pertinent: sed facilita-

tem

Quo. ad tem secuti, de figuris verborum prius dicemus. Est autem
 Her. li. verborum exornatio, quæ ipsius sermonis insignita cõ
 4. tinetur perpolitione. Inter conformationem verò ver-
 borum & sententiarum hoc interest, quòd verborum
 3. de o- conformatio tollitur, si verba mutaris: sententiarum per
 rat. manet quibuscunq; verbis uti velis: ut, Nunc verò
 quid agat, quid moliatur, quid deniq; quotidie cogitet
 quem ignorare nostrum putat? Repetitio est verborum
 figura, & interrogatio figura sententiarum (per sepe
 enim vnus & indem locu, & verborum & sententiarum
 ornamentis illuminatur) muta verba, Quid agat, &
 moliatur, ac deniq; quid cogitet quem ignorare nostrum
 putat? Repetitio tollitur, interrogatio permanet, sem-
 perq; permanebit quibuscunq; verbis uti velis. Sed quo
 niam parum inter autores conuenit de numero & no-
 minibus figurarum, & in ea etiam magna discrepantia
 est, quod aliquæ à quibusdam inter verborum ponuntur,
 quæ ab alijs inter sententiarum ornamenta numerantur
 nos mediam viam secuti, ea de quibus grauissimorum
 scriptorum maior consensus est, explicabimus.

Quid sit
verborum
figura.

Quo pa-
cto verbo-
rum figura
a figuris
sententia-
rum distin-
guantur.

Parum con-
uenit in-
ter auto-
res de nu-
mero &
nomini-
bus figu-
rarum.

Quot modis fiant figuræ verbo- rum. Cap. 25.

Quin. li.

9. ca. 3

Pro Mil.

Figura verborum tribus maximè fiunt
 modis, per adiectionem, detractionem, si-
 militudinem. Per adiectionem, ut Cice-
 ro pro Milone: Occidi occidi non sturium
 Melium, quo loco, verborum, occidi figu-
 ratè

Figuræ
verborum
tribus ma-
ximè fiunt
modis.

H ratè

D E A R T E

Figure que vocū habēt similitudine aures in se precipue vertunt.
ratē geminatum est. Per detractionem etiam fiunt figurae, in quibus multum est venustatis: Cice. in Catilinam: Abijt, excessit, erupit, euasit, vbi coniunctiones praetermittuntur. Sed tertium genus figurarum quod quandam vocum habet similitudinem, & aures praecipue in se vertit, & animos excitat, Cicero in oratore In orat. Itaque efficis, vt cum gratia causa nihil facias, omnia tamen sint grata, quae facis.

Inue c. 2

In orat.

De figuris quae fiunt per adiectionem. Cap. 26.

Anaphora. l. Epibole. Acriter & instanter ab eodem verbo ducitur saepius oratio.

Epetitio est cum ab eodem verbo ducitur saepius oratio, vel vt Cicero describit, Est eiusdem verbi crebra a primo repetitio. Quod acriter & instanter fit, Cicero in Catilinam, Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non modo audiam, sed etiam videam, planeque sentiam. Idem contra Rulum: Quid enim est tam populare, quam pax? qua non modo ij, quibus natura sensum dedit, sed etiam tecta atque agri mihi letari videntur. Quid tam populare, quam libertas? quam non solum ab hominibus, verum etiam a bestijs expeti, atque omnibus rebus anteponi videtis. Quid tam populare, quam otium (quod ita incundum est, vt & vos, & maiores vestri, & fortissimus quisque vir maximos labores suscipiendos putet, vt aliquando in otio possit esse, praesertim est imperio ac dignitate.

Aut. ad Her. li. 4. Quat. li. 9. cap. 3. de orat. In orat. Inuec. 1.

Phil. 2. **C**onuersio est cum in idem verbum conijcitur saepius oratio, Cicero in Antoniū, Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? Interfecit Antonius. Desideratis clarissimos ciues? eos quoq; eripuit vobis Antonius. Autoritas huius ordinis afflictā est? Afflixit Antonius.

Complexio est, quæ repetitionem & cōuersionē complectitur. Qui sunt, qui federa saepe ruperunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui crudele bellū in Italia gesserunt? Carthaginēses. Qui sunt, qui Italiam deformauerunt? Carthaginēses. Qui sunt, qui sibi postulāt ignosci; Carthaginenses. Cicero pro lege agraria: Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorem populi partem suffragiis priuauit? Rullus. Quis comitijs præfuit? idē Rullus.

Conduplicatio est verborum geminatio, quæ habet interdum vim, leporē alias. Geminātur autē verba modis pluribus, aut enim adiungitur idē iterum, vt Cicero in Catilinā, viuis & viuis non ad deponendā, sed ad cōfirmandā audaciā. Aut & idē ad extremū refertur: Cicero in verrē, Multi & graues dolores inuēti parētibus, & propinquis multi. Aut cōtinenter vnum verbum non in eadem sententia ponitur: Cicero pro Ligario, Principum dignitas erat penē par, nō par fortasse eorum qui sequebantur. Aut post aliquam interiectionem repetuntur. Cic. Bona, miserū me (consumptis enim lachrymis tamen infixus animo hæret dolor) bona inquam Cn. Pompeij acerbissimæ voci subiecta præconis. Possunt quoq; media respondere, vel primis, vt Vergil.

Aliquādo cōtinenter idem verbum in diuersis ponitur sententijs
Media verba possunt primis respondere.

D E A R T E

Te nemus Angicie, vitreatæ Fucinus vnda.

An. 7.

Aliquādo
sententia
tota repe-
titur.

Vel vltimis: Cicero in Verrem, Hæc nauis onusta ex præda Siciliensi: cum ipsa quoq; esset ex præda. Interim sententia tota repetitur. Cicero in eadem act. Quid

Locus a-
pud Cice-
ronē pul-
cherri-
mus.

Cleomenes facere potuit? non enim possum quendam in simulare falso. Quid inquam Cleomenes magnopere facere potuit? Ille verò apud Ciceronē locus est pulcher-
rimus, in quo & primo verbo longo interuallo reddi-
tum est vltimum, & mediæ primus & medijs vltima
congruunt. Vestrum iam hic factū reprehenditur P. C.
non meum: ac pulcherrimum quidem factum, verū vt
dixi non meum sed vestrum.

T Raductio est cum verba paululum immutata po-
nuntur. Cicero, Homines te propter pecuniam iu-
dicio liberarunt: hominibus iniuria tui stupri dolori nō
fuit: Homines tibi arma, alij in me, alij post in illum in-
uictum ciuem dederunt: hominum beneficia prorsus cō-
cedo tibi. Et pro Archia: Pleni sunt omnes libri, plenæ
sapientum voces, plena exemplorum vetustas.

Synonimia est cum verba idem significantia congre-
gantur. Quæ cum ita sint Catilina, perge quo capi-
sti, egredere aliquando ex vrbe, patet portæ, profi-
ciscere. Et alio libro: Abijt, excessit, erupit, euasit.
Nō verba modo, sed Nec verba modo, sed sensus quoque idem facientes a-
sensus quo ceruantur, Perturbatio istum mentis & quædam sce-
lerum offusa caligo, & ardentes furiarum faces exci-
facientes tarunt.

Inuoc. 1.

Inuoc. 2.

ProMil.

aceruan-
tur.

Poly syndeton est schema quod coniunctionibus abū-
dat.

Tectum

Geor. 3.

Tectumq; laremq;

Armaq; Amycleumq; canem, cretamq; pharetram.

Gradatio repetit quæ dicta sunt, & priusquam ad aliud descendat in pluribus resistit. Vel ut cū Cicero de finibus, Gradatio est, cum gradatim sursum versus reditur. Africano virtutem industria, virtus gloria, gloria emulos cōparavit. Cicero pro Milone: neq; verò se populo solum, sed etiam senatui cōmisit: nec senatui modo, sed publicis præsijs et armis: neq; his tantum, sed etiam eius potestati, cui senatus totam Remp. cōmisit. In tertio loco, cum dicendum fuisset: nec publicis præsijs & armis tantum: consulto, quoniam id longum erat & insuave, pro eo dixit: neq; his tantum. Hæc figura apertiore habet artem & magis affectatam, ideoque esse rarior debet.

De figuris verborum, quæ fiunt per detractionem.

Cap. 27.

Quit. li

9. ca. 3.

Ci. 3. De

orato. in

orato.

aut. ad

Her. li.

4.

Deprou.

conf.

Equuntur figuræ, quæ per detractionem fiunt, quæ brevitatis novitatisq; maximè gratia petuntur, quarum una est synecdoche, non tropus ille, de quo dictum antea est, sed verborum figura, cum subtrahitur verbum aliquod satis ex cæteris intelligitur, ut Cicero ad Brutum: Sermo nullus scilicet nisi de te, quid enim potius?

Dissolutio, quam articulum alij vocant, est cū demum per coniuñctionibus dissoluite plura dicuntur. Cice.

Figure q̄
per detra
ctionem

fiunt, novi
tatis bre
vitatishq;
gratia ma
xime pet
untur.

Crebra
crebris

per antis
thetō op

ponuntur.

H 3

sit

Disolutio
nō in sin-
gulis mo-
do verbis
fit, sed se-
tentijs e-
tiam.

Disolutio
nis & po-
lysyndeti
vnus est
fons.

Tribusmo-
dis adiun-
ctio fit.

Sit in eius tutela Gallia, cuius virtuti, fidei, felicitati
cōmēdara est. Aptā est hęc figura non in singulis mo-
do verbis, sed sententijs etiam, vt Cicero pro Archia:
Hęc studia adolescentiam alunt, senecturem oblectāt
secundas res ornant, aduersis per fugium præbent, dele-
ctant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum,
peregrinantur, rusticantur. Disolutionis autem, & Po-
lysyndeti fons vnus est, quia acriora faciunt, quæ di-
cuntur, & vim quandam præseferentia velut sæpius
erumpentis affectus.

A Diunctio est in qua vnum ad verbū, quod primū
aut postremum collocatur plures sententiæ refe-
runtur, quarum vna quæq; desideraret illud, si so-
la poneretur. Fit autem præposito verbo ad quod reli-
qua respiciant, hoc modo: Vicit pudorē libido, timorem
audacia, rationem amentia: aut illaro, quo plura clau-
duntur. Nec. n. is es Catili. vt te, aut pudor vnquam à
turpitudine aut metus à periculo, aut ratio à furore re-
uocauerit. Medium quoq; potest esse quod et prioribus
& sequentibus sufficiat, vt formæ dignitas, aut mor-
bo deflorescit, aut vetustate. Quod cum fit, Coniunctio
figura est.

D isiunctio (quæ perspicuitatis gratia, quoniā supe-
rioribus contraria est, hoc loco tradimus) est cum
eorū, de quibus dicimus, vnumquodque certo cō-
cluditur verbo. Cicero pro Archia: Me autē quid pu-
deat, qui tot annos ita viuo, Iudices, vt ab illis nullo me
vnquā tēpore, aut cōmodū, aut ociū meū abstraxerit,
aut voluptas auocarit, aut denique somnus retardarit.

Et

Fro Ar-
chia.

De poly-
syndeto
dictū est
cap. su-
periori.

Et in eadem oratione. Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum, Chij suum vèdicant, Salaminij repetunt, Smyrnaei verò esse suum confirmant.

Homerij
multae ci-
uitates su-
um ciuem
esse dicunt.

In orat. **S**ynecdoche, cuius & Cicero & Quintilianus memin-
nerunt, non tropus modò de quo ante dictum est,
sed verborum etiam est exornatio. Ea fit cum sub-
tractum aliquod verborum satis ex ceteris intelligitur:
Præcisionem vocat autor ad Her. Cicero ad Brutum:
Sermo nullus scilicet nisi de te. Quid enim potius? simul
enim intelligitur in priori quidem parte, est, in postero
ri verò, faciamus, aut aliquid simile. Differt ab Apo-
siopefi, quæ sententiarum est exornatio, quod in ea v-
num verbum, & manifestum quidem desideretur, vt
in superiori exemplo, & in illo etiam Ciceronis: Data
Lupercalibus, quo die Antonius Casari: vbi nihil a-
liud intelligi potest quàm hoc diadema imposuit. At
in Apopsiopefi aut incertum est, quod taceatur, aut cer-
te longiore sermone explicandum. Sinichostis est quæ
duas res diuersas colligat, hoc modo: Tam deest auaro,
quod habet, quàm quod non habet.

Synecdos-
che dif-
fert ab a-
posiopefi.

De figuris verborum tertij gene- ris. Cap. 28.

Cic. 3. de
orat. &
in orat.
Quint. li
9. cap. 3
Aut. ad
Her. li.
4.

Tertium est genus figurarum, quæ aut similitudine
vorum, aut paribus, aut contrarijs, vertunt in se
aures, & animos excitant.

Annominatio, quæ Græci Paronomasiã vocant, est
cum paululum immutata verba, atq; deflexa, in
oratione ponuntur. Ea multis & varijs ratio-

H 4 nibus

D E A R T E

Multis & varijs rationibus fit paronomasia.

nibus cōficitur: Adiectione hoc modo, Cicero pro Cluē Pro Clu-
tio: Si in hac calamitosa fama, quasi in aliqua pernicio en-
sissima flāma. Et, Emit morte immortalitatem. Detra-
ctione sic, contra eum qui se legationi immoriturū di-
xerat, pater Quintiliani, non exigo ut immoriaris le-
gationi, immorare. Commutatione, hoc modo: Cicero in Inuoc. I.
Catilinam, Hanc reipublicæ pestem paulisper repri-
mi, non in perpetuum comprimī posse. Translatione: Vi-
dete Iudices utrum homini nauo, an vano credere ma-
litis. Hæc figura leuis alioqui sententiārum pondere im-
plenda est. Merito igitur illa exempla vitandi potius,
quam imitandi gratia ponit Quintilianus, Avium dul-
cedo ducit ad auium, & non Pisonum, sed pistorum:
peſsimum verò, Ne patres cōscripti, circum scripti vi-
deantur. & Raro euenit, sed vehementer venit, alia-
que similia.

Parono-
masia pō-
dere sen-
tentiārum
implenda
est.

Similiter
cadēs non
solū est ī
nomini-
bus, sed
etiam in
verbis.

Similiter cadēs exornatio est, cum in eosdem casus Pro lege
verba cadunt. Græci Homioptoton appellant. Ci- Man.
cero, Ac primum quanta innocentia debēt esse im-
peratores? Quanta deinde omnibus in rebus temperan-
tia? Quanta felicitate? Quanto ingenio? Quanta huma- Pro Ar-
nitate? Et alibi, Hunc ego non diligam? non admirer? chia.
non omni ratione defendēdum putem? Similiter cadēs
est in illis verbis, Diligam, admirer, putē. Nam & ver-
borum ut nominum sui etiam sunt casus.

Similiter desinens est cum siue casus sint in verbis,
siue non, tamen similes exitus sunt: Cicero, ut eius Pro lege
semper volūtatibus non modo ciues assenserint, so Manil.
cū obtēperarint, hostes obedierint, sed etiā v̄ti, tēpe-
statef-

Pro Mil. *staresque obsecundarint. Et pro Milone, Non modo ad salutem eius extinguendam, sed etiam gloriam per tales viros infringendam. Differt hæc figura à superior: est enim similiter cadens, tantum casus similis, etiam si dissimilia sint, quæ declinentur, ac similiter desinens in eosdem exitus cadit, ut, Audacter terras, humiliter placas. Atq; eo fit, ut similiter cadēs in verbis & nominibus tantum esse possit, cum, similiter desinens non modo in his, sed in illis etiam, quæ declinari nō possunt, reperiat, ut proximum declarat exemplū.*

Similiter
cadēs, &
similiter
desinens
quomodo
differant.

**Pro lege
Manil.**

Compar Græci vocant isocolon, habet mēbra orationis, quæ constant ex pari ferè numero syllabarum. Hoc non de enumeratione nostrafiet, nam id quidem puerile est. Sed tantum affert usus & exercitatio facultatis: ut animi quodam sensu par membrum superiori referre possimus. Cicero pro lege Manilia: *Extrema hyeme apparauit, ineunte vere suscepit, media astate confecit. Loquitur autem de bello, quod Pompeius gessit contra piratas.*

Animi quo
dā sensu
sine no-
stra enu-
meratiōe

Contra positum autem, vel, ut quidam vocāt, Con-
tētio (antithetō græcis dicitur) non vno fit modo.

compar
fit.

Cice. pro

Cluen.

Ibidem.

Pro

Mur.

Nam & fit, si singula singulis opponuntur, ut, Vicit pudorē libido, timorem audacia, rationem amentia. Et bina binis, Non nostri ingenij vestri auxiliij est. Et sententia sententijs: Odit populus Romanus priuatam luxuriam, publicam magnificentiam diligit. Nec semper contrapositum subiungitur, ut in hoc Ciceronis pro Milone, Est enim hæc iudices nō scripta, sed nata lex. Sed crebra etiā crebris opponuntur, ut in eo, quod sequitur

Singula
singulis
opponun-
tur per
cōtentio-
nem.

Binabinis
opponun-
tur per cō-

D E A R T E

quam non dicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus, Sunt quidam auctores, qui duplicem faciunt contentionem, unam verborum quam Antithesin appellant, sententiarum alteram, quam Antitheton vocant. Eas autem ita discernunt, ut contentionem verborum figuram esse dicant, cum ex verbis contrariis conficitur oratio, ut, Inimicis te placabilem, amicis inexorabilem præbes: sententiarum verò cum sententia contraria ex comparatione referuntur. Sed cum Quintilianus Ciceronem secutus Antitheton inter verborum numeret exornationes, & discrimen illud tenue sit & exile, satis esse debet, quod de contentione dictum est. Magnæ veteribus curæ fuit, gratiam dicendi è quatuor his proximis figuris acquirere. Gorgias in hoc immodicus, copiosus utique prima ætate Isocrates fuit. Delectatus est his etiam Marcus Tullius, verum, & modum adhibuit non ingrata (nisi copia redundet) voluptati, & rem alioqui leuem sententiarum pondere implevit. Nam per se frigida, & inanis affectatio, cum in acris incidit sensus, innata videtur esse, non accersita. Et quoniam contrapositum sepe fit assumpta pariter commutatione, de ea hoc loco dicamus.

Commutatio est cum duæ sententiæ inter se discrepantes ita efferuntur, ut à priori posterior contraria priori proficiatur: Non ut edam viuo, sed ut viuam edo. Item, poema loquens pictura est, pictura loquens poemata debet esse. Et apud Ciceronem: Ut & sine invidia culpa plectatur, & sine culpa invidia ponatur.

Veteres ex quatuor proximis figuris sunt aucupati: gratiam dicendi Cicero optime usus est his figuris.

Uocatur Graecè ἀντιθέσις

Poema est loquens pictura.

Pro lege Manil. Pro Mil.

Pro Cer

natur. Hæc de verborum figuris dicta sunt in quibus illud notandum est, multas earum cadere frequenter in easdem sententias, idque cum magna venustate. Cicero: Si quantum in agro locisque desertis audacia potest, tantum in foro ac iudicijs impudentiæ valeret. Compar est, & similiter cadens: Non minus nunc in causa cederet. Aulus Cecinna Sexti Ebutij impudentiæ, quam tunc in vi facienda cessit audaciæ. Compar similiter cadens, similiter desinens. Accedit & ex illa figura gratia, qua mutatis casibus verba repetuntur. Non minus cederet, quam cessit.

Multa verborum figurarum sententiam sepe cadunt.

Figura illa est traductio

Quid verborum figuræ orationi conferant, & quid in eis cauendum sit. Cap. 28.

Quit. li
3. ca. 3

SI quis autem parce, & cum res poscit, verborum figuris utatur, iucundiores faciet orationem. Qui verò immodicè & sine iudicio eas adhibuerit, ipsam illam gratiam varietatis amittet. Danda igitur opera est, ut nec multe sint supra modum, nec eiusdem generis, aut iunctæ aut frequentes: quia satietas ut paucitate earum, ita varietate quoque vitatur. Quod de his verborum figuris quæ nobiles sunt atque insignes intelligendum est, non de illis quæ valde sunt usitatæ, ac vulgares, quæ etiã si sunt crebriores, consuetas aures minus feriunt. Ridi- culum etiam est neglecto rerum pondere, & viribus sententiarum, inania verba in hos modos deprauari.

Figuræ verborum immodicè adhibendæ non sunt.

Figuræ verborum non sint multe, non iunctæ, non frequentes

Cum

D E A R T E

Cum. n. figurae sint quasi quidam gestus orationis, eas si-
ne sententia sectari tam est ridiculum, quam querere
habitum gestumque sine corpore. Nō sunt etiam nimis
densandae. Sciendum vero imprimis, quid quisq; in orā-
do postulet locus, quid persona, quid tēpus. Maior. n.
pars harum figurarum posita est in delectatione: ubi
vero atrocitate, invidia, miseratione pugnādū est, quis
feret cōtrapositis, & pariter cadentibus, & consimi-
libus irascentem, flentem, rogantem? Cum in his rebus
cura verborum derogat affectibus fidem, & ubicūque
ars ostentatur, veritas abesse videatur.

De figuris sententiarum. Cap. 30.

Quid sit
sententia
rū figura.
Maiores
sunt sentē-
tiarū or-
namenta
quā verbo-
rum.
Demosthe-
nes sur o-
ratorum
princeps
iudicetur.

Nunc res ipsa monet, ut deinceps ad sen-
tentiarum exornationes transeamus.
Est autem sentētiarum exornatio, quae
non in verbis, sed id ipsis rebus quādā
habet dignitatem. Atque ea de causa
sententiarum ornāmēta maiora sunt. Quo genere, quia
praestat omnibus Demosthenes, id circo à doctis orato-
rum est princeps iudicatus. Schemata ea vocant Grae-
ci, quae maxime ornent orationem, eaque ut definitio
demonstrat, non tam in verbis pingendis pōdus habēt
quam in illuminandis sententijs. Nec aliud quicquam
est dicere, nisi omnes aut certe plerasque aliqua spe-
cie illuminare sententias.

Cic. 3. de
orat. &
in orat.
Quin. li.
9. ca. 3
autor ad
Her. lib.
4. Ruffi-
nianus,
Aquila
& Ruti-
lius.
s. n. p. a.

Inter-

Inuoc. 1.

Interrogatio figura est quoties non sciscitandi gratia assumitur, sed instandi: Quo vsq; tandem abute re Catilina patientia nostra? et, Patere tua consilia non sentis? Et totus deniq; hic locus, Quanto. n. magis ardet, quam si diceretur? Diu abuteris patientia nostra: et, parent tua consilia. Interrogamus etiam, quod negari non possit. Cicero pro Cluentio: dixit ne tandem causam C. Fidiculanus falcula? Aut ubi respondendi difficilis est ratio, ut vulgo uti solemus: Quomodo? Qui fieri potest? aut inuidiae aut miserationis, ut Sinon apud Vergilius.

Pro Clu
entio.

Varijs de causis in-terrogatione, quae sententiarum est figura, uti mur.

Aen. 2.

Heu quae nunc tellus, inquit, quae me equora possunt.
Accipere?

Conuenit etiam indignationi.

Aen. 1.

Et quisquam numen Iunonis adoret?

Et admirationi.

Aen. 3.

Quid non mortalia pectora cogis.

Auri sacra fames?

Est interim acrius imperandi genus.

Aen. 4.

Non arma expedient, totaq; ex vrbe sequentur?

Et ipsi nosmet rogamus: Quale est illud Turni apud Vergilium:

Aen. 7.

Quid agam: aut quae iam satis ima dehiscat

Terra mihi?

Responsio figura est cum aliud interroganti ad aliud quia sic utilius sit, occurritur, tum augendi criminis gratia: Ut testis in reum rogatus an a reo fustibus vapulasset? Et innocens, inquit, Tum declinandi, quod est frequentissimum, Quero an occideris hominem? re

sponde

spondetur latronem.

Subiectio est, cum orator vel interrogat seipsum, et respondet sibi: vel cum alium rogauerit, non expectat responsum, ut Cicero pro Ligario: Apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui cum hoc sciret, tamen me antequam vidit, Reipublicæ reddidit. Et domus tibi deerat? at habebas, pecunia superabat? at egebas. Sunt autem interrogandi, & respondendi sibi non ingratae vices.

Pro.
Lig.

In orat.

Reprehensio, quam alij correctionem vocant, est occupatio nis genus quoddam.

Occupatio, quam Quintilianus Præsumptionem, Graeci Prolepsin dicunt, est cum id quod obijci potest, occupamus. Huc pertinet illa Ciceronis præmunicio contra Quint. Cæcilium, quòd ad accusandum descēdat, qui semper defenderit. Verborum quoque vis ac proprietates confirmatur, vel præsumptione: Quāquā illa non pœna, sed prohibitio sceleris fuit, vel reprehensione, quam alij correctionem appellant.

In diu.

Correctio est verborum & sententiarum figura.

Correctio est quæ tollit sententiā aliquam, & eam alia, quæ magis idonea videtur, emendat & corrigit, Cicero: Italiam ornare, quàm domum suam maluit: quanquam Italia ornata, domus ipsa mihi videtur ornatio. Est etiam correctio in verborum exornationibus quæ tollit verbum, quod dictum est, & pro eo, id, quod magis idoneum videtur, reponit, hoc modo: O virtutis comes inuidia, quæ bonos insequeris, at quæ adeo insectaris. Et: Ciues, ciues inquam, si hoc eos appellari nomine fas est.

Dubita-

Pro Clu
ent.

Dubitatio est, cum quaerimus unde incipiendum, ubi desinendum, quid potissimum dicendum, an omnino dicendum sit. Eiusmodi exemplis plena sunt omnia, sed unum interim sufficit: Cicero pro Cluentio: Equidem, quod ad me attinet, quod me veritam, nescio. Negem fuisse infamiam iudicij corrupti. & quae sequuntur.

Pro
Rab.

Communicatio non procul abest à dubitatione, cum aut ipsos aduersarios consulimus. Cicero: Tu denique Labiene quid faceres tali in re ac tempore? cum ignauiae ratio te in fugam atque in latebras impelleret, improbitas & furor L. Saturnini in Capitolium arcesseret, consules ad patriae salutem, ac libertatem vocarent, quam tandem autoritatem, quam vocem cuius sectam sequi, cuius imperio parere potissimum velles? Aut cum Iudicibus deliberamus, ut Cato, si vos in eo loco essetis, quid aliud fecissetis?

Inuen. 1.

Prosopopœia est personarum ficta inductio, vel grauißimum lumen agendi, hac & aduersariorum, & nostros cum alijs, sermones, & aliorum inter se credibiliter introducimus, & suadendo, obiurgando, querendo, laudando, miserando personas idoneas damus. Quin mortuos excitare in hoc genere dicendi concessum est. Vrbes etiã, populiq; vocem accipiunt, in quibus hoc modo mollior sit figura: Etenim si mecum patria, quae mihi vita mea multo est charior, si cuncta Italia, si omnis Respub. sic loqueretur M. Tulli quid agis? & quae sequuntur. Sed magna quaedam vis eloquentiae desideratur. Falsa enim & incredibilia natu-

ra
ra.

D E A R T E

Forme rerum, quae corporis expertes sunt per prosopopeiam finguntur.

ra necesse est, aut magis moueant, quia supra vera sunt aut pro vanis accipiantur, quia vera non sunt. Formas quoque; fingimus saepe, ut fame Vergilius, ut voluptatis ac virtutis (quemadmodum à Xenophonte traditur) Prodicus, ut multarum aliarum rerum Ouidius.

Aen. 4.

A Postrophe est auersus à iudice sermo, mire autem valet, siue aduersarios inuadimus, Quid. n. tuus ille Tubero in acie pharsalica gladius agebat? Siue ad invocationem aliquam conuertimur, Vos. n. iam Albani Tumuli atque; Luci, Siue ad inuidiosam implorationem, Oleges Porciae, legesque Semproniae.

Cic. pro Lig. Pro Mil.

Hypotyposis, quam illustrem explanationem Cicero appellat, est proposita quaedam forma rerum ita expressa verbis, ut cerni potius videatur, quam audiri: vel, est rerum quasi geratur, sub aspectum pene subiectio, ut actione in Verrem septima. Ipse inflamatus scelere, ac furore in forum venit, ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emicabat. Nec solum quae facta sint, aut fiant, sed etiam quae futura sint, aut futura fuerint dicendo exprimimus. Mire tractat haec Cicero pro Milone, Quae facturus fuerit Clodius, si praetor inuasisset. Haec translatio temporum, erit verecundior, si proponamus talia, Credite vos intueri, ut Cicero: Haec, quae non vidistis oculis, animis cernere potestis.

De ora.

3.

Cic. act. 7. in Ver.

Cic. pro Mil.

Hypotyposis res pene sub aspectum subijcit.

Aposiopesis, quam Cicero reticentiam nonnulli interruptionem appellant, & ipsa ostendit affectus, vel irae, ut Verg.

De ora.

3.

Aen. 1.

Quos ego: sed motos praestat componere fluctus.

Vel

Vel sollicitudinis, & quasi religionis: An huius ille le-
gis, quam Clodius à se inuentam gloriatur, mentionem
facere ausus, esset, viuo Milone, ne dicam consule? de
nostrum enim omnium, non audeo totum dicere.

Reticētia
ostēdit af-
fectus iræ
vel solici-
tudinis.

EThopoeia est imitatio vitæ, ac morū alienorū, ma-
gnum quoddam ornamentum orationis, & aptum
ad animos conciliandos. vel maximè, sæpe autem
ad permouendos: Cicero contra Rullum: Ineunt tandē
magistratus tribuni plebis, concio tandem expectata
P. Rulli, quod & princeps erat Agrariæ legis, & tru-
culentius se gerebat, quàm ceteri. Iam designatus alio
vultu, alio vocis sono, alio incessu esse meditabatur,
vestitu obsoletiore, corpore inculto & horrido, capil-
latior quam ante, barbaque maiore, vt oculis & a-
spectu denuntiare vim Tribunitiã, & munitari Reipu.
videretur.

EMphasis est cum ex aliquo dicto latens aliquid
eruitur: vel, vt Cicero definit, quæ plus ad intelli-
gendum quàm dicitur, relinquit, Vergilius:

Act. 2.

Demissum lapsi per funem.

Idem de Cyclope:

Iacuitq; per antrum.

Immensum.

Vbi prodigiosam illam corporis magnitudinem è loci
spatio intelligimus.

Act. 7.

SVstentatio est figura, qua diu suspenduntur audito-
rum animi, atq; aliud deinde inexpectatū subiungi-
tur, vt in Verrē Cicero: Quid deinde? quid cense-
tis? furtum fortasse aut prædam aliquam? Deinde cum
diu suspendisset iudicum animos, subiecit, quod multo

I esset

D E A R T E

esset improbius. Aliquando etiam cum expectationem alicuius rei gravissimæ orator concitauerit, ad aliquid quod leue sit, aut nullo modo criminofum, descendit.

Prætermisio vel præteritio est cū dicimus nos præterire, aut non scire, aut nolle dicere id, quod tunc maximè dicimus, Cicero in Rullū: Nō quæror diminutionem vectigalium, non flagitium huius iactura atque damni. Prætermitto illa, quæ nemo est, quin gravissime & verissime cōqueri possit, nos caput patrimonij publici, pulcherrimam populi Romani possessionem subsidium annonæ, horreum belli, sub signo claustrisq; Reip. positum vectigal seruare non potuisse: eum denique nos agrum P. Rullo concessisse, qui ager ipse per se & Syllanæ dominationi, & Gracchorum largitione restitisset: non dico hoc solum in Rep. vectigal esse quod amissis alijs remaneat, intermissis nūquam quiescat, in pace niteat, in bello non obsolescat, militem sustentet, hostem non pertimescat: prætermitto omnem hanc orationem & concioni reseruo. De periculo salutis, ac libertate loquor.

Licentia est, cum apud eos, quos aut vereri, aut metuere debet orator, tamen aliquid pro iure suo dicit quod eos minime offendat. Cicero pro Ligario: Pro lig.
Vide, quā non reformidē: vide, quāta lux liberalitatis & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero voce contendam, vt hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello Cesar, gesto etiam magna ex parte, nulla vi coactus, iudicio meo ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te.

Concessio est, cum aliquid etiam iniquum videtur orator pati atq; concedere, ut quæ deinde dicturus est grauiora videatur. Cicero in Verre actione. 7. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina: metum virgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit: humanum. Alius ne cõdemnaretur pecuniã dedit: vsitatum est. Non vult Pop. Rom. obsoletis criminibus accusari Verrem: noua postulat, inaudita desiderat: non de Præto Siciliæ, sed de crudelissimo tyranno fieri iudiciũ arbitratur. Interruptio est breuis declinatio à proposito. Nam longior illa digressio, quæ multis pars causæ videtur, inter figuras numerãda non est, Verg.

Vare tuum nomen, superet modo Mantua vobis

(Mantua, ve misere nimium vicina Cremonæ)

Cântantes sublime ferent ad sidera cygni.

Hæc breuior à re digressio plurimis fit modis. Sed hoc exempli gratia sufficiat.

Ironia & à Quintiliano & à Cicerone inter sententiarum exornationes numeratur. Differt autem ab illa, quæ tropus est, quòd tropus breuior sit & apertior. At in figura totius voluntatis fictio est. Cicero

Pro lig. pro Ligario, Nouum crimen. C. Cesar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse: idq; C. pansa Præstanti vir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. Itaq; quo me veriam, nescio. Paratus enim veneram, cum tu id neq; per te scire, neque audire aliunde potuisses, ut ignoratiue tua ad hominis miseri salutem abuterer.

D E A R T E

Distributio, quæ ad sententiarum exornationes pertinet, est, cum aliquid in partes plures tribuitur, quarum unicuique ratio deinde sua subiungitur, ut: Alexandro Macedoni neque in deliberando consilium, Rutilius neque in præliando virtus, neque in beneficio benignitas ex Aris. deerat. Nam quum aliqua res dubia accidisset, apparebat sapientissimus: quum autem confligendum esset cum hostibus, fortissimus: quum vero præmium dignis tribuendum, liberalissimus.

Permisio est cum alicui rei vehementer confidimus: & ostendimus nos eam tradere atque concedere alicuius voluntati, hoc modo: Sed ego iam iudices Rutilius summum ac legitimum meæ causæ ius omitto: vobis quod ex Hype- æquissimum videatur, ut constituitis, permitto. Non ride. enim vereor quin etiam si novum sit vobis instituendum, libenter id quod postulo, propter utilitatem communis consuetudinis sequamini. Cicero in Catilinam, Quid expectatis? proficiscere, nimium iam diu te imperatorem illa tua Manliana castra desiderant. Et in eadem oratione: Orat. 1. Egredere cum importuna sceleratorum manu: confer te ad Manlium, concita perditos ciues, secerne te à bonis, infer patriæ bellum, exulta impio latrocinio.

Deprecatio, quam vel obsecrationem, vel obtestationem alij appellant, est cum opem alicuius imploramus, Cicero pro Deiotaro: Quam ob rem hoc nos primum metu C. Cæsaris per fidem, & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residere in te ullam partem iracundiæ suspicemur. Per dexteram te istam oro quam Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam

inquam, dexterã non tam in bellis & in prælijs, quàm in promissis & fide firmiorem.

EXecratio est, qua malum alicui precamur. Cicero pro Deiotaro: Dii te perdant fugitive, ita non modo nequam & improbus, sed fatuus & amens es.

EPiphonema est Rei narratæ vel probatæ summæ acclamatio, Vergilius:

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Aen. 1. **E**Xclamatio est quæ conficit significationem doloris aut indignationis alicuius per hominis aut rei cui-

Phil. 2. iuspiam compellationem: Cic. in Antonium: O miserum me consumptis enim lacrymis, infixus tamen petori hæret dolor. Idem contra Rullum: O perturbatã rationem, ò libidinem refrenandam, ò consilia dissoluta atq; perdita. Et in Catilinam, ò tempora, ò mores, Senatus hoc intelligit, Consul videt, hic tamen vivit.

SVnt & illa iucunda, & ad cõmendationem cū varietate tum etiam ipsa natura plurimū valēt, quæ simplicem quandam & non preparatam ostendūt orationem. Quæ quoniam nullum habent latino sermone nomen, breuiter hoc loco explicabuntur. In primis quasi pœnitentia dicti, ut Cicero pro Cælio. Sed quid ego ita grauem personam introduxi? Et quibus rimur vulgo, Imprudēs incidi. Vel cum quærimus, quid dicamus, quid reliquum est? & Nūquid omisi? Et cum aliqua velut ignoramus: Cicero in Verrem: Sed earū rerū artificē quē? quē nā? Recte admones, Polycleiū esse dicebāt. Et cū deponimus apud memoriã auditoris aliqua, et reposcimus quæ deposuerimus. Hæc omnia dāt

D E A R T E

orationi varios velut vultus. Gaudent enim res varietate, & sicut oculi diuersarum aspectu rerū magis detinentur, ita semper animis præstant aliquid, in quod se velut nouum conuertant.

HAec de Tropis & ornamentis cum verborum, tū sententiarū dicta sint, in quorum numero, nominibus, vi & natura explicanda vsq; adeo dissentiunt autores vel Græci vel Latini, vt non modo inter se dissentiant, sed, quod maius est, Cicero, qui vt ornatissimus in dicendo, sic in præcipiendo fuit diligentissimus, ipse sibi discrepet. Nā vt Quintilianus animaduertit Lib. 9. tit. 3. multas figuras in tertio de Oratore libro posuit, quas in oratore postea scripto, quoniā de illis mentionē non fecit, videtur repudiasse. Quasdam posuit inter verborum exornationes, quæ sententiarum sunt lumina. Quædam ne figuræ quidē sunt. Non tamen est cur quisquam vel illum vel alios autores hac de causa temere reprehendat. Ea. n. quæ de tropis & figuris præcipi possunt valde minuta sunt & exilia, ideoq; non multum interest, hoc ne an illo modo sentias. Quā ego causam fuisse puto, cur idem Cicero strictim semper & cursim illas attrigerit, & nullis nec definitionibus explicatas, nec exemplis illustratas quasi per transennam ostenderit. Iam numerus illarū nec fuit olim certus, nec verò unquā esse poterit. Cuius rei duas ego reperio causas. Altera est, quòd nouæ figuræ Quintiliano etiā autore fieri adhuc & excogitari possūt. Altera, quòd tū verborū quæ sententiarū figuræ nō in formas quarū certus, sed in partes & quasi mēbra, quorū infinitior est numerus
distribui

distribuntur. Quod optimè vidit Cicero: In Topicis enī cū aliud diuisionem, aliud partitionē esse docuisset, dixissetq; non esse vitiosum in partitione, si partem aliquam prætermittas, quod idē in diuisione vitiosum est. Sic deinde causam eius rei addit. Formarū enim certus est numerus, quæ cuiq; generi subijciantur: partium distributio sæpe est infinitior, tanquam riuorū à fonte ductio. Itaq; in oratorijs artibus quæstionis genere proposito, quot eius formæ sint, subiugitur absolutè: at cū de ornamentis verborum sententiarumq; præcipitur, quæ vocantur schemata, non fit idem. Res enim est infinitior: hæc esse in causa puto vt omnis hæc de tropis & figuris disputatio, non solum dubia & incerta, sed cōtrouersa etiā plenaq; dissensionis semper fuerit. In quā ego, quod simillimū veri visum est, sum secutus.

De collocatione. Cap. 31.

Cic. 3. de
orat.

Sequitur collocatio, quæ erit optima, si vinctam orationem efficiet, si coherentem, si lenem, si æquabiliter fluentem. In ea necessaria sunt ordo, et iunctura: primum igitur de ordine. Sed illud prius dicā, studiosis dicēdi imprimis esse necessaria ea, quæ deinceps de ordine iuncturaq; tradentur. Valde enim cōducunt ad formandum stylum, qui dicendi perfectior est & magister.

De ordine. Cap. 32.

D E A R T E

Oratio
non debet
decre-
scere.

Ordinis observatio est in verbis singulis
& contextis: in singulis cauendum est
ne decrescat oratio, & fortiori subiun-
gatur aliquid infirmius ut sacrilego fur
aut latroni petulans. Augeri. n. debent

Quint. lib.
9. ca. 4.

sententiae & insurgere, ut optime Cicero, Tu, inquit,
istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius cor-
poris firmitate, aliud. n. alio maius superuenit: At si coe-
pisset à toto corpore, non bene ad latera, faucesq; de-
scenderet. Est & alius naturalis ordo, ut diem ac no-
ctem, ortum et occasum dicas, potius quam retrorsum.

Phil. 2.

Verbo se-
sum clau-
dere opti-
mum est.

Quaedam ordine permutato fiunt supervacua, ut fra-
tres gemini: nã si præcesserint gemini, fratres addere
non est necesse. Verbo sensum claudere, si compositio
patiatur, longe optimum est, Cicero in Verrem: Itaque
ille M. Cato sapiens, cellam penariam Reipubli. nostrae
nutricem plebis Romanae Siciliam nominavit. At si id
asperum erit, decori potius orationis erit consulendum
ut sit apud summos Graecos Latinosque Oratores fre-
quentissime: Cicero in actione eadem: Nam cum omnium
sociorum, prouintiarum rationem diligenter habere de-
betis, tum præcipue Siciliae, Iudices, plurimis, iustissi-
misque de causis. In oratione non sunt ad pedes verba
dimensa ut in carmine, ideoq; ex loco transferuntur in
locum, quo maxime congruunt, sicut in rudium structu-
ra saxorum fieri consuevit.

Act. 4.

In oratio-
ne non sunt
ad pedes
verba di-
mensa.

De iunctura. Cap. 33.

Iunctura

De ora.
2.

Vinctura verò ut concinna, & elegans sit, assequemur, si verba extrema cum consequentibus primis ita iungemus, ut neue aspere concurrant, neue vastius diducantur. Asperum concursum effi-

Quit li.
9. ca. 4.

ciunt consonantes illæ, quæ sunt asperiores, ut, S. vltima cum X. proxima, ut exercitus Xerxis, quarum tristior, etiam si bina collidantur, stridor est: ut, Ars studiorum, Rex Xerxes. Hiulcã verò reddit orationẽ vocalium concursus. Pessimè, longæ quæ easdem inter se literas cõmittunt, sonabunt, ut, Viro optimo obtẽperare. Præcipuus tamen erit hiatus earum, quæ cauo, aut patulo maximè ore proferuntur, ut, Sensu humani ratis. E plenior litera est, I angustior: ideoq; obscurius in his vitium. Minus peccabit, qui longis breues subiiciet, & adhuc, qui præponet longæ breuem, non tamen id, ut crimem ingens expauescendum est. In quo nescias negligentia ne an sollicitudo sit peior. Necesse enim est ut hic metus impetum dicendi retardet, & ab his, quæ potiora sunt auertat. Quare ut negligẽtis est, oratoris hiulca subinde oratione uti, ita humilis est animi, atq; demissi ubiq; hoc perhorrescere. In quo merito quidã

In orat.

Ifocratem, & eius discipulos, atq; præcipuè Theopompum reprehendunt, quod eas literas tantopere fugerint. At plato in populari etiam oratione crebram ha-

Quit li.
9. ca. 4.

bet vocalium cõcursionem. Cicero certe & Demosthenes modice respexerunt ad hanc partem. Nam hiulca nonnunquam etiam decent, faciuntq; ampliora quædã.

In orat.

Habet enim ille tanquam hiatus et concursus vocaliũ

Quæ con-
sonantes
asperum
cõcursionem
efficiant.

Quæ vo-
cales pes-
sime con-
currant.

Concur-
sus voca-
lium non
est nimis
timide vi-
tandus.

Ifocrates
& eius di-
scipuli re-
prehenduntur,
quod
tantopere
revo-
cales
fugerint.

Hiulca
nonnun-
quam de-
cent.

D E A R T E

molle quiddam, quod indicet non ingrata negligentiam de re hominis magis, quam de verbis laborantis. Itaque; ille in oratione pro Marcello sic ait: Dolebam enim Pro
P.C. ac vehementer angebar, cum viderem virum Mar.
lem, qui in eadem causa, in qua ego fuisset, non in eadem esse fortuna, nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, versari me in vestro veteri curriculo, illo æmulo atque imitatore studiorum, ac laborum meorum, quasi quodam socio à me & comite distracto. Vnde aperte intelligimus crebram & nimiam vocalium concursionem esse quidem vitandam, modicam vero & que in loco, sit, non esse reprehendendam. Videndum etiam est Quit li.
ne syllabæ verbi prioris ultimæ, sint primæ sequentis, 9. ca. 4.
quod Ciceroni in epistolis excidit: Res mihi inuisæ, visæ sunt Brute. Et in carmine: O fortunatam natam me consule Romam. Etiam monosyllaba, si multa sint, male continuabuntur. Breuium præterea verborum ac nominum vitanda continuatio est, ne compositio minuta sit atque concisa: Et ex diuerso, longorum, afferunt enim tarditatem. Illa quoque vitia sunt, si cadentia similiter & similiter desinentia, & eodem modo declinata multa coniugantur. Nec verba quidem verbis, aut nomina nominibus, similiaque; illis continuari debent, Cuius virtutes etiam ipsæ cædium pariant, nisi gratia varietatis adiuta. Illud postremo addamus hanc orationis quasi structuram, que ordine iuncturaque constat, maximam quidem desiderare diligentiam, ea lege tamen ne fiat operose. Nam esset cum infinitus, tum puerilis labor. Stylus enim exercitatus efficit facilem hanc viam

Syllabæ
verbi pri
oris vlti.
me nõsint
primæ ver
bi sequen
tis.
Monosyl
laba mul
ta nõsunt
continuã
da.
Verborũ
breuium
& longo
rum vitã
da est con
tinuatio.
Nec ver
ba verbis,
nec nomi
na nomi
nibus cõ
tinuari de
bent.

Cic. i o. *viam componendi. Nam vt in legendo oculus, sic ani-*
rat. mus in dicendo prospiciet, quid sequatur: ne inconditis
verbis, & male coagmentatis offendantur aures, qua-
rum est iudicium superbissimum.

Aurium iu-
diciū est
superbissi-
mum.

De modo & forma verborum.
 Cap. 34.

3. De o-
 rat

Non est ex multis res vna, quæ magis o-
ratorem ab imperito dicendi ignaroq;e
distinguat, quam quod ille rudis incon-
dite fundit, quantum potest, & id, quod
dicit, spiritu non arte determinat. Ora-
tor autem sic alligat sententiam verbis, vt nihil inane,
nihil inconditum, nihil curtū, nihil claudicans, nihil in
oratione sit redundans. Hoc oratorio fit numero, qui ap-
tam & concinnam, & suauem efficit orationem Bre-
uiter igitur origo, deinde causa, post natura, tū ad ex-
tremum vsus ipse explicetur orationis aptæ, ac nume-
rosæ.

Oratorij
numeri v-
tilitates.

De origine orationis numerosæ.
 Cap. 35.

In orat.

Princeps inueniendi aptam verborum,
& numerosam conclusionē fuit Thro-
symachus: cuius omnia nimis etiam e-
rant scripta numerosa. Isocrates autem
ita scienter moderateque rem totam
temperauit, vt multi existimarint illū huius concinni-
tatis

Thrasym-
achus
numerosæ
orationis
inuentor
fuit.

D E A R T E

patris autorem & principem extitisse. Vbi verò hæc formæ orationis ratio cognita & inuenta est, sic omnibus placuit oratoribus vt Aristoteles, quo nemo Arist. ver nec doctior, nec acutior, nec in rebus vel inueniendis, sum in o- vel iudicandis acrior vnquam fuit, versum in oratio ratione ve ne veter esse, numerum iubeat. Eius auditor Theode- tat esse, etes in primis, vt Aristoteles sepe significat, politus numerum scriptor, atque artifex hoc idem & sentit & præci- iubet. pit. Theophrastus vero iisdem de rebus etiam accuratius. Romani Ciceronis ferè tempore agnouerunt, cum agnoue- iam anni prope quadringenti essent apud Græcos, cum runt Ro- hoc probaretur. Vsq̄ue adeo autem hæc orationis con- mani ora formandæ rationem ipse Cicero probauit, vt non solū tionis nu eius hoc modo faciendæ & ornandæ summus ipse ar- merum, tifex fuerit, sed diligentissime etiam de tota ea re præ- annis qua ceperit.

Ciceronis tempore agnouerunt Romani orationis numerum, annis quadringentis post Græcos.

Cur numerosa oratio inuenta sit Cap. 36.

Animus naturalē quandam continet in se vocū omnium mēsiōnē.

Quoniam igitur habemus aptæ orationis in orat. eos principes autoresque, quos diximus & origo inuenta est, causa quærat, quæ facilis, & aperta est. Aures enim vel animus potius aurium nuncio naturalē quandam in se continet vocum omnium mēsiōnem. Itaque, & longiora & breuiora iudicat, & perfecta ac moderata semper expectat, mutila sentit quædam & quasi decurtata, quibus tanquā debito fraude tur, offenditur, productiora alia & quasi immodera-

tius excurrentia: quæ magis etiam aspernantur aures. Cum igitur fortuito sæpe, ut fit, aliquid cōclusè apteq; initio diceretur, animos hominū auresq; pellebat, ut intelligi posset id, quod casus effudisset, cecidisse iucūde tunc notatum genus est. Notatio autem & animaduersio peperit artem. Itaq; ut poetica & versus inuētus est terminatione aurium, observatione prudentium: sic in oratione animaduersum est multo illud quidē serius sed eadem natura admonente, esse quosdam certos cursus conclusionesq; verborum. De quarū natura ut disserere possimus necesse est, ut de incisiss, mēbris & periodo prius dicamus.

Notatio et animaduersio peperit artem numero rose orationis.

De incisiss membris & periodis.

Cap. 37.

Quit. li
9. ca. 4.

Incisum est sensus non expleto numero cōclusus, plerisq; pars membri. Tale est. n. quo Cicero utitur, Domus tibi de erat? at habebas: Pecunia superabat? at egebas, ubi incisa sunt quatuor.

Quid sit incisum.

Fiunt & singulis verbis incisa, ut, Diximus, testes dare volumus. Incisum est, Diximus: Membrum autem est sensus numeris conclusus sed à toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens, ut, O callidos homines: O rem excogitatam: ò ingenia metuenda: quē quæso nostrum fefellit, id vos ita esse facturos. O callidos homines: perfectum est, at remotum à cæteris vim non habet, ut per se manus, & pes, & caput: & O rē excogitata m

Quid mēbrum sit.

In Corn. 2
quæ non extat.

gitata m

D E A R T E

Periodū *gitatam, & ingenia metuenda. Quando ergo incipit cor-*
 multis no *pus esse? cum venit extrema cōclusio: Quem quaso no-*
 minibus *strum fefellit, id vos ita esse facturos? Periodum Cice*
 appellat *ro tum ambitum, tum circuitum, tum comprehensionē*
 Cic. *aut continuationem, aut circumscriptionem dicit. Cum*
temperetur autem mēbris omnis paulò longior circui-
tus, tamen aliud est cæsum & membratim, aliud circū
scriptè dicere. Circūscriptio enim est cum ab initio ad Arist. 3.
finem vsque quasi in orbem inclusa fertur oratio, do Rhet. c.
nec consistat in singulis perfectis absolutisque senten- 4. Cice.
tijs, Cicero pro leg. Man. Quamquam mihi semper fre in orat.
quens cōspectus vester multò iucundissimus, hic autē Cicer.
locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissi pro lege
mus est visus, Quirites, tamē hoc aditu laudis, qui opti Man.
mo cuique semper maxime patuit, non mea me volun-
tas, sed vitæ meæ rationes ab ineunte ætate susceptæ
 Quid sit *prohibuerunt. Membratim verò dicimus, cum in singu*
 membra *lis membris liberior insistit oratio. Cicero pro Milone: Ci. pro*
 tim dice *Itaq; quando illius postea sica illa, quam à Catalina ac* Mil.
 re. *ceperat, conquieuit? Hæc intentata nobis est: huic ego*
vos obijci pro me non sum passus, hæc insidiata Pom-
 Quid sit *peio est: Hæc istam Appiam viam monumētum sui no*
 incisum *minis nece Papirij cruentavit. Incisum vero dicimus*
 dicere. *cum in singulis incisus insistit oratio, Cicero in Catili-* Cice. in
 Eiusdem *nam inuecti. 4. Tenentur literæ, signa, manus, deniq; Catil. 4.*
 pedibus *vnus cuiusque confessio. Quo modo autem, cum in inci*
 poema *sis & membris, tum in circuitu numerus sit adhibēdus*
 et oratio *paulò post dicitur. Sed quia nullus extrâ poeticos nu-*
 numeros *merus esse potest, pedes, quibus & poëma fit, & oratio*
 sa tēpe- *merus esse potest, pedes, quibus & poëma fit, & oratio*
 rantur. nume

numerosa tēperatur, ponamus, mox enim intelligetur inter versum & orationem numerosam permagnum esse discrimen.

De pedibus. Cap. 38.

Quit. li
9. ca. 4.

Edes, qui duas habent syllabas numero sunt quatuor, Spondeus, Pyrrichius, Choreus, & Iambus. Spondeus est é lōgis duabus, vt, dicunt, mores: illi cōtrarius est Pyrrichius, vt, nouus, tulit.

Quatuor
syllabarū
pedes sūt
quatuor.

Choreus est é longa & breui, vt, scribit, semper. Huic Iambus est contrarius, vt, legunt, reos. Triū vero syllabarum pedes sunt octo, Molossus ex tribus lōgis, vt dicendi, conseruant. Trocheus, quem Tribrachum alij appellant, è tribus breuibus, vt facimus. Dactylus ex longa & duabus breuibus, vt littora. Anapestus ex duabus breuibus & longa, vt, pietas, peragunt. Bacchius ex breui & duabus lōgis, vt, amores. Antibacchius ex duabus longis & breui, vt, audisse. Creticus quem alij Amphimacrum vocant, ex longa breui, & lōga, vt, possident. Amphibrachus ex breui, longa, & breui: vt, petebat. Cicero ex alijs pedibus tres rātū ponit, nec tamē ipse dissimulat, quibusdā numeros videri nō pedes, nec immerito (quidquid enim supra tres syllabas habet, id ex pluribus est pedibus) Pæonas duos, & Dochimū, quibus et nos erimus cōtēti. Est igitur Pæō primus ex lōga & tribus breuibus, vt aspiciate. Pæon ultimus ex tribus breuibus & longa, vt, facilitas.

Triū syl-
labarum
pedes sūt
octo.

Quicquid
supra tres
syllabas
habet, id
ex pluri-
bus est pe-
dibus.

Dochi-

D E A R T E

Dochimus vero ex Bacchio cōstat, & iambo, ut, per
horrescerent.

De numero oratorio. Cap. 39.

Numerus
oratorius
græ. est
Rhyth-
mos.

Vid intersit inter oratorium numerum
atq; poeticum, itemq; inter orationem
& poema diligenter nunc attendendum
est. Numerum oratoriū Græci Rhyth-
mum, poeticum Metrum vocant. Quod

Rhythmi
constant
spatio tē-
porū pe-
des etiam
ordine.

etiam si constat utrunq; pedibus habet tamen non sim-
plicem differentiam. Nam Rhythmi spatio temporum
constant, pedes etiam ordine. In Rhythmo enim nihil
refert Dactylus ne sit an Anapestus, cum eodem tem-
porum spatio uterq; constet, in versu pro Dactylo po-
ni non potest Anapestus. Est & illud discrimen, quod

Nullus est
numerus
qui nō ali-
quo loco
in oratio-
ne adhi-
beatur.

metri semper idem est cursus, ut in Heroico carmine,
Dactyli, & spondei. In oratione alius atq; alius nume-
rus est adhibendus, ita ut nullus sit, qui non aliquo lo-
co adhiberi possit. Ex his facile est intelligere, quā In orat.

Multū in-
terest in-
ter poema
& oratio-
nē nume-
rosam.

multum inter orationem numerosam, & poema inter-
sit. Versus certis legibus astrictus est, ut nihil fiat ex-
tra prescriptum: at in oratione nihil est certum, nisi
ut apte verbis comprehendatur sententia. Itaq; omnis
nec claudicans, nec quasi fluctuans, & equaliter, con-
stanterque ingrediens numerosa habetur oratio. At-
que id in dicendo numerosum putatur: non quod cōstat
totum ē numeris, sed quod ad numeros proxime acce-
dit. Quò etiam difficilius est oratione uti, quam versi-
bus,

bus, quod in illis certa quædã, & definita lex est, quã sequi sit necesse: in dicendo autem nihil est propositum nisi aut ne immoderata, aut angusta, aut dissoluta, aut fluens sit oratio. In quo illud est vel maximũ, quod versus in oratione si efficitur coniunctione verborum, virtutum est, & quidem graue, ac longa animi prouisione fugiendum, & tamen eam coniunctionem sicuti versus efficitur sum numerose cadere, & quadrare, & perficere voluitũ est. mus. Quod quomodo faciendũ sit, deinceps explicemus.

In qua parte ambitus debeat inesse numerus. Cap. 40.

Cic. i orat.
Quit. li.
9. 4. 4.

St igitur intelligendum in toto verborũ ambitu numeros tenēdos esse: Falluntur enim qui censent cadere tantum numerose oportere, terminarique sententiã. Et si enim id maxime decet, quod iã aures semper extremum expectant, in eoq; acquiescunt: ad hunc exitum tamen à principio ferri debet verborũ illa comprehensio, & tota à capite ita fluere, ut ad extremum veniens ipsa consistat. Cum autem omnes in oratione sint quasi permisti, & confusi pedes, nec enim effugere possit orator animaduersionem, si semper eisdem vteretur: qui numeri ad principium, & ad medium, & ad extremum periodi sint magis accommodati explicandum est.

Tota per
riodus nu
merosa es
se debet.

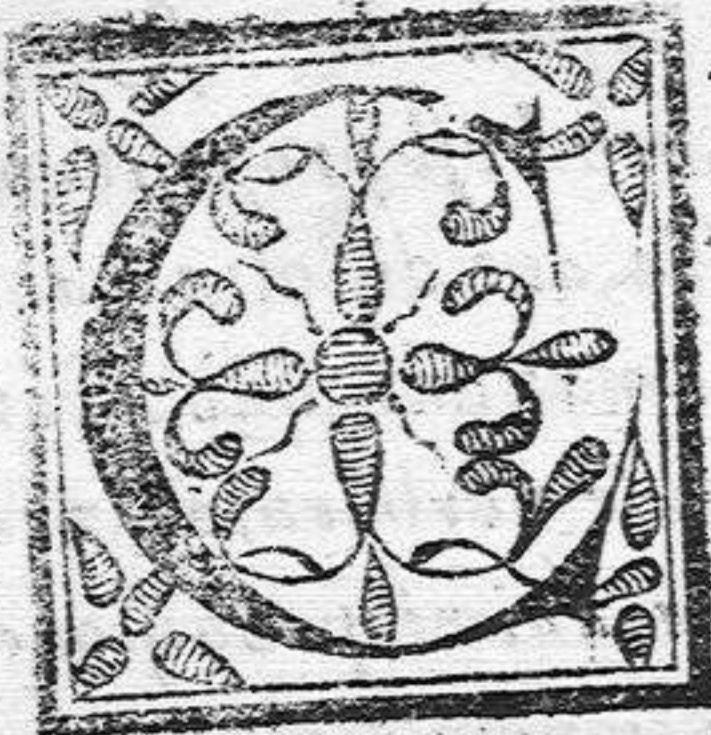
De initio periodi. Cap. 41.

K

Clausu

D E A R T E

Clausula
maxime
concinita
te deside-
rant.
Proximam
clausulis
diligentiam
initia po-
stulant.

Clasulas diligentius, quam cetera
omnia, seruandas esse inter omnes
conuenit, quod in his maxime perfe-
ctio, atque absolutio iudicatur. Pro-
ximam autem clausulis diligentiam
initia postulāt. Nam & haec intētus
est auditor. Optimè haec nascuntur

à proceris numeris, ac liberis, maxime Dactylo, quem
Heroum vocat Aristoteles, & pæone priore, quæ idē Ret. 3.
author ut optimum probat. Cicero mollissimum qui- c. 4 Cic.
dem numerum, eundemque amplissimum esse fatetur, in orat.
sed Creticum anteponit. Anapestus etiam qui Dacty-
lo est spatium par, ordine contrarius, recte orationem in-
cipit, Cicero pro lege Manilia: Quamquam mihi sem- Lege
per frequens conspectus vester: Exorsus est à spondeo Man.
Anapesto et Cretico: Et in eadem oratione: Testis est
Italia: à Cretico, & ita tantum bellum: ab Anapesto
& spondeo, & Qui Siciliam adiit: à Pæone priore.

Liuius he-
xametri
exordio
cepit.
Dochi-
mus ses-
mel pos-
tus quo-
uis loco
aptus.

Initia versuum initium orationis non conueniunt, Et si
Titus Liuius hexametri exordio cepit: Facturus ne o-
pere precium sim. Dochimus quouis loco aptus est, dum
semel ponatur: iteratus aut continuatus numerum aper-
tum & nimis insignem facit, Cicero de lege Agraria: De gra
Est illud amplissimum quod paulò ante commemoravi Ale.
Quirites. Vbi à spondeo & dochimo ducitur initium.

De fine periodi. Cap. 42.

In extre

N extremo autē circuitu duo aut tres sunt des in ex
 ferē seruādi & notādi pedes: quos aut Cho tremo cir
 reos, aut spōdeos, aut alternos esse oportet cuitu si et
 bit *Asia* geminatū Choreū, qui dichoreus vocatur, ma seruandi.
 ximē secuta est. Cedit autem ille præclare: sed in ora Nihil tam
 tionis numero nihil est tam vitiosum quā si semper vitiosum
 est idea. Spondeus est in clausulis firmus & stabilis, tionis nu
 quo plurimum est vsus Demosthenes. Peona alterum mero quā
 orationi cadenti aptissimum putat Aristoteles, quem si semper
 Cicero non reijcit, sed aptiorem eo loco iudicat Creti est idem.
 cum. Qui siue geminetur, siue spondeum precedat, mul Arist. poe
 tum decoris habet in clausulis, Cicero pro Mar: Pristi ona vl i
 no more dicendi: Creticus est geminatus, & spondeus, mum Cic.
 & conseruatam ac restitutam puto: spondeus & duo creticum
 Cretici. Et, Nec vlla vnquam ætas de tuis laudibus cō aptissimū
 ticesset. Duo Cretici & dichoreus. Optimē etiam est iudicat in
 sibi iūctus Anapestus. Cicero. Nihil habet nec fortuna clausulis.
 tua maius, quā ut possis: nec natura tua melius, quā Optime si
 ut velis conseruare quam plurimos. Est & Dochi bi iungi
 mus stabilis in clausulis, & seuerus, Cicero in Anto tur dico
 reus in
 nium, Te miror Antoni quorum facta imitere, eorum clausulis.
 exitus non perhorrescere. Quia postrema syllaba bre
 uis an longa sit, ne in versu quidem refert. Multæ sunt
 aliæ clausule, quæ numerose & iucūde cadūt, quas di
 ligentissimē ostendit Quintilianus. Etiā intelligendum
 est clausulas versū non conuenire clausulis orationis
 quod Bruto excidit: Quanquā sciunt placuisse Catoni,
 & vitandum esse, ne plurimū syllabarum verbis tra
 mur sæpe in fine, quod etiā in carminibus est permolle. clausulis

D E A R T E

Non desunt enim qui Ciceronem vituperent in his: Familiaris cœperat esse balncatori. Et pro Calio, Non mi Phil. 3. nas dura Archipiratæ, Nec illud quidē præcreundū est clausulas maximè apparere, et intelligi, quòd aures continuū vocem secuta, ductæque velut pronò decurrentis orationis flumine, tum magis iudicēt, cum ille impetus stetit & intuendi tempus dedit. Varianda sunt igitur, ne aut animorum iudicio repudiētur, aut aurium satietate. Hoc vicissitudines numerorum efficiunt, qui præstabūt, ut neq; ū satientur, qui audient, fastidio similitudinis, nec orator, id quod faciet, opera dedita facere videatur.

De media periodo. Cap. 43.

Quos numeros ab oratione segreget, quos maxime probet Aristot.

QU M verborum comprehensio à principio in oratione fieri debet, & tota à capite ita fluere, ut ad extremum veniens ipsa consistit, dicendum est nunc, qui maxime cadāt in orationem aptam numeri: Et Aristoteles quidem spondeum numerum grandiorē indicat, quàm desideret soluta oratio, Iambum autem nimis è vulgari esse sermone. Ita neque humilē & abiectam orationem, nec nimis altam & exaggeratam probat, plenam tamen eam vult esse gravitatis, ut eos qui audient, ad maiorem admirationem possit traducere. Trocheum autem, quem alij Thribrachum appellāt ab oratione segregat, quia contractio & breuitas dignitatem non habent. Ita Pœona probat, quem orationi vel

vel orienti, vel mediæ, vel cadenti aptissimū iudicat. Cic. sentit
 Cicero autem sentit omnes in oratione esse permistos omnes in
 & quasi confusos pedes. Nec enim effugere posset ani oratione
 maduersionem orator, si semper ūsdem vteretur. Cum esset per
 igitur (vt supra etiam dictum est) permista & tempe- mistos nu
 rata numeris, nec dissoluta, nec tota numerosa oratio meros.
 esse debeat. Pæone maxime, quoniam optimus autor
 ita censer, sed etiā reliquis numeris, quos ille præterit
 temperanda est. In his quæ demisso atq; humili sermo- In humili
 ne dicentur, Iambus erit frequentissimus, Pæon in am oratione
 plioribus, in vtroq; Dactylus. Ita varia & perpetua iambus in
 oratione hi sunt inter se miscendi & temperandi: sic ampliori
 minime animaduertetur delectationis aucupium, & pæon in
 quadræ orationis industria. Nec vero nimius is cur vtraque
 sus numerorum esse debet, id enim in dicendo numero dactylus
 sum putatur, non quod totū cōstat è numeris, sed quod est frequē
 ad numeros proxime accedit. Nullus enim pes est, qui tissimus.
 non aliquando veniat in orationem. Miscēdi ergo sunt
 curandumq; , vt sint plures, qui placeant, & circun- Dochimus
 fusi bonis deteriores lateant. Dochimus quouis loco est quouis lo
 aptus, dummodo non iteretur. Plurimum etiam venu- co aptus,
 statis habet Creticus, Cicero pro Mar. Nullius est tan dūmodo
 tum flumen ingenij, nulla dicendi, aut scribendi tanta non itere
 vis, tantaq; copia, quæ non dicā exornare, sed enarra tur.
 re C. Cæsar res tuas gestas possit: tamē hoc affirmo, et
 hoc pace dicā tua, nullā in his laudē esse ampliōrē, quā
 eā, quā hodierno die cōsecutus es, in hac periodo sunt
 quidē alij pedes, sed qui eam incundissimam efficiunt,
 sunt Cretici, Dochimus, Pæon, Dactyli & spondei.

Pro
 Mar.

De his quæ suapte natura numero-
rosa sunt. Cap. 44.

Cū paria
paribus re-
feruntur
aut casus
in exitu
sunt simi-
les, oratio
sua sponte
numerosa
efficitur.

Cū cōtra-
ria referū-
tur nume-
rus sponte
sequitur.

Quando suapte natura numerosa sunt, quæ dicuntur, etiam si nihil factum est de industria. Cum enim sunt casus in exitu similes, aut paribus paria referuntur, quasi sua sponte concinnitate habet oratio, ut in illo Ciceronis pro Milone, est. n. Iudices hæc nō scripta sed nata lex, quæ non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, expressimus, hausimus: ad quæ nō docti, sed facti, nō instituti, sed imbuti sumus. Hæc enim talia sunt, ut quia referuntur ad ea, ad quæ debent referri, intelligamus non quæsitum esse numerum, sed secutum. Quod fit item referendis cōtrarijs. In hoc genere Cicero frequens est, ut illa sunt in quarto accusationis: Cōferte hanc pacē cū illo bello: huius Pratoris aduentum cū illius Imperatoris victoria: huius cohortem iupuram, cum illius exercitu inuictō: huius libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit conditas, ab hoc qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas: que sunt venustissima. Semper enim hæc, quæ à Grecis antitheta nominari supra diximus, cum de figuris ageremus, numerū oratorium necessitate ipsa efficiunt eum sine industria.

In orat.

Pro Mil.

Act. 4. i
Ver.

Quæ vitia sunt vitanda in oratione
numerosa. Cap. 45.

Hæc

Quit. li.
9. ca. 4.

*H*ec tamen vitia in tota hac re diligē-
tissime sunt vitanda, in primis ne aper-
te verba trañciantur, quo melius aut
cadat, aut voluatur oratio: deinde nè
inania quedam verba, quasi cõplemen-
ta numerorum inculcentur: tertio nè minutis concida-
tur, infringaturq; sententia. Sed verba iam probata et
electa concinnè coagmētentur. Nam vel dura inter se
cõmixta potiora sunt inutilibus. Multa sunt autē, quæ
ijs vitijs declinatis, numerosè componendi laborem mi-
nuant. Sunt. n. multe figuræ, quibus & casus & nume-
ri possint variari. Sunt multa etiam, quæ idem valent
atq; significāt, ex quibus exercitati facilè illud eligūt
quod institutæ verborum comprehēfioni maxime qua-
drat.

Quæ vi-
tia vitāda
sunt in hac
re.

Multa mi-
nuunt la-
borē com-
ponendi
numerosè

De magnitudine ambitus: Cap. 46.

*H*abet autem periodus mēbra minimū duo, sæpe
etia & tria: Cicero pro lege Man. Nā cum antea
per etatē nondū huius autoritatē loci contingere
auderem, statueremq; nihil huc, nisi perfectū ingenio,
elaboratum industria afferri oportere: omne meū tem-
pus amicorum temporibus transmittendum putavi. Ci-
cero eum ambitum mediocritatē habere ait, qui qua-
tuor fere membris constat: Nam & aures implet, &
nec breuior est, quā̄m satis sit, nec lōgior. Vult autem,
vt e quatuor, quasi hexametrorū versuum instar quod
K 4 sit stat.

Periodus
habet mē-
bra mini-
mum duo
sæpe tria.

Ambitus
mediocris
quatuor
fere mem-
bris con-
stat.

D E A R T E

fit, constat ferè plena comprehensio. Eius generis est illud pro Milone, Ego cum tribunus plebis Republica Pro Mil. oppressa me senatui dedissem, quem extinctum acceperam, equitibus Romanis, quorum vires erant debiles: bonis viris, qui omnem autoritatem Clodianis abiecerant, mihi vnquam bonorum præsidium de futurũ putarem. Debet autem periodus sensum cõcludere: sit etiã Quil. li. aperta, vt intelligi possit, & non immodica, vt memo 9. ca. 4. ria contineri possit.

Quid præ stare debeat periodus.

De numero, qui est in membris, & cuiusmodi ea esse debeant.

Cap. 47.

Vid sit membrum, quid incisum, quid Cic. i o. ambitus antea dictum est. Illud etiam rat. est explicatum, aliud esse circumscri Quil. li. pte, aliud membratim dicere. Illic enim 9. ca. 4. circumscribitur verborum comprehensio, donec in clausula semel cõsistat: hic in singulis membris oratio insistit. Quod in pronuntiando magnoperè stat, valde reficit spiritum, vnde fit, vt oratio, quam membris carpi- mus, longior multo esse possit, quam ea, quæ constat circuito. Ita vt aliquando ad quindecim, aliquando ad viginti membra excurrat, Cicero pro Milone, Occidi, occidi non spurium Melium, & quæ sequuntur. Nihil autem tam debet esse numerosum, quam hoc, quod minime apparet. Sed non tam aperte, & palam in incisionibus & membris numerus est adhibendus, quam aper

Oratio que membris con- stat, valde reficit spiritum.

Oratio que membris carpi- tur: longissime ali- quãdo ex- currit.

aperte & palam in ambitu adhibetur.

In quo scribendi genere circun-
scripte, in quo sit mēbratim
dicendum, Cap. 48.

Cic. in
orat.

N historia, laudationibus, totoq; eo ge-
nere, quod Graeci epidiſticon nomināt, In epidi-
quod quasi ad inspiciendum delectatio- ſticon gene-
nis causa cōparatum sit, omnia Isocra- re omnia
teo, Theopompeoq; more illa circūscri- sunt cir-
ptione & ambitu dicenda sunt, ut tāquam in orbe in- te dicēda.
clusa currat oratio. Itaq; posteaquam est cognita haec
vel circunscriptio, vel comprehensio, nemo qui aliquo
esset in numero, scripsit orationem eius generis, quod
esset ad delectationem comparatum, remotumque à
iudicijs forensique certamine, quin redigeret omnes in
quadrum numerumque sententias. Genus autem hoc
orationis nec totum assumendum est ad contentiones, In veris
& causas veras, nec omnino repudiādum. Si enim sem- assumēda
per utare, cum satietatem affert, tūm quale sit ab im- est omni-
peritis etiam cognoscitur. Detrahit praeterea actionis no nume-
dolorem, aufert humanum sensum actoris, tollit fundi- rosa oras-
tus veritatem & fidem. Sed quoniam adhibenda non- tio, nec
nunquā est, primum videndum erit quo loco, deinde omnino
quandiu retinenda sit, tūm quor modis commutanda. repudian-
Adhibenda est igitur numerosa oratio si aut laudan- da.
dum est aliquid ornatius, ut Cic. in accusationis secun-

D E A R T E

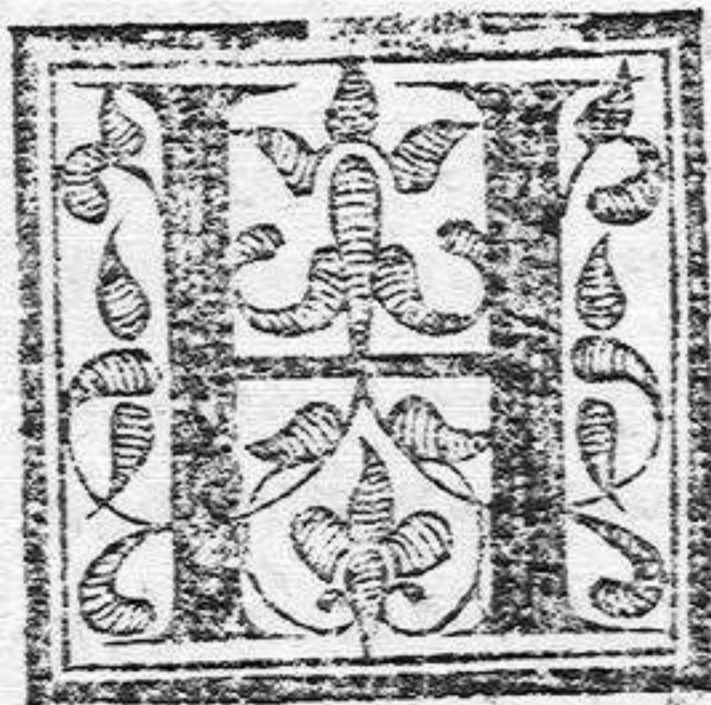
do de Sicilia laude dixit: aut exponenda narratio, que plus dignitatis desiderat, quam doloris, ut in quarto accusationis, idem Cicero de Syracusarum sive

In amplifi- canda re numerose funditur oratio. Est etiam apta proemii maiorum causarum ubi solitudine, miseratione, commedatione res eget. Sape etiam in amplificanda re concessu omnium funditur numero se & volubiter oratio. Id autem tum valet, cum is, qui audit ab oratore iam obsessus est, ac tenetur. Non enim id agit, ut insidiantem obseruet, sed iam fauet, processumque vult, dicendi que vim admirans, non inquirit, quod reprehendat. Hæc autem forma per orationes quidem includit, sed in reliquis orationis partibus retinenda non diu est. Nam cum locis supradictis ea fuerimus vsi, tota dictio est ad incisa & membra transferranda. Incisim autem & membratim tractata oratio, in veris causis plurimum valet, maximeque his locis, cum aut arguas, aut refellas.

Act. 2. in Ver.
Act. 4. in Ver.

Qua ratione paretur hæc facultas
apte, ac numerose dicendi,
Cap. 49.

No est tanti laboris quati videtur hæc facultas numerose dicendi.

A E C A V T E M Cice. In

facultas apte atque numerose dicendi, non est tanti laboris quanti videtur. Nec ideo hæc tractantur à summis viris, ut oratio, que ferri debet ac fluere, dimetiendis pedibus, ac perpendendis syllabis consenescat. Satis enim

enim

enim in hoc oratorem formabit multa scribendi exercitatio, ut extempore etiam apte numeroseque dicat. Ante enim circumscribitur mente sententia, confestimque verba concurrunt, quæ, mens eadem, qua nihil est celerius, statim dimittit, ut suo quodque loco respondeat.

Quod si Antipater ille Sidonius solitus est versus Hexametros, aliosque variis modis ac numeris fundere ex tempore, tantumque hominis ingeniosi ac memoris valuit exercitatio, ut cum se mente ac voluntate coniecisset in versum, verba sequeretur, quanto id facilius in oratione, exercitatione & consuetudine adhibita consequemur? Nihil est enim tam tenerum, neque tam flexibile, neque quod tam facile sequatur, quocumque ducas, quam oratio. Ex hac versus, ex eadem dispares numeri conficiuntur: ex hac hæc etiam soluta variis modis, multo rursusque generum oratio. Et ut molliissimam ceram ad nostrum arbitrium formamus, sic orationis genus ad omnem rationem, & aurium voluptatem, & animorum motum facile mutatur, & vertitur. Neminem itaque Pæon aut Creticus ille aut Dichoreus conturbet, ipsi occurrent orationi, ipsi, inquam, se offerent, & respondebunt non vocati, consuetudo modo adsit scribendi hoc modo atque dicendi: Vt. n. musici accuratè primo & cogitatè suæ artis præscripta & formulas observant, at ubi usus accedit, sine cogitatione etiã & cura eadè illa incredibile celeritate efficiunt: sic ubi orator hoc modo scribere initio consueverit, sine vlllo labore postea similiter scribet ac dicet.

Antipater Sidonius solitus est versus ex tempore fundere.

Nihil est tam tenerum & flexibile quam oratio.

Quanti momenti sit apte dicere.

Cap. 50.

Quæ

D E A R T E

Quantum autem sit aptè dicere, experiri licet, si aut compositi oratoris bene structam orationem collocacionem dissolutam, permutatione verborum: corrumpatur enim tota res, ut hæc 9. ca 4.

Hic locus est apud Cic. in orat. Cornelia na nō exat.

Ciceronis in Cornelia: Neque me diuitie mouēt, quibus omnes Africanos & Lelios, multi venalitij mercatoresque superarunt, immuta paululum, ut sit: Multi superarunt mercatores, venalitijque, perierit tota res. Et que sequuntur: Neque vestis, aut cœlatum aurum & argentum, quo nostros veteres Marcellos, Maximosque multi Eunuchi è Syria, Aegyptoque vicerunt. Verba permuta sic, ut sit, vicerunt Eunuchi è Syria, Aegyptoque. Adde tertium, Neque; vero ornamenta ista villarum, quibus L. Paululum, & L. Mummius, qui rebus his urbem Italiamque referferunt, ab aliquo video perfacile Deliaco aut Syro potuisse superari. Fac ita, potuisse superari ab aliquo Syro, aut Deliaco. Vides ne ut ordine verborum paululum commutato, iisdem verbis stante sententia, ad nihilum omnia recidant, cum sint ex aptis dissoluta? Aut si alicuius inconditi arripias dissipatam aliquam sententiam, eamque ordine verborum paululum commutato in quadrum redigas, efficiatur aptum illud, quod fuerit antea diffusum an solum. Age sume de Gracchi apud censores illud, Absesse non potest, quin eiusdem hominis sit probos improbare, qui improbos probet. Quāto aptius si ita dixisset: Quin eiusdem hominis sit, qui improbos probet, probos improbare? Hoc modo dicere nemo unquam noluit, nemoque potuit, quin dixerit. Qui autem aliter dixerunt,

xerunt, hoc assequi non potuerunt. Res autem se sic habet, ut brevissime dicam, quod sentio, compositè & aptè sine sententijs dicere, insania est, sententiose autè sine verborum & ordine, & modo infantia: sed huiusmodi tamen infantia, ut ea qui utantur, non stulti homines haberi possint, etiam plerūque prudentes: quo, qui est contentus, utatur. Eloquentes verò, qui nō approbationes solum, sed admirationes, clamores, plausus, si liceat, mouere debet, omnibus oportet ita rebus excellat, ut ei turpè sit quicquā aut spectari, aut audiri libèrius. Hæc Cicero in oratore. Quare cū Aristoteles, qui aureū fundit flumē orationis: cū Theophrastus qui diuinitate loquēdi nomē inuenit: cū Isocrates, quē eloquentiæ patrem Cicero appellat: cum Demosthenes, cui sine dubio summa vis eloquentiæ conceditur: cum Cicero, qui primum cū Græcorum gloria latine dicendi copiam æquauit, hanc eloquentiæ partem tanti fecerint: eam nobis summa debemus industria, summo etiam studio comparare.

Eloquentes omnibus debet rebus excellere.

Aristoteles aureū fundit orationis flumen. Demostheni summa vis eloquentiæ conceditur.

De tribus generibus dicendi. Cap. 51.

Cice. in
orat.
Quit. li.
9. ca. 4.

Perspiciuum est aliud dicendi genus in paruis causis, aliud in modicis, aliud in grauib desiderari. Nec solum variæ causæ varium dicēdi genus efflagitant: sed diuersæ orationis partes, diuersam quoque orationis formā postulāt. Quod cū ita sit, quot sint genera dicēdi, & in quibus tū causis,

D E A R T E

Tria sunt *causis, tum orationis partibus ea sint adhibenda, dica*
 genera di *mas. Tria sunt igitur dicendi genera, in quibus omnibus*
 cendi subti *per æque debet florere excellens & perfectus orator:*
 le, tēpera *Vnum subtile, acutū, & tenue: Alterum vehemens,*
 tū, & ve *copiosum & graue. Tertium est interiectum interme-*
 hemens. *dium, & quasi temperatum, in quo neq; est acumen su-*
 Genus su *perioris generis, nec vis posterioris. Cum autem orato-*
 bile i pro *ris tria sint officia docere, mouere, & delectare: subti-*
 bādo mo- *le in probando, modicum in delectando, vehemens in-*
 dicum in *flectendo versatur. In genere subtili formæ debet esse*
 del: Etādo *orationis à vinculis numerorum libera & soluta, non*
 vehemēs *tamen vaga, vt ingredi libere, non vt licenter videat-*
 i flectē lo *tur errare. Diligentia etiam conglutinandi verba præ-*
 versatur. *termittenda est, & omnis insignis ornatus remouēdus.*
Ponentur tamen acutæ, crebræque sententiæ: ornamen-
ta verborum & sententiarum cum tropis verecunde
parceque adhibebuntur: trāslationes tamen poterunt
esse crebriores, nec tam crebræ tamen, quàm in gene-
re dicendi amplissimo. Genus temperatum vberius est
aliquanto & robustius, quam hoc humile, de quo di-
 Que di- *ctum est: summissius autem, quàm illud, de quo dicitur*
 cendi orna *amplissimum: Huic omnia dicendi ornamenta cōueniēte*
 menta cō *plurimūq; est in hac oratione suauitatis. In idem ver-*
 ueniāt ge *borum cadunt lumina omnia, multa & sententiarum.*
 neri tēpe *Hoc in genere neruorum vel minimū suauitatis autem*
 rato. *est, vel plurimū. At illud amplū, graue, copiosū, orna-*
 Genus di *tū, vim profecto habet vel maximam, modò enim per*
 cendi gra *fringit, modo irrepit in sensus, inserit nouas opiniones*
 ue vim ha *euellit insitas. Hic orator & defunctos excitabit, vt*
 bet maxi *ma.*

Cice. In
orat.

Quit. li.

12. c. 10

In orat.
pro cas.

Appium

Orat. 1. Appiū Cæcū. Apud hūc & patria ipsa exclamabit, aliquēq; (vt apud Ciceronē in oratione cōtra Catilinā in senatu) alloquetur. Hic & amplificationibus extollet orationē, & vi superlationū quoq; eriget: vt, Quæ Phil. 2. Charybdis tam vorax? & Oceanus medius fidius ipse hic iram, hic misericordiā inspirabit: hic dicet, Te vidit & fleuit, & appellauit, & per omnes affectus tractatur. His tribus generibus vtetur orator, vt res exiget, nec pro causa modò, sed pro partibus causa. Magni igitur iudiciū, summæ etiam facultatis esse debebit moderator ille, & quasi temperator huius tripartitæ varietatis. Nā & iudicabit, quid cuiq; opus sit, & poterit, quocūq; modo postulabit causa, dicere. Ad causas tenues, cuiusmodi est causa pro Cecinna, summissū ad graues, qualis est Rabirij, vehemēs, ad mediocres, ex quo genere est pro lege Manilia, tēperatū dicēdi genus accommodādū est. In eadē etiā oratiōe ad cōciliādū quidē mediocre, ad docēdū verò atq; probādū, subtile & enucleatū, ad mouēdū graue debet adhiberi. Est enim eloquētis propriū, parua summissè, modica tēperate, magna grauer dicere. Multū etiā refert quæ sit persona eius, qui dicit, & eorū, qui audiūt. Non enim omnis fortuna, non omnis honos, nō omnis autoritas, nō omnis ætas, nec vero locus, aut tēpus, aut auditor omnis eodē, aut verborū genere tractandus est, aut sentētiarum. In omnibus etiā rebus vidēdū est quatenus. Et si enim suus cuiq; modus est, tamē magis offēdit nimiū quā parū: vnde fit vt eloquētiæ, sicut reliquarū rerum fundamentū sit sapiētia: Hac de elocutione dicta sint.

Orator vtetur his tribus generibus vt res exiget.

Ad causas tenues genus dicendi tenue, ad graues graue, ad mediocres temperatū accommodādū est.

Eloquētis propriū est parua summissè modica temperate, magna grauer dicere.

Eloquētiæ sicut ceterarū rerū fundamentū est sapiētia.

Nunc tiæ.

DE ARTE

Nunc quoniam omnia conformanda & expolienda orationis praecepta, exposita sunt ordine, ut instituimus, ad memoriam transeamus.

De memoria. Cap. 52.

Simonides eius memoriae artē instituit.

Memoriae artem primum omnium instituisse se ferunt Chium Simonidem. Cum enim celebri et frequenti conuiuio interesset de triclinio egressus est. Eo egresso, triclinium supra conuiuias corruit, atque ita

Cic. 3. de orat.

Quit. li.

11.6. 20

contudit, ut cum eos humare vellet sui, non possent obtritos internoscere ullo modo. Tunc Simonides dicitur ex eo, quod meminisset, quo eorum loco quisque cubuisset, demonstrator uniuscuiusque sepeliendi fuisse.

Memoria Ex hoc Simonidis facto notatum videtur, iuuari memoria iuuatur si iam signatis animo sedibus. Quod suo quisque etiam signatis animo sedibus. experimento credere potest. Nam cum in loca aliqua post tempus reuersi sumus, non ipsa agnoscimus tantum, sed etiam quae in ijs fecerimus, reminiscimur, personaeque subeunt, nonnunquam tacitae quoque cogitationes in animum reuertuntur.

An memoria sit eloquentiae pars. Cap. 53.

Artificio sa memoria eloquentiae pars est.

Etiam si memoria eloquentiae cum alijs artibus sit communis, tamen artificiosa memoria oratoriae artis merito pars existimatur. Ne sciretur

retur

retur enim quanta vis eius esset, quanta diuinitas, nisi in hoc lumen ornandi vim extulisset. Non enim rerum modo, sed etiam verborum ordinē præstat, nec ea pauca contexit, sed prope in infinitum, ita ut in lōgissimis actionibus prius audiendi patientia, quàm memoriæ fides deficiat. Non immerito igitur thesaurus hic eloquentiæ dicitur, cum exemplorum, legum, sapiēter dictorum, beneq; factorum velut quasdam copias, quibus abundare, quasq; in promptu semper habere debet orator, incredibilis eius vis representet.

Memoria est eloquētiæ thesaurus.

De artificio memoriæ. Cap. 54.

Artificium igitur memoriæ à veteribus traditum, locis constat & imaginibus. Itaq; ijs, qui hanc ingenij partem exercent, loca multa prius anima capienda sunt spatiosa, multa varietate signata, illustrata, explicata modicis intervallis, ut ædium fere magnarum, aut alterius ædificij: Hæc animo diligēter sunt affigenda, ut sine cunctatione ac mora partes eius omnes cogitatio possit ordine percurrere. Plus enim quam firma debet esse memoria, quæ aliam memoriam adiuvet. Tum ea, que fuerint scripta, vel cogitatione comprehensa, ordine his locis sunt commendanda, signis quæ memoriam eorum, excitent notata. Ita fiet ut res ordine teneantur. Exempli gratia, si sit de navigatione, re militari, & agricultura dicendum, navigatio

Artificiū memoriæ constat locis & imaginibus. Cuius modi loca esse debeāt

D E A R T E

*nis anchora, rei militaris gladius vel spiculum, agricul-
tura spica vel simile aliquid imo esse potest. Hæ ima-
gines supradictis locis ordine sunt committēda. Dein-
de, cum repetenda fuerit memoria, incipies ab initio
loca recensere, & quod cuiq; credideris reposces. Im-
ago enim cuiusq; admonebit, ut quamlibet multa sint,
quorum meminisse oporteat, sint singula connexa quo-
dam choro. Sic enim fit ut ordinem rerum locorum or-
do cōseruet, res autem ipsas rerum effigies notēt. Ut
dum est autem imaginibus aliquid agentibus, acribus,
insignitis, quæ occurrere, celeriterq; percutere animū
possint. Loca quæ assumpseris, egregie commoditerq;
notare oportebit, ut perpetuò hærere possint. Nā ima-
gines pro rerum varietate subinde sunt mutandæ, at
loca perpetuò remanere debent.*

*Ordinem rerum lo-
corum or-
do res ip-
sas imagi-
nes notāt
Cuiusmo-
di debeāt
esse ima-
gines.*

Quid conferat hoc memoriæ arti- ficium. Cap. 55.

*T ad quedā prodesse hæc nō est ne-
gādū, ut si rerū nomina multa per
ordinē audita reddēdasint, vel res
diuersæ ordine cōplectēda: sic in e-
discēdis orationis perpetuæ verbis
nihil fere profunt. Singulorū enim
verborū imagines memoriæ mādare, & inutile esset
& infinitū. Si lōgiōr cōplectēda memoria oratio fuerit
proderit per partes ediscere. Nō est aut̄ inutile, quo fa-
cilius hærēt, aliquas apponere notas, quarū recordatio*

*Singulo-
rū verbo-
rū imagi-
nes memo-
riæ mādare
et inu-
tile est in-
finitum.*

cōmoneat & quasi excitet memoriā. Illud neminē nō iuuabit, iisdē, quibus scripserit chartis, ediscere. Si tamē quis vnam maximāq; artē memoriæ quærat, exercitatio est & labor. Multa ediscere, multa cogitare, & (si fieri potest) quotidie potentissimum est. Quantum autem natura studioq; valeat memoria, vel themistocles testis est, quem vnum intra annum optime locutum esse Persice constat: vel Mithridates, cui duas & viginti linguas, quot nationibus imperabat, traditur notas fuisse: vel Crassus ille diues, qui cum Asia præesset, quinq; græci sermonis differentias sic tenuit, ut quaquisq; apud eum lingua postulasset, eadem sibi ius redditum ferret: vel Cyrus, quem omnium militum tenuisse creditum est nomina. Quin semel auditos quālibet multos versus protinus reddidisse dicitur Theodectes. Explicatis memoriæ præceptis, restat ut de pronuntiatione dicamus.

Exercitatio est maxima memoriæ ars

Themistocles Mithridates Crassus, Curus & Theodectes memoria plurimum voluerunt.

De pronuntiatione & eius vtilitate.

Cap. 56.

Pronuntiatio à plerisq; actio dicitur, sed prius nomen à voce, sequens à gestu videtur accepisse. Hæc aut pars est, quæ in dicēdo vna damnatur sine hac summus orator esse in numero nullo potest mediocris hac instructus summos saepe superare. Nam & infantes actionis dignitate eloquentiæ saepe fructū tulerunt, & disertis deformitate agendi multi infantes pucati sunt. Vt iam non sine causa huic primas dedis-

Pronuntiationis laus

D E A R T E

Actio est se demostenes dinatur, cum rogaretur quid in dicen-
 quasi cor do esset primum: huic secundas, huic tertias. Est enim
 poris que actio quasi corporis quaedam eloquentia. Cum sit autem
 dam elo- in duas diuisa partes vocem, gestumq; quorum alter
 quentia. oculos, altera aures mouet, per quos duos sensus omnis
 Pronūcia ad animum penetrat affectus, prius de voce, deinde de
 tionis due gestu, qui voci etiam accōmodatur, dicendum est.
 sunt par tes.

De voce. Cap. 57.

Animus
 maxime
 voce mo-
 uetur.

Ocis mutationes totidem sunt, quot ani-
 morū, qui maxime voce mouentur. Ita
 q; perfectus orator vt cumq; se affectū
 videri, & animum audiētis moueri vo-
 let, ita certum vocis admouebit sonum.

Quod ge Aliud enim vocis genus iracūdia postulat acutum, in-
 nus vocis citatum, crebro incidens. Aliud miseratio, ac mœror
 postulent flexibile, plenum, interruptum, flebili voce. Aliud me-
 iracūdia, tus, de missum & hesitans & abiectum. Aliud vis, cō-
 miseratio tentum, vehemens, imminens, quadam incitatione gra-
 metus vis, uitatis. Aliud voluptas, effusum, lene, tenerum, hilara-
 & volu- tum, ac remissum. Aliud molestia sine commiseratione
 ptas. graue quiddam & vno pressu ac sono obductum. Ac
 vocis quidem bonitas optanda est (non est. n. in nobis)

Bonus o-
 rator o-
 mnes, so-
 norū tum
 intendēs
 variat so-
 nos.

sed tractatio in nobis. Ergo bonus orator variabit &
 mutabit, omnes sonorum tum intendens, tum remittēs
 persequetur gradus. Nec modo in diuersis rebus, sed
 etiam in iisdem partibus, iisdemq; affectibus, quas dā
 non ita magnas vocis mutationes adhibebit. Nam va-
 rietas

rietas cum gratiam præbet, ac renouat aures, tum dicentem ipsa laboris mutatione reficit.

De gestu. Cap. 58.

Mocem subsequi debet gestus, & animo simul cum ea parere. Gestu sic utendum est, ut nihil in eo supersit. Status erit erectus & celsus, rarus incessus, nec ita longus, excursio moderata, eaque rara, nulla mollicia ceruicum, nulla argutie digitorum: non ad numerum articulus cadens: irruco magis toto se orator moderabitur, & virili laterum flexione: brachij projectione in contentionibus, contractione in remissis pedis suppositione in cõtentionibus, aut incipiendis, aut finiendis. Sed in ore sunt omnia. In eo autem ipso dominatus est oculorum. Animi enim est omnis actio, & imago animi vultus est, indices oculi: Hæc est vna pars corporis, quæ quot animi motus sunt, tot significationes & cõmutationes possit efficere. Nam oris non est nimium mutanda species, ne aut ad ineptias, aut ad prauitatem aliquam deferamur. Oculorum igitur tum intentione, tum remissione, tum coniectu, tum hilaritate motus animorum significabimus apte cum genere ipso orationis. Est enim actio quasi sermo corporis, quo magis menti congruens esse debet.

Nihil in gestu debent superesse. Que sint vitanda in gestu.

In ore & precipue in oculis est maxima actio. Oris ne nimium mutetur species

Actio est quasi corporis sermo.

Quoniam in his tribus libris breuiter, ut vires nostræ tulerunt, quid esset Rhetorica, quod eius officium, atque finis, dictum est: & de singulis eius partibus,

DE ARTE

earumq; vi & præceptis est disputatum, illud solum nunc superest, ut omnes ad eloquentiã, quæ nihil aliud est, quã copiose loquens sapiëntia, cohortemur. Ex qua illi profecto maximos et uberrimos fructus percipiãt, quid eam ad Dei. Opt. Max. cultum ac venerationẽ diligentissime contulerint. Cui enim potius eloquentiæ studia consecrentur, quam illi, ut hominis decus ingenium, sic ingenij lumen esse voluit eloquentiam? Hoc igitur agamus, hoc curemus, in hoc conatus, cogitationesq; nostræ semper euigilent, ut tum eloquentiæ, tum cæterarum artium studia parenti vitæ nostræ deseruiant. Cui omnia honoris, omnia virtutis, omnia ingenij sine vlla exceptione debentur ornamenta.

FINIS.

INDEX ALPHABETICVS RERVM MEMORABILIVM, quæ in hoc opere continentur.

¶ Numerus paginam indicat, literæ vero, a. b. priorem & secundam paginæ faciem.

A

ABVSIO græc. Catechresis, quid: cum exemplis. 46. a.

Abusio quomodo distinguatur à metaphora. 46. a

Actionis seu pronuntiationis laus & utilitas. 74. a

Actioni primas partes in dicendo dedit Demosthenes. 74. b

Actio est quasi corporis quædã eloquentia. 74. b

Adiuncta quid sint. 8. b

Adiuncta latissimè patent ibid.

Adiunctio fit tribus modis: & quid sit. 51. b.

Adiunctio protozeugma & hypozeugma comprehendit, ibid.

Aduersa quid sint. 8. a

Aegritudo quid sit. 4. b

Aenigma est obscurior allegoria. 47. a

Affectuum utilitas. 12. b.

Affectus in exordio & peroratione

sunt frequentissimi: in narratione & confirmatione breuiores. 38. a

Affectibus quomodo quis erit potentissimus. 38. b

Afficiatur necesse est orator priusquam afficere conetur. 38. b

Alexandri Macedonis laus.

Allegoria quid. 46. b.

Allegoriam Cice. permutationem, alij inuersionem vocant. 46. b

Allegoria mista in oratione frequens est. 46. b

Allegoriam recipit oratio, sed raro totam. 46. b

Allegoria genus orationis speciosissimum quomodo fiat. 47. a

In allegoria quid custodiendũ. 47. a.

Allegoria in quotidiano sermone est frequentissima. 47. a

Ambitus magnitudo quæ esse debeat. 68. a

Ambitus mediocris quatuor fere membris constat. 64. a

Amplificatio quid sit. 12. b

- Amplificatio quomodo conficiatur.
2.b.
- Amplificatio à definitionibus conglobatis. 13.a
- Amplificatio à contrariarū rerum conflictione. 13.b
- Ampl. à dissimilium rerum conflictione. 14.a
- Ampl. à causis conglobatis. & c. 14.a
- Ampl. à similitudine & exemplo. 14.b
- Ampl. à fictis personis & mutis rebus magnam vim habet. 15.a
- Amplificando adhibēda sunt quæ magna habentur. 15.b
- Ad ampl. tria sunt genera vsu magnarum rerum. 15.b
- Amplificatione quomodo & quàm varie utendum. 19.b
- Anadiplosis, lati. Conduplicatio, quid. 50.a.
- Anadiplosis multis modis conficitur. 50.a.
- Anaphora latin. Repetitio, quid 49.b
- Animi laus vera est, ceterarum rerum leuior. 18.a
- Animus naturalem quandam continet in se vocum omnium mensio-
- nem. 62.b
- Animus maxime voce mouetur. 74.b
- Annominatio, græc. Paronomasia quid. 52.a
- Annominatio multis & varijs figuris rationibus. ibid. 52.a
- Antecedentia quæ dicantur, 9.
- Antecedentia quomodo ab adiunctis distinguantur. 9.a
- Antipater Sidonius solitus est versus extempore fundere. 70.a
- Antitheton, lati. Contrapositum vel contentio, quomodo & quot modis fiat. 53.a
- Antonomasia lati. Pronominatio, quid. 45.b
- Antonomasia quomodo ab Epitheto differat. 45.b
- Aposiopesis Reticentia vel Interruptio quid: & quos ostēdat affectus. 56.b
- Apostrophe lati. Auersio, quid. 56.b
- Appositum græ. Epithetō quid. 45.b
- Appositorum vsus sit in oratione moderatus. 45.b
- Apte dicere quanti sit momenti. 70.b
- Apte & cōposite sine sententijs dicere insania est: sententiōse vero sine verborum ordine & modo infantia.

- tia. 71. a
 Argumentum quid sit. 5. a
 Argumentatio quid sit. 5. a
 Argumentatione pressius dillectici
 quam Oratores utuntur. 5. a
 Argumentatio oratoria quid, &
 quomodo conficiatur. 31. b
 Argumentatio quatuor habet par-
 tes. 32. a.
 Argumentationes oratoriae quomo-
 do tractandae. 37. b
 Argumentatio quo uberior & sua-
 uior eo credibilior. 37. b
 In argumentando varietas est adhi-
 benda. 37. b
 Argumeta quō debeant collocari.
 31. b
 Arg. vitiosis nusquam locus esse de-
 bet. 31. b
 Arg. vel insita sunt vel assūpta. 5. b
 Argu. insita & remota quae. ibi. 5. b
 Argumentorum insitorum loci sunt
 sedecim. 5. b.
 Argumenta assumpta sunt sex. 5. b
 Argumentum à definitione. 6. a
 Argu. à partiū distributione. ib. 6. b.
 Arg. à notatione, & à coniugatis. 7. a
 Argum. à genere. 7. b
 Argumentum à forma. 7. b
 Argum. à similitudine. 7. b
 Argum. à dissimilitudine. 7. a. b
 Argum. ab aduersis. 8. a
 Argum. à priuantibus. 8. a
 Argu. ab adiunctis. 8. b
 Argum. ab antecedentibus. 9. a
 Argum. à consequentibus. 9. a
 Argu. à repugnantibus. 9. b
 Argum. à fine. 9. b
 Argum. à causa efficienti. 10. a
 Argum. à forma. 10. a
 Argumentum à materia. 10. a
 Argumentum ab effectu. 10. b
 Argum. à maioribus ad minora. 10. b
 Argu. à minoribus ad maiora. 11. a
 Argum. à paribus. ibid. 11. a
 Argum. à remotis. 11. a
 Argum. à remotis arte tractantur,
 & testimonij nomine comprehen-
 duntur. 11. a
 Argumenta remota quae sint. ibi. 11. b
 Argumentorum modus qualis. 12. a
 Aristotelis laus. 62. b
 Aristotelis versum in oratione ve-
 rat esse numerum iubet. 62. b
 Aristotel. aureum fundit orationis
 flumen. 71. a
 Ars quid sit, et eius materia. 1. et. 2. b
 Artium ceterarum materia à rhe-
 torica materia quomodo differat.
 ibid. 2. a

Ars naturæ iungi debet. 4. a
Ars certior dux quàm natura. 4. a
Ars studiose colenda. ibid. 4. a
*Ars ubi quæ; ostentatur, veritas ab
esse videtur.*

A syndetō lati. Dissolutio, quid. 51. a

Assumptio quid. 32. b

Assumptionis approbatio. 32. b

*Athenienses omnium doctrinarum
inventores. 45. a*

*Auditor quomodo reddatur beneuo
lus. 25. a*

Auditor quomodo fiat docilis. 25. b

Auditor quomodo fiat attētus. 26. a

*Auriū iudicium est superbissimum.
62. a*

B

Benedicere quid. 1. a

*Benedicere certis terminis non
tenetur ibidem. 2. a*

*Benevolentia auditoris quomodo cō
cilietur. 25. a*

Bona animi quæ. 18. a

*Bonarum artium studia ad quem lo
cum pertineant. 18. a*

*Bonis alijs corporis forma excellit.
17. b*

*Bonus Orator variabit omnes sono
rum gradus. 74. b*

*Erutum servatorem patriæ, Antoniū
vero proditorē vocat. Cic. 13. b*

C.

CAesaris laus, & virtutes. 67. a

*Catachresis lati. abusio, quid: cū
exemplis. 46. a*

*Catachresis à metaphora quomodo
distinguitur. 46. a*

*Causa vel controuersia, græ. hypo
thesis, quid. 2. a*

Causarum tria genera. ibid. 2. a

Causarum quatuor genera ibid. 9. b

Causa efficiens quid. 10. a

Causæ efficientis vis qualis. ibi. 10. a

*Causarum genera magnam suppedi
tant in scribendo copiam. 10. a*

Causarum iterū genera quinque. 26. a

*Certa quæ dicantur, & quæ pro cer
tis habeantur. 32. a*

*Cicero in perorando fuit vehemen
tiss. 38. b*

Circumscriptio quid sit. 63. b

*Clausulæ maximè concinnitatem de
siderant, 65. b*

*Clausulæ versuum non conueniunt
clausulis orationis. 66. a*

Clausulæ cur sint variandæ. 66. b

Clausulis qui pedes aptiores. 66. b.

Colla-

- Collatio quid. 60. a
- Communicatio figura quid. 56. a
- Commutatio græ. Methathesis quid
53. b
- Compar. græ. Isocolon quid, & quo-
modo fiat. 53. a
- Cōparatio tripliciter tractatur. 10. b
- Comparatio præstantium virorū in
laudatione præclara est. 19. b
- Complexio figura quid. 50. a
- Complexio alia Ciceroni est Dilemma
vulgo syllogismus cornutus. 36. b.
- Complexio falsa duobus modis dilui-
tur. 36. b
- Concessio quid sit. 58. a.
- Cōcio capit omnē vim orationis. 23. b
- Cū duplicatio græ. Anadiplosis quid
50. a
- Conduplicatio varijs modis confici-
tur. 50. a
- Cōfirmatione quomodo vtendū. 29. a
- Confirmatio continet in se totā spē
vincendi. 29. a
- Confirmatio dupliditer accipitur, et
quid sit. 37. reliqua quære in litera
R. Refutatio, ubi plura.
- Confirmatio figura. 48. b
- Coniecturæ eadē & prima quæstio,
& discrepatio est extrema. 30. b.
- Coniugata quæ dicantur. 7. a
- Coniuncta non coherent necessario
his quibus adiuncta sunt. 8. b
- Consequentia quid sint. 9. a
- Consilio quæ geruntur optimè expe-
diri. 32. b
- consilio mundus gubernatur. 32. b
- Constitutione causæ cognita, facile
satisfit oratoris muneri. 29. a
- Constitutiones sunt tres. 29. b
- Consulis laus. 13. b
- consultatio est pars causæ. 2. b
- consuetudo & vsus quantum va-
leat. 70. a
- Contrapositum seu contentio, quorū
modis fiat. 52. a
- Contrariorum genera quatuor. 8. a.
- Contraria contrariorum sunt conse-
quentia. 8. a
- Controversia in scripto existit qua-
tuor modis. 30. b
- Controversia ambigui, & contrario-
rum legum. 31. a
- Controversiæ scripti semper in qua-
litate statu versantur. 31.
- Conversio græc. Epiphora, quid.
50. a.
- Correctio quid: est quæ verborum &
sententiarum figura. 55. b
- Crassus, Cyrus, & alij quantum me-
moriam præstiterunt. 74. a

D

D Actylus pes in humili & ampliori oratione frequens. 67. a

Definitio, quid. 6. a

Definitionum multa genera & precepta. ibid. 6. a

Definitionis modus quis. 6. a

Definiendi facultas necessaria oratori. 6. a

Definitio inuolutum evoluit. ibi. 6. a

Definiunt sepe oratores & poetae per translationem. 6. b

Definitio perfecta raro ad amplificandum adhibeatur. 13. a

Deliberationis partes suasio & dissuasio. 2. b

Deliberatio tempus futuris spectat. ibid. 2. b

Deliberationis finis. 2. b

Deliberationis modus, & finis 20. b

Deliberatio tollitur si quid effici non potest. 21. a

Deliberantium animi diuersi. 21. b

Deliberantis mores precipui intuedi. 21. b

Deliberatio priuata narrationem nunquam exigit. 29. a

Demonstratiui generis laus. 16. b

Demosthenes cur oratorum princeps iudicetur. 54. b

Demostheni summa vis eloquentie conceditur. 71. a

Deprecatio vel Obscratio quid. 58. b

Dichoreus in clausulis optime sibi iungitur. 66. a

Dicere quid sit. 1.

Dicere non habet definitam regionem. 2. a

Dignitatis suasi que colligenda. 23. a

Diligentia vis. 4. b.

Diligentia omnis minuta est. 15. b

Dilemma quid sit. 36. a

Dilemma unde dictum, & quomodo eo utendum, ibid. 36. b

Dilemma alias complexio & syllogismus conuersus. 36. b

Dilemma quomodo conuertatur in ratiocinationem perfectam. 36. b.

Discrepatio scripti & voluntatis. 31. a

Disiunctio græc. Alyton vel hypozugmenon, quid. 51. b

Dispositio quid sit. 3. a

Dispositio orationis pars quid. 25. a

Dispositionis precepta oratori utilia & maxime necessaria. 24. b

Dispositionis ordo qualis in proposito seruandus. 25. a

Disimilitudinis argumentū. 7. b. 8. a
Dissolutio, græ, Dialytō, quid. 51. a
Dissolutio non in singulis modo ver-
bis fit, sed etiam sententijs. 51. b
Dissolutionis & Polysyndeti vnus
est fons. 51. b.
Distributio partium quid. 6. b.
Distributio, græ. Merismos, quid.
58. b.
Dochimus semel positus quouis loco
aptus. 65. b.
Dochimus quouis loco aptus dummo-
do non iteretur. 67. a.
Dubitatio græ. Diaporesis quid. 56. a

E

Effecta quid sint, & eorum gene-
ra quatuor. 10. b
Effecta cognitis causis, & causæ co-
gnitis effectus facile intelligun-
tur. 10. b
ab Effectu argum. de q; eius forma et
materia. 10. b
Efficiens causa quid. 10. a
Eiusdem generis verba quæ. 7. a
Elocutio pars Rhetoricæ quid. 3. a
Elocutio Oratoris quid. 39. b
Sine elocutione omnia alia superua-
cua sunt. 39. b

In Elocutione quatuor spectanda. ibi-
dem. 40. b
Eloquentiæ dignitas. 1. & 3. b
Eloquentiæ fundamentum sapien-
tia. 72. a
Eloquentia cum probitate iungen-
da. 1. b
Eloquentiæ membra quinque. 3. a
Eloquentia natura arte, & exerci-
tatione comparatur. 3. b.
Eloquentia absq; studio & ardore
amoris parari non potest. 4. b
Eloquentia est copiose loquens sapien-
tia. 18. a
Eloquentia vult esse locuples & spe-
ciosa. 37. b
Eloquentia oratoris, inuentio vero ac
dispositio prudentis hominis sunt
39. b.
Eloquens est, qui ita dicit, vt probeat
vt delectet, vt flectat. ibid. 40.
Eloquentis omnibus rebus debet excel-
lere. 71. a
Eloquendo nomen accepit orator tã
apud græcos quã apud latinos. 39. b
Eloquentiæ origo est verborum dele-
ctus. 40. b
Eloquentiæ omnis laus continetur in
apte atq; ornate dicendo. 40. a
Eloquentiæ thesaurus memoria. 73. a

- Emphasis** Ciceroni significatio, quid
57. a
- Enthymema** est syllogismi pars, vel
imperfectus syllogismus. 33. b
- Enthymema** est bipartita argumen-
tatio. 33. b
- Enthymema** optimum est expugnan-
tibus. ibid. 33. b
- Enthymema** quare dicatur orato-
rius syllogismus. 33. b
- Enthymema** unde dictum. ibid. 33. b
- Enumeratio** laudatori nonnunquam,
suasori non saepe, accusatori saepius
quam reo est necessaria. 39. a
- Enumerationis** duo sunt tempora.
ibid. 39.
- Enumeranda** si quae sunt, cum pōde-
re et varietate id fieri debet. 39. a
- Epicherema** grae. etiam syllogismus
latin. Ratiocinatio dicitur. 35. a
- Epicherema** quibus conflet. ibid. 35. a
- Epicherema** quō graeci appellēt. 25. a
- Epicherema** est aliquando breuiter
comprehensa ratiocinatio. ibidem.
35. a
- Epicheremate** quō utendum ibidem.
35. a
- In epidiſtico** genere omnia sunt cir-
cumscripſe dicenda. 69. a
- Epiphonema** quid. 59. a
- Epiphora**, lati Conuersio, quid. 50. a
- Epitbeton** latin, appositum ab Anto-
nomasia quomodo differat. 45. b
- Epithetis** quādo & quomodo in ora-
tione utendum. 45. b
- Epitheton** non est tropus. 45. b
- Erotifis** la. interrogatio quid. 55. a
- Etymologia** lati. Notatio. 7. a
- Etymologia** oratoribus & poētis est
familiaris. ibid. 7. a
- Ethopœia**, Ciceroni Effictio & no-
tatio quid, 57. a
- Exclamatio** quid. 59. a
- Execratio** quid. 59. a
- Exemplorum** vis maxima est ad per-
suadendum. 23. b
- Exēplū** est iſductio imperfecta. 34. b
- Exemplum** argumentationis pars
est. 35. a
- Exemplum** quomodo differat à ratio-
cinatione, inductione, & Enthyme-
mate. 35. a
- Exemplum** ex vna re singulari aliā
inducit. 35. a
- Exercitatio** dicendi perfectionē cō-
suma. 4. a
- Exercitatio** est maxima memoria
ars. 74. a
- Exordium** quid sit. 25. a
- Exordiū** tribus rebus cōstat. ibi. 25. a

Exordium in duas partes diuiditur.
26.b
Exordia qualia esse debeant. 27.a
In exordio leniter est alliciendus au-
ditor. 27.a
Exordij vitia septem. 27.a
Exordium in genere iudiciali: & un-
de sumendum. 27.b
Exordio non semper utendum in iu-
dicio. ibid. 28.a
Exordium in exornatione, & delibe-
ratione quale esse debeat. 28.a
Exordia in exornatione sunt maxi-
mè libera. ibi. 28.a
Exordia in deliberatione vel nulla
sunt vel breuia. 18.a
Exornationis partes duæ. 2.b
Exornationis tempora præsens &
præteritum. ibid. 2.b
Exornationis finis, ibidem. 2.b
Exornatio quale genus amplificatio-
nis requirat. 16.b
In exornatione animi motus leniter
tractantur. 17.a
Exornatio maxime idonea ad scri-
bendum. 17.a
Exornationis præcepta multum con-
ferunt ad deliberationem. 20.b
Experimentum est velut quoddam
rationis testimonium. 20.b

Externa in homine quæ dicantur.
17.b

F

Figura quæ vocū habent similitu-
dinem, aures in se precipuè ver-
tunt. 49. b

Figura quid sit. 48. b

Figurarum & troporum discrimen.
48. b

Figuratur oratio tã verbis proprijs
quàm translatis. 48. b

Figura vel sunt in verbis vel in sen-
tentijs. ibid. 48. b

Figura verborum quid: & quò à fi-
guris sententiarum distinguantur.
49. a

Figurarū numerus & nomina varie
ab autoribus traduntur. 49. a

Figura verborū tribus maxime fiūt
modis. 49. a

Figura quæ fiunt per adiectionem.
ibid. 49. a

Figura verbor. quæ fiunt per detra-
ctionem, 51. a

Figura verborū plures in eandem
sententiam sæpe cadunt. 54. a

Figura verbor. quid cōferāt oratio-
ni, & quid in eis cauendum. 54. a

Figura verb. non sint multæ, non iur-
ctæ, non frequentes. 54. a

Figure sententiarum quid: eaq; maiores quam verborum. 54.b.

Figurarum & troporum numerus quare incertus. 59.b.

Finis Rhetoricæ qualis. 1.a.

Finis quod sit. 96.a

à Fine argumentum, ibid. 9.b

Firmamentum quid sit. 30.a

Forma quid dicatur. 7.b. & 10.a

Formæ argumentum. 7.b

Forma quid sit. 10.a

Forma vel artificiosa est vel naturalis. 10.a

à Forma argumentum, ibid.

Fortitudo quid sit. 18.b

G.

Genus quid sit. 7.b

Generis partes dicuntur forme. 7.b

à Genere argumenta. 7.b

Generis demonstratiui laus. 16.b.

Genera causarum quinque. 26.a

Genera quatuor sunt quæ controuersiam in omni scripto facere possunt. 30.b

Genus dicendi est, quale eligendum.

40.b.

Genus orationis speciosissimum est,

quod constat allegoria, similitudine, & translatione. 47.a

in Genere epidictico omnia sunt circumscriptè dicenda. 69.a

Genera dicendi sunt tria, & in quibus versentur. 71.a.b

Genus dicendi graue vim habet maximam. 71.b

Generibus illis tribus quomodo utendum. 72.a

Gestus oratoris quales esse debeant. 75.a

In gestu quæ sint vitanda ibidem.

Gradatio quid, & eius exēpla. 51.a

Gradus cōmunitatis quales. 22.a

Græcis magis concessum est fingere quam latinis. 42.a

H.

Historiæ laus. 13.a

Huic nonnunquam decent. 61.a

Hypallagen vocant Rhetores metonymian. 45.a

Hyperbaton idest Trāsgressio. 47.b

Hyperbaton solis poëtis conceditur. ibidem.

Hyperbaton quando non est tropus. ibid. 48.a

Hyperbole est superlatio. 48. a
Hyperbole non debet esse ultra mo-
dum. *ibid.*
Hypothesis lati. Causa vel contro-
uersia. 2. a
Hypothesis quomodo ad thesin re-
uocanda sit. 2. b
Hypotyposis, est Cice. Demonstra-
tio, quid. 56. b
Homerus propter excellentiam com-
mune poetarum nomē fecit suum.
33. b
Homerū multae Ciuitates sum ciuē
esse dicunt. 52. a
Hominum genus ad honestatem na-
tum. 21. b
Hominum duo sunt genera. *ibid.*
Homo ad intelligendum & agendū,
non, ad voluptatem & pastum na-
tus. 9. b
Homo generosissimus est, qui virtu-
te maxime excellit. 34. a
Homoiptoron lati. similiter cadēs,
quid: est q; in nominibus & ver-
bis. 52. b
Homioleutō lati. similiter desinēs
quid: & quomodo à moioproto dif-
ferat. *ibid.* & 53. a
Honestatis magna est pulchritudo.
51. b.

Honestum quod est id solum bonum
esse. 36. a.
Honesti apud honestos obtinere fa-
cile est. 21. b.

I

I Ambus pes in humili oratiōe fre-
quentissimus. 67. a
Imagines memoria cuiusmodi esse
oporteat. 73. a
Imagines singulorum verborū me-
moriam mandare inutile est, & infi-
nitum. 73. b
Imitatio vel arti, vel exercitationi
subijci potest. 3. b
Incisum græ. Cōma, quid: & incisum
dicere quid. 63. a. b
Inductio quid. 34. a
Inductione poetæ vehementer dele-
ctantur. *ibid.*
In inductione quæ cauenda. 34
Infinitum inest indefinito. 2. b
Ingeniū maximam vim ad dicēdum
affert: & de Oratoris ingenio. 3. b.
Ingenio disciplinis exculto nihil fe-
racius. 12. a
Initia versusum, iniūis orationis non
conueniunt. 65. b
Insinuatio quādo sit necessaria. 26. b

M

Inter

*Intrrogatio græ. Erotesis quid: &
de eius usu. 55. a*

*Interruptio græ. Parenthesis, quid.
58. a*

Inuentio quid sit. 3. a. & . 5. a

*Inuenisse non est existimandus qui
sine iudicio inuenit. 3. b*

Ironia quid sit. 47. a

*Ironiam illusionem, inuersionē dissi-
mulationem & permutationē vo-
cant. ibid.*

*Ironia quæ inter sententiarum exor-
nationes numeratur, differtq; ab
ea quæ est tropus. 58. a*

Isocolon latin. Compar quid. 53. a

*Isocrates eiusq; discipuli, quod vo-
cales fugerint reprehensi sunt.
61. a*

*Iudicij partes accusatio & defen-
sio. 2. b*

*Iudicij finis est questio iustorum &
iniustorum. ibid. 2. b*

Iudiciū nō est Rhetoricæ pars. 3. a

*Iudicium laus est cum utilitate cau-
se iungenda. 27. b*

*Iudicatio unde nascatur, & quomo-
do constituatur. 30. a*

Iunctura qualis esse debeat. 63. a

*Iure consulti consilio, Oratores au-
xilium inuabant. 11. a*

Iustitia quid, & eius partes. 18. a

K

*Katachrisis, lat. Abusio, & quid
sit.*

Klimas latinis gradatio, quid. 46. a

L

L *Acryme quantum in oratione
valeant. 38. b*

*Laus hominum quomodo in tria tem-
pora diuidatur. 17. a*

Laus hominis unde petenda. 17. b

*Laus magna est tulisse sapienter ca-
sus aduersos. 19. in laudatione quæ
res ponenda. 19. b*

*Laudem afferunt liberi parentibus
vrbes conditoribus, inuenta inuen-
toribus. 20. a.*

Laus urbium qualis. 20. a.

Licentia græ. Parrisia, quid. 57. b

*Locus quid, & quare loci ab Arist.
propositi. 5. a*

Loci argum. insitorum sedecim. 5. b.

*Locorum usus & utilitas magna.
12. a.*

*Loci multa meditatione parati esse
debent. ibid. 12. a*

Loci

Loci sunt argumentorum nota. 12.
Loci & ad probandum & ad mouē
dum materiam præbent. 12. b
Locos in mente & cogitatione defi
gere utilissimum est. 31. b
Loco artificialis memoriæ cuiusmo
di esse debeant. 72. a
Locis ad memoriam quomodo uten
dum. 73.

M

Materia oratoris est quō. 1. b.
Materia quid sit. 4. b
Membrum græ. Colon, quid. 63. a
Membratim dicere quid sit. 63. b
Membra in oratione cuiusmodi esse
debeant. 68. a
Membris quæ carpitur oratio lōgifi
sime aliquando excurrit. 68. a
Membratim quando, & quando cir
cumscripse dicendum. 69. a
Memoria quid sit. 3. a
Memoriæ artem Simonides Chius
instituit. 72. b
Memoria artificiosa eloquētiæ pars
est. 72. b
Memoria est eloquentiæ thesaurus.
73. a.
Memoriæ artificium constat locis et
imaginibus. 73. a

Metalepsis latin. Trāsumptio. 46. b.
Metalepsis varissimus tropus, et ma
xime improprius. 46. b
Metaphora lati. Trāslatio quid. 42.
Metaphoræ vis omnis quadruplex.
43. b.
Metaphoræ multa poetis permixta
quæ oratoribus nō cōueniūt. 43. b.
De Metaphoræ vide plura infra in
verbo Translatio.

Metonymia lati. Denominatio, quid
44. b.

Metonymiam Rhetores hypallagen
vocant. 45. a

Metus quid sit. 5. a

Minori apparatu apud sapientes di
cendum. 23. b

Modus definitionis quis sit. 6. a

Modus & forma verborum in ora
tione. 59. b. & 60. a

Monosyllaba multa non sunt conti
nuanda. 61. b

Mors etiam laudatur præstantium
virorum. 19. & 20.

Motus quatuor sunt genera, partes
singulorum generum plures. 4. b

N

Narratio quid sit. 28. a

Narratio debet esse brevis,

aperta & probabilis. 28. a
Narratio iucunda si & suavis. 28. b
Narratione quando & quomodo sit
vendum. 28. b
Natura maximam vim ad dicendū
affert. 3. b
Naturæ dona sūt arte meliora. 4. a.
Naturæ notatio peperit artem. 4. a.
Negantia sunt valde contraria alien
ribus. 8. b
Necessarium dicitur etiam id quod
Magni interest. 21. a
Notatio græc. Etymologia dicitur.
7. a.
Notatione sæpe vtuntur oratores
& poætæ. 7. a
à Notatione argumentum. 7. a
Numerosæ orationis quis inuentor,
& cur inuenta. 62. a
Numerosa oratio & poema eisdem
pedibus temperantur. 63. b
Numerus oratorius græ. Rhythmus
quid: numerus poeticus metrum di
citur. 64. b
Numerosa oratione vti difficilius
est quàm versu. 64. b. & 65
Numerus in qua parte ambitus esse
debeat. 95. a
Numerus orationis si semper est idē
maxime vitiosum. 66. a

Numerosum in oratione quid pte
tur. 66. b
Numeros omnes in oratione permi
stos esse sentit Cic. 67. a.
Numerosa quando sua sponte efficia
tur oratio. 57. b
Numerus membrorum cuiusmodi
esse debeat. 68. a

○ Occupatio alias præsumptio,
græc. Prolepsis quid. 55. b
Occupationis genus quoddam
est reprehensio. ibid. 55. b
Oculorum & oris maxima est vis in
atione. 75. a
Officium Rhetoricæ quod. 1. a
Officia quæ & quibus anteponenda.
22. a
Opibus quomodo vtendum. 17. b
Optimates qui sint. 6. b
Onomatopœia Cice. est Nominatio:
ea latinis vix permittitur. 45. b
Oratoris magna & præclara mune
ra. 1. b
Oratoris materia est quæstio. 2. a
Oratoris perfecti sapientia vniuer
sæ reip. salutem contineri. 1. b
Orationes ornatissimæ quæ sint 3. a.

Oratoris opera & munera qualia.

3.b. & 4.b

Orator fidem facit argumentis. 4.b.

Oratori facultas definiendi est necessaria. 6.a

Orator definit vberius quam philosophus. ibid. 6.a

Oratores & poetae saepe per translationem definiunt. 6.b

Oratores auxilio, Iurisconsulti consilio iuuabant. 11.a

Oratoris maxima vis est in affectibus mouendis. 12.b

Oratori dicenti probabiliter mores ciuitatis sunt cognoscendi. 23. a.b

Orationis quatuor sunt partes, & quare in causa eis utamur. 25.a

Oratoriae argumentationes quomodo sint tractandae. 37.b

Oratio non sit syllogismorum & enthymematū turba conferta. 37.b

Oratio omnium Regina rerum, magnam vim habet. 38.a

Oratorem ipsum commoueri, caput est ad animos auditorum mouēdos 38.b

Orator ab eloquendo nomen accepit 39.b

Oratio quomodo ornatur. 40.b

Oratio figuratur tā verbis proprijs

quam translatis. 48.b

Oratio non debet decrescere. 60.b

Oratio quomodo & quando suapte natura numerosa efficiatur. 67.b.

Orationis quae membris constat, vs & qualitas. 68.b

Oratione numerosa quomodo utendum. 69.a.b

Oratione nihil magis tenerum & flexibile. 70.a

Ordinis obseruatio quid. 60.b

P.

P Artes virtutis quatuor. 6.b

Paronomasia lat. Annominatio quid: & quam varijs rationibus fiat. 52.a

Paronomasia pondere sententiarum implenda. 52.b

Permutatio seu inuersio gra. Allegoria, quid sit. 46.b

Periphrasis quid: ea poetis frequentissima est. 47.b

Periphrasi contraria perissologia. 47.

Peroratio est extrema pars orationis. 38.a

Perorationis partes & affectus. 38.a

Permissio gra. Epitrope quid. 58.b.

Periodū multis nominibus appellat
Cicc. 63. b
Periodi initium, mediū & finis qua
le. 65. 66.
Periodus habet membra minimum
duo, sæpe etiam tria. 68. a
Periodus quid præstare debeat. 65. a
Perorationes constant numerosa o-
rationis genere. 69. b
Pedes duarum syllabarū sunt qua-
tuor. 64. a
Pedes triū syllabarū sunt octo. ibid.
ex pedibus pluribus est quos tres
syllabis excedit. ibid.
Pæon vel orienti, vel mediæ, vel ca-
denti orationis aptissimus.
Pæon in oratione ampliore frequen-
tissimus. 67. a
Poema est loquens pictura. 53. b
Polyptoton lati. Transductio quid
50. b.
Polysyndeton quid. 50. b
Polysyndeti & dissolutionis vnus
est fons. 51. b
Præiudiciorū tria sunt genera. 11. b.
Prætermisio vel præteritio Cic. oc-
cupatio, græ. paralepsis, quid. 57. b
Principia in exornatione sunt maxi-
mè libera. 28. a
Principia in deliberatione vel nulla

sint vel breuia. ibid. 28. a
Priuantia quid sint. 8. a
Pronominatio, Cice. Antonomasia.
45. b.
Pronuntiatio quid. 3. a.
Pronūtiationis laus & utilitas. 74. a
Pronūtiationis duæ sūt partes. 74. b
Propositum græc. Thesis, quid. 2. a
Propositi duo genera. ibid. 2. a
Proposito quid efficiat orator. 5. a.
Propositio quid sit. 32. b
Propositionis approbatio. ibid. 32. b
Prosopopœia quid: & eius vis. 56. a
Prosopopœia magnam vim eloquen-
tiæ desiderat. 56. a
Prudentia quid sit. 18. a

Q

QVæstio est materia orat. 2. a.
Quæstionum duo genera. 2. a

R

Rationem quid orator appellet
30. a
Ratio affertur à Reo. ibid. 30. a
Ratio Rei labefactatur firmamento.
30. a
Ratio totius orationis ad iudicatio-
nem conferenda. 30. b

Ratio

Ratiocinationis questio qualis. 31. a
Ratiocinatio quibus constet. 32. b
Ratiocinatio græc. syllogismus &
epicherema dicitur. 32. b
Ratiocinationis partes quot sint.
Refutatio duplex, quid. 37. a
Refutatio & confirmatio eodem in-
ventionis fonte utuntur. 37. a
Repugnancia differunt à contrarijs
& dissimilibus. 9. b
Repetita brevissime sunt dicenda.
39. a
Repetitio græc. Anaphora, quid. 49. b
Rerum magnarū duplex genus. 15. b
Rerum usum magnarum tria sunt
genera ad amplificandum. 15. b
Rerum copia verborum copiam gi-
gnit. 40. b
Res gestæ ad cuiusq; virtutis nomē
& vim sunt revocandæ. 19. a
Responsio figura quid. 55. a
Rhetorica quid: eaq; est ars. 1. a
Rhetoricæ officium, finis dignitas et
materia. 1. a
Rhetoricæ materia quomodo à cæte-
rarum artium materia differat.
2. a
Rhetoricæ partes quinq;. 3. a
Rhythmus quid sit. 64. b
Rhythmi constat spatium temporum,

pedes etiam ordine. 64. b

S

Sapientia quid sit. 18. a
Sapientie comites & ministræ
sunt Dialectica & oratoria.
ibid. 18. a
Sapientia sicut cæterarum, sic etiam
eloquentiæ fundamentum est. 72. a.
Sapientis est consilium suum de ma-
ximis rebus explicare. 23. a
Schemata græc. quid vocitent. 54. b
Ser. Sulpicij laws. 20. a. 18. b. 19. a
Similitudo quid. 7. b
Similitudo satietatis mater. 33. a
Similiter desinens græc. homioleu-
ton quid. 52. b
Similiter cadens, græc. homioptoto,
quid. 52. b
Similiter cadens & similiter desi-
nens quomodo differant. 53. a
Syllogismus vel epicherema, latin.
ratiocinatio. 32. b
Syllogismus quibus constet. ibidem.
32. b.
Syllogismus cornutus est dilemma.
36. a.
Syllabæ verbi prioris non sint primæ
verbi sequentis. 61. b

Syniochiosis quid. 56. a
 Synerdoche tropus quid. 44. a
 Synecdoches octo modi, ad quatuor
 reuocantur. 44. a
 Synecdoche à metaphora quid diffe-
 rat. 44. b
 Synechdoche à Cice. Præcisio quid:
 & quomodo differat ab Aposiophe
 si. 52. a
 Synonimia quid, & quibus modis cõ-
 ficiatur. 50. b
 Sorites quid, & unde dicatur. 35. b.
 Sorites vulgo dicitur argumentatio
 à primo ad vltimum. 35. b
 Sorites sæpe fallax. 36. a
 Soriti quomodo resistendum. 36. a
 Status quid sit. 29. b
 Status unde nascatur, & unde di-
 ctus. 29. b
 Status quomodo tractetur. 31. b
 Status tres, & quid sint. 29. b
 Stylus dicendi magister. 60. a
 Suadendo vel dissuadendo tria sunt
 spectanda. 20. b
 Suadendi partes sunt tres. 21. a
 In suadendo & dissuadendo quæ ad-
 uertenda: est quæ id grauissimæ per-
 sonæ. 23. a. b
 Subiectio, græ. etiologia quid. 55. b
 Sustentatio gr. Paradoxõ quid. 57. a

T

T Erretur facillime leuissimi cu-
 iusq; animus. 21. b
 Tertium genus figurarum verborũ
 quale. 52. a
 Testimonium quid dicatur. 11. a
 Themistoclis & Theodectis, atque
 aliorum excellentissima memoria.
 74. a
 Thesis Cice. propositum vocat. 2. a
 Thrasimachus numerosæ orationis
 inuentor. 62. a
 Traductio græc. Polypoton, quid.
 50. b
 Translatio cum frequentissimus tro-
 pus, tum longe pulcherrimus.
 42. b
 Translatio græ. Metaphora quid.
 42. b
 Translationem genuit necessitas, iu-
 cunditas celebravit. ibid.
 Translatio & comparatio quomodo
 differant. 43. a
 Translatio est quadruplex. ibid.
 Translatio quomodo fiat. ibid.
 In translatione quæ fugienda. 43. b
 Translationum varix species. ibid.
 43. a
 Translationis frequens vsus exit in
 allegoriam & enigma. ibid. 43. a

Tran-

Translatio durior quomodo mollienda. ibidem.
Tres exercitus Pop. Ro. in bello Civili Caesaris & Pompeij sunt interfecti. 14. b
Tropi numero sunt undecim. ibid.
Troporum & figurarum discrimen. 48. b.

V

Varietate res gaudent, & animus novis delectatur. 50. b
Verba simplicia qualia. 41. a
Verbor. simplicium optima quæ. ibi.
Verba simplicia iudicio aurium sunt ponderanda. ibidem.
Verba inusitata quæ. 41. b
Verbū poeticum aliquando dignitatem habet in oratione. ibid.
Verba novantur quatuor modis. ibi.
Verbo sensum claudere optimum 60. b.
Verba in oratione nō sunt ad pedes dimensa. ibid.
Verborum brevium & longorum vitanda est continuatio.
Nec verba verbis, nec nomina nominibus continuari debent. 61. b
Verecundia est omnium virtutum

custos. 18. b
Versus in oratione si efficitur vitium est. 65. a
Virtutis partes quatuor. 6. b
Virtus quot & quales cōplectatur. formas. 7. b
Virtus in extremarū rerum usu ac moderatione maxime cernitur. 27. b
Virtutis duplex vis. 17. b
Virtutum singulariū sunt certa quædam officia. 18. b
Virtus præstatis viri quæ sit. 19. a
Virtus rebus difficilibus & arduis comparatur. 34. b.
Vitia quæ in oratione numerosa vitanda. 68. a
Vocem qualem exigat motus animi 74. q
Vox quantum possit in oratione. 74. b
Vrbanitas opportuna reficit animos
Vrbes similiter atq; homines laudantur. 20. a (26. b.
Vsus & exercitatio quantum valeant. 70. a
Vtile quomodo consideretur. 22. a
Vtilitatis species quomodo commendanda. 23. a
Vtilitas semper cum dignitate coniuncta est. 22. a

HE visto este libro de Rhetorica sacada de
Aristoteles y de Ciceron y Quintiliano, y me
parece bueno y vtil y prouechoso, y que se pue
de y deue imprimir: porque en el no ay cosa que
offenda, antes es necessario para el exercicio
de los estudiantes, por ser breue y com
pendioso. En Madrid à treze de
Septiembre, de mil y quinien
tos y sesenta y ocho
años.

Diego Gracian.

H I S P A L I.

Ex officina Alphonsi Escriuani.
Expēsis Andreae Pescioni.

1 5 7 3.

T A B V L A P R I. L I B. R H E T.
P. Docto. Cypriani Suarez breuem singulorum cap.
sumam continens scholasticis ediscendam,
numeri capita indicant.

- ca. 1. **R**hetorica est ars. l. doctrina dicendi. sunt genera, Exornationis, Deliberationis, & Iudicij.
- Ars est quæ dat rationes certas et præcepta faciendi aliquid, quæ habent ordinem, & quasdam errare in faciendo non patientes vias. Exornationis partes duæ sūt, laus & vituperatio, tēpus tū presens, tum præteritum. Spectat aut orator honestatem præcipue cum laudat: turpitudinem cum vituperat. Mouetq; auditores ad delectationem.
- Officium Rhetoricæ est dicere apposite ad persuasionem. Finis persuadere dictione. Deliberationis partes duæ, suasio, & dissuasio, tempus futurū, finis, quem sibi proponit orator, dignitas insuadendo mouetq; deliberantem ad spem max. Indissuadendo contra, indignitatem spectat, & in re formidationem pertrahit.
- 2 Huius autē vis quò maior est, hoc est magis cum probitate summaq; prudentia iungenda. Iudicij partes accusatio, & defensio, eius finis iustorū, & iniustorū questione continetur, & ad seuitiā aut clementiā iudex est incitāndus. cap. 6.
- 3 Materia oratori addicēdum subiecta, questio est. Hypothesis ad thesim reuocabitur, si à propijs personis, & temporibus auocata, ad vniuersi generis ordinem traducatur.
- 4 Questionum duo sunt genera: alterum infinitū, quod Græci thesim, Cic. propositū vocat. alterū certū, & definitū, quod hypotesim illi, Latini. l. causam. l. controuersiā appellare solent. Illud est in quo aliquid generatim queritur, vt, Expetenda ne sit eloquentia. Causa est quæ certis personis, locis temporibus, actionibus, negotijsq; cernitur, vt An Socrates iure fuerit ab Atheniensibus damnatus? Causarum tria Rhetoricæ partes, & quasi mēbra 7, elo-

eloquentie, Inuentio, Dispositio, Eloquutio, Memoria. Pronuntiatio. inuentio est rerum verarum, aut verisimilium excogitatio, que questionem probabilem reddant, Dispositio rerum inuentarū in ordinē distributio. Eloquutio est idoneorum verborū, & sententiarū ad inuentionē accommodatio. Memoria est firma orationis perceptio.

Pronūtiatio est corporis, et vocis ex rerū & verborum dignitate moderatio.

8 Eloquentia, que quinque; supra dictis partibus constat, natura, arte & exercitatione comparatur. Natura atque ingenium ad dicendum vim affert maximam.

9 Notatio nature peperit artē: habet autem ars, ut, que sunt orta iam in nobis, & procreata, educet atque confirmet.

10 In præstati natura quā ars excoluit exercitatio absolutio, perfectionemque dicendi consumat.

De inuentione.

11 Quoniā primum oratoris munus est inuenire, debet operam, ut inueniat quemadmodū fidē faciat eis quibus volet persuadere: &

quemadmodum motum eorū animis afferat. Fidē facit orator argumentis, mouet irritando, aut ad voluptatē, aut ad molestiam, aut ad metum, aut ad cupiditatē. Leuitia, & cupiditas ex opinionibus boni: egritudo, & metus ex malorū opinione nascuntur.

Argumentū est probabile inuentū ad faciendā fidem. l. ratio rei dubie faciens fidem. Fides est firma opinio. Argumentatio, argumenti explicatio. Locus, sedes argumenti.

Argumenta partim in eo ipso, de quo agitur, herent: quo circa insista dicuntur. partim extrinsecus assumuntur, que remota vocantur. Cap. 14.

Loci, unde argumenta sumuntur numero sunt sedecim.

Definitio, que id quod definitur explicat, quid sit. Ut, Rhetorica est doctrina dicendi, utilis ergo.

Partium distributio, que sic est utendū, nullam ut partem relinquamus. ut si velis probare, calliditatē non esse virtutem, à virtutis partibus, que quatuor sūt Prudentia, fortitudo, iustitia, Temperantia, probabis: ex nulla. n. illarū est calliditas.

Nota

17 Notatio, Græcis etymologia, quæ verborū originem inquirat Cic. in Piso. Si cōsul est, qui consuli patriæ: non igitur Piso cōsul, qui eā evertit.

18 Cōiugata, quæ sūt ex verbis generis eiusdē, ut, Aurea nūc verē sūt secula, plurimus auro venit honos

19 Genus, quod duas vel plures partes sui ipsius communione similes amplectitur, quæ formæ dicuntur. Virtutis laus in actione consistit: Prudentiæ igitur laus omnis in actione cōsistit. Forma pars est generi subiecta. quod Iustitia est, utiq; virtus est.

20 Similitudo, quæ traducit ad rem quampiā aliquid, ex re dispari simil. Cic. ut quidam morbo, & sensus stupore suavitatē ibi non sentiūt, sic libidinosi, & auari vere laudis gustū nō habent. Dissimilitudo, seu diff. si barbarorū est in diē vivere, nostra consilia sempiternū tempus spectare debēt.

21 Cōtrariorū genera quatuor, Adversa, ut virtus vitiū, sapientia stulticia. Si stulticiam fugimus, sapientiā sequamur. Priuātia, sunt habitus & eius priuatio. Cic. Eius mortis sederis vltiores, cuius vitā

si putetis peruos restitui posse, nolitis. Quæ inter se cōferuntur. Cic. Ex quo profecto intelligi debet, quāta indato beneficio sit laus, cū in accepto tanta sit gloria. Negātia, ut si hoc est, illud non est.

Adiūcta, quæ cū re sint cōiuncta 22 ut locus, tēpus, ut ea quæ rē circūstant. Latissime patent adiuncta, nam, quæ in hominis sunt. l. animo. l. corpore, comprehendūt. Antecedētia, quæ sic antecedūt 23 consequentia, ut cum ipsis necessario cohereant, ut sol lucet, ergo dies est. Consequētia, quæ rem necessario consequuntur. Ut, dies est, sol igitur lucet.

Repugnātia neq; certa lege, neq; 24 numero inter se dissidēt, ut, amat illū, nō igitur insectatur conitūis. Causarum genera quatuor. Finis, 25 cuius gratia fit aliquid, ut belli finis pax. hominis, beata vita. Efficiēs, à qua aliquid est, Cic. de Senectute. Caret epulis, extructisq; mēsis, & frequentibus poculis, caret ergo vinolētia, cruditate insomniū. Forma, ratio rei, & nota per quā res est id, quod est, & à rebus alijs distinguitur. Animi hominū sunt immortales, ad im-

mortalitatem ergo beatæ vitæ a
spirare debent. Materiam, ex qua,
& in qua res sunt. Corpus homi-
nis mortale est, ad eius ergo cõtra-
gione animus seuocandus est. ex
hoc loco Regia solis apud Ouid. et
arma Aeneæ apud Vergiliũ lau-
dantur.

26 Effecta, quæ sunt orta de causis,
virtus facit laudẽ sequẽda igitur.
Voluptas infamiã, fugiẽda ergo.

27 Locus à comparatione maiorum.
Verg. O passi grauiora, dabit De-
us his quoq; finẽ. Minorum Ouid.
Vt corpus redimas, ferrum patie-
ris & ignes: vt valeas animo
quidquam tolerare negabis? Pa-
riũ, si consilio inuare ciues, & au-
xilio, equa in laude ponendũ est,
pari gloria esse debent ij, quia cõ-
sulunt, & qui deffendunt.

28 Argumenta, siue remota, siue as-
sumpta, nõ parit oratoris ars: sed
ad se foris delata arte tamẽ tra-
ctat. hæc Cicer. in top. Testimo-
nij nomine complectitur. Sed faci-
lius si cum Quintil. in præiudiciũ,
rumorem, & famam, tormẽta, ta-
bulas, iusiurandũ, & testes, ea di-
uidamus. Ex his locis & ad faciẽ-
dam fidem, & ad asserendũ motũ

auditorum animis, materia peti-
tur. 29. 30. 31.

In affectibus mouendis maxima 32
vis existit oratoris, quod amplifi-
catione cõsequitur. Amplificatio
grauior quædã est argumentatio,
quæ motu animorũ cõciliet in di-
cẽdo fidẽ. Ea, & verborũ genere
cõficitur, de qua in eloquutione:
& rerũ, quæ ex eisdem locis sumi-
tur, quibus illa quæ dicta sunt ad
fidẽ. Valent ergo maxime diffini-
tiones cõglobatæ. & cõsequentiuũ
frequentatio, & contrariũ, et dis-
similiũ & inter se pugnãtiũ rerũ
cõflictio, & causæ: & ea quæ sũt
orta de causis: maximẽq; similitu-
dines, & exempla: ficta etiã per-
sonæ, muta deniq; loquantur. 33.

34. 35. 36. 37. 38. 39.

Adhibẽda aut sunt ad amplificã 40
dum, quæ magna habẽtur. Quorũ
duplex genus. alia sunt magna na-
tura, alia vsu. Natura, vt cele-
stia, vt diuina, vt ea, quorũ obs-
curæ causæ, in terris, mũdoq; ad-
mirabilia. Vsu, quæ videntur ho-
minibus aut prodesse aut obesse
vehementius.

In exornationis amplificatione ij 41
loci tractandi sunt, qui mouere
possint

possint expectationem, admiratio-
nem, & voluptatē. In cohortatio-
nibus, honorū ac malorum enume-
rationes & exempla valent plu-
rimum. In iudicijs, accusatori fe-
re quæ ad iracūdiam, reo quæ ad
miserationem pertinent.

De preceptis exornationis.

42 Latū genus est, saneq; variū, ut
quod ad laudandos claros viros
& ad improbos vituperādos su-
scipiatur: ad aliorum etiam. l. ani-
maliū. l. carentium anima laudē.
l. vituperationē adhibetur. In hoc
animi motus leuiter tractantur,
resq; amplificantur, & ornātur.

43 Laus ergo hominum in tempus,
quod ante eos fuit, quòq; ipsi vixe-
runt. in his qui vita functi, etiam
quod est in sequutum. Ante ho-
minē patria, parentes maioresq;
erunt: quorum. l. respondisse nobi-
litati. l. humiliter genus nobilitate
factis dicemus. Adde, quæ respō-
sis. l. oraculis. l. signis ante ipsum
futuram claritatem promissērūt.
ut, in. D. Ioane Baptista, multisq;
alijs viris sanctissimis.

44 Ipsius laus hominis ex animo, &
corpore & extraposis peti de-
bet. Externa, ut, educatio, opes,

diuitie, propinqui, amici, potētia,
gratia, ceteraq; huiusmodi. In
corpore, forma, vires, valetudo,
& his similia. Qui hæc habuerit
laudabitur, quod bene illis sit v-
sus. Si nō habuerit, quod sapiēter
caruerit. Si amiserit, quod mode-
rate tulerit. In quarū rerū vsu ac
moderatione virtus, cui vni vera
laus deberi putatur, maxime cer-
nitur. Virtutis duplex vis, aut. n. 45
Sciētia cernitur virtus, aut actio-
ne. Sapiētia virtutū omniū prin-
ceps, est diuinarū humanarumq;
rerū sciētia. Prudentia, rerū ex-
petendarū fugiendarūq; sciētia.
Sapientia vero dialectica & Ora-
toria quasi ministræ sunt, & co-
mites. Studia etiam omniū bona-
rū artū adhūc locum pertinent.
Virtus, quæ in actione posita est 46
habet iustitiā, Fortitudinē, et Tē-
perantiā, Iustitia, est virtus, quæ
in hominū societate iudēda, tribuē-
doq; suum cuiq;, & rerum cōtra-
ctarum fide versatur. Huius par-
tes, Religio, Pietas, Fides, Leni-
tas, Amicitia. Fortitudo, conside-
rata periculorū susceptio, & la-
borum perpesio, cuius est liberali-
tas in vsu pecunie. Tēperātia est

rationis in libidinem atq; in alios
non rectos impetus animi firma,
& moderata dominatio. Custos
virtutū omnium verencundia est.
47 In iustitia quid cū fide, quid cum
æquabilitate, quid cū huiusmodi
aliquo officio is, qui laudabitur,
fecerit. In cæteris res gestæ ad cu-
iusq; virtutis genus & vim &
nomen accommodabuntur.

48 In tēpore quod finem hominis in-
sequitur, in sunt habitus post mor-
tē honores, decreta virtutis præ-
mia, res gestæ iudicijs hominū cō-
probatæ. Omnis ordo supra dictus
in vituperatione constabit tantū
in diuersum.

49 Vrbes similiter atq; homines lau-
datur pro parere, à cōditore. ve-
tustas autoritates affert plurimū
loci positio, ac municio, ciues vt
liberi.

De deliberatione.

50 Exornationis præcepta multū ad
sententiā dicēdā valent. In delibe-
rando finis dignitas. Suntq; insua-
dendo dissuadendoq; tria spectan-
da. Quid sit, de quo deliberetur.
Qui sint, qui deliberent. Quis sit,
qui suadeat.

51 Suadēdi partes tres sunt, Prima

vt, doceamus effici posse id, quod
suademus. Secūda, quam sit hone-
stū. tertia quā vtile. Nā si quid ef-
fici nō potest, deliberatio tollitur
quāuis & honestū, & vtile sit. Vi-
dēdū etiā quā facile. Nā, quæ per
difficilia sūt, perinde habēdasunt
ac si effici non possent. Si aliquid
necessarium non videbitur, vidē-
dum quā sit magnam. Nam, quod
per magni interest, pro necessario
habetur.

De his qui deliberant.

Intuendi sunt mores eius, qui de- 52
liberat. Duo. n. sunt hominū gene-
ra alteram in doctū, & agreste,
quod antefert semper utilitatem
honestati. Alterū expolitū, quod
rebus omnibus dignitatem antepo-
nit.

De honestate.

Honestā apud honestos suadere, 53
facillimū est. Si verò apud turpes
recta obtinere conabimur, ne vi-
deamur exprobrare diuersam vi-
tæ sectam cauendū est. Nec sola
virtutis cōmēdatione animus per-
mouendus, sed laude vulgi opinio-
ne, & sequutura utilitate. Obij-
ciendo itē metum si diuersa fece-
rint. quippe malorū timor plus in-
terdum

terdum valet quam spes honorū.
Sæpe etiam controuersia est in il-
lo. Verum sit honestius.

De utilitate.

45 Facile, magnū, iucundum, sine pe-
riculo, ad utilitatis quæstionē per-
tinent. Suasor itaq; .l. omnia hæc.
l. eorum pleraq; inesse in eo, quod
suadet, ostendet. Contraria, qui
suadet. Itē duobus propositis uti-
libus, verū utilius, cōtrouersia est
Cum autem utilitatis species cū
honestate certat, qui utilitatem
defendet, enumerauit res, qua-
rum fructum utilitate meti-
mur: commoda pacis, opum, potē-
tiæ, vectigalium: & incommoda
contrariorum. Qui vero ad digni-
tatē impellet, utilitatē ex laude
nasci debere dicet, semperq; eam
coniunctam cum dignitate.

De eo qui suadet.

55 Suadere aliquid, aut deffouade-
re, grauissimæ est personæ. Viden-
dum ergo est ne, quæ dicuntur ab
eo qui dicet, dissentiant.

65 Ad consiliū de repub. dandum,
mores ciuitatis sunt cognoscēdi,
qui quia crebro mutādum, genus
quoq; orationis est sæpe mutādū.
In senatu minori apparatu dicen-

dū. Cōcio omnē vī orationis. gra-
uitatē, varietatēq; desiderat: ma-
ximaq; pars orationis adhibēda
est animorum motus vis autē. ad
suadēdū exemplorū est maxima,
aut, recentium, quæ notiora sunt,
aut veterum, quæ plus auctorita-
tis habent.

SECUNDI LIBRI tabula.

De dispositione.

¶ Dispositionis præcepta oratori
per vtilia & maxime necessaria
sunt. cuius in Infinita quæstione
ordo est ferè idē, qui expositus est
locorum. In Definita adhibenda
sunt etiam illa, quæ ad animorum
motū pertinet. Atq; eo fit, ut utā-
mur Exordio, Narratione, Confir-
matione, & Epilogo: Quæ sunt o-
rationis partes, per quas inuenta
distribuimus. quarū duæ valēt ad
rē docendā, Narratio, & Confir-
matio: ad permouendos animos
duæ, Principiū, & Peroratio.

De exordio.

Exordiū est oratio animū audito-
ris idonee cōparās ad reliquā di-
ctionē. id quod tribus maxime re-
bus fieri, inter autores plurimos
cōstat, si beneuolū, attētū, docilē

auditorē fecerimus quorū primus locus est in personis nostris, auditorū, aduersariorū, è quibus initia beneuolētiæ cōparantur, aut meritis nostris, aut dignitate, aut aliquo genere virtutis, & maxime liberalitatis, officij, iustitiæ, si dei: cōtrarijsq; rebus in aduersarios conferēdis: & cum auditoribus aliqua cōiunctionis, aut spe significanda. Intelligēter ut audiamur, & attente, à rebus ipsis ordiēdū est. Sed facile auditor intelliget, si cōplectare ab initio genus naturāq; causæ. Si definias, si diuidas, si neq; prudētiā eius impedias cōfusione partiū, nec memoriā multitudine. Attēte ut audiamur, triū rerū aliqua consequemur. Nā aut magna quædā proponemus, aut necessaria, au cōiūcta eū his ipsis apud quos agetur. Ex his vero, quæ sūt proposita aliud atq; aliud pro varietate causarū desiderari palam est.

Causarū genera sunt quinq; Honestū, quod ad cōciliationē satis per se valet. Humile, in quo attentū parare debemus. Anceps seu dubiū in quo maxime beneuolū iudicē. Obscurū, in quo docilē red-

demus. In admirabili, et turpiter medijs opus est unde exordij duæ sunt partes, Principiū, in quo re-cta beneuolētia, & attētionis postulatio est: et Insinuatio, quæ subreptim animis. Cōsiliū ergo ex causis sumetur. Si causa laborabimus persona subuēiat. Si persona, causa. Adde, Insinuatio ne uicēdū, si aduersarij oratio auditorum animos occuparit. I. si dicēdū apud fatigatos. quorū alterū promittēdo nostras probationes, & aduersas eluēdo, vitabimus. Alterū, et spe breuitatis, et ijs, quibus attēti fieri auditorē docuimus. Urbanitas etiā opportuna animos reficit.

Exordia debēt esse apta verbis, et 4 instructa sentētijs ad alliciēdū incitādūq; auditorē: non tamē totos in exordio explicari motus oportebit, sed tātū impelli primo auditorē leniter, ut iā inclinatio reliquæ incumbat oratio.

Exordiorū septem sunt vitia. Vulgare, cōmune, cōmutabile. lōgū separatū trāslatū. cōtra præcepta. In genere iudiciali ex ipsis causæ 6 visceribus exordiū sumendū, iudicē conciliando nō solum laude, sed ad utilitatem causæ laudem

coniungēdo. Nec semper exordio
utendum, ut in honestis causis, in
paruis atq; frequentibus, sed ab
ipsa re ordiendum.

7 In demonstratio exordia maxime
sunt libera, ut Aristot. placet. In
deliberatione saepe nulla. l. breuia.

De narratione.

8 Narratio est rerū explicatio, &
quædam quasi sedes, & fundamē
tum constituendæ fidei.

Oportebit autē eā tres habere res
ut breuis, ut aperta, ut probabi-
lis sit. Erit breuis, si constet simpli-
cibus verbis, & si semel vnaquæ
q; res dicatur. Deniq; si recideri-
mus ea, quibus sublati, neq; cog-
nitioni quicquā, neq; utilitati de-
trahatur. nō tamen debet esse in-
ornata. Erit perspicua, si verbis
usitatis, si ordine tēporū cōserua-
to, si nō interrupto, narrabitur.

Probabilis erit si personis, tēpori-
bus, locis, ea, quæ narrabūtur, cō-
sentiēt. si cuiusq; facti, & euenti
causa ponetur. Si testata dici vide-
buntur. Si cum hominum opinione
autoritate, si cum lege, cum more
cū religione coniuncta, si narrātis
probitas significabitur, si orationis
veritas et vitæ fides. Cic. vehemē

ter placet, ut sit iucūda et suavis.
In iudicijs, si nota res, nec dubiū
erat quid gestū esset, nō adhibebi-
tur narratio, nec si aduersarius
narrauerat, nisi si resellebatur. In
Exornatione narratio nulla, quæ
consequatur exordiū, nisi ea quæ
incidit, cum aliquid eius de quo lo-
quimur narrandum est. In delibe-
ratione priuata narratio nō erit,
in concionibus saepe etiam est illa,
quæ ordinē rei docet, necessaria.

De confirmatione.

In cōfirmatione suggerenda sunt
firmamenta causæ coniunctè, &
infirmandis cōtrarijs & nostris
confirmandis.

Status est quæstio, quæ ex prima
causarum confictione nascitur,
dictus, vel, ex eo quod ibi sit pri-
mus causæ cōgressus, vel quod in
eo causa consistat.

Constitutiones tres sunt. Con-
iecturales, in qua sit nec ne, quæ-
rimus, sit ne Clodius insidiatus
Miloni. Nominis vel Finitio-
nis, cum quid sit aliquid, & quo
nomine afficiendum, investi-
gamus. ut. Sit ne. I. Cæs. Rex,
an Tyrānus. Tertia in qua de
utilitate, equitate, honestate

differitur, deq; contrarijs. Recte ne fecerit. Romulus, cum fratrem interfecit. Huius due sunt partes, Absoluta & assumptiva.

13 Ex scripti interpretatione existit sepe controversia, cuius quatuor sunt genera.

14 Ambiguū, Discrepātia scripti et voluntatis, scriptura cōtraria. Ratiocinatio.

15 Ad cōstitutā iudicationem, quæ ex cōiunctione rationis & firmamēti cōstituitur, omnes argumentationes conijciēde sunt.

Argumenta vero ita collocabit orator, ut firmissimū quodq; sit primū, dum ea quæ excellent, serventur ad extremū. Si qua erunt mediocria (nā viciosis nusquā erit locus) in mediā turbam cōijciātur.

16 Argumentatio est argumēti explicatio. conficitur, ex locis, aut certa aut probabilia sumpseris.

17 Ratiocinatio cōstat Propositione per quā breviter locus is exponitur, ex quo omnis vis ratiocinationis emanat. Prop. approbatione, per quā quod expositū est rationibus firmatur. Assūptione, per quā id quod ex propositione ad ostēdēdū pertinet: assumitur. Assumpt.

approbatione, per quā assūptū rationibus firmatur. Complexione per quā id quod cōficitur ex omni argumētatiōe, breviter exponitur. Vitabimus similitudinē, quæ satietatis mater est, nō semper ordiētes à propositione, sed interdū ab assumpt. nōnūquā à cōplexione.

Enthymema Syllogismi pars: ut, 19
Eloquētia est ars. ergo expetēda.
Quod fit expugnātib; optimum.
Ci. eius mortis sedetis ultores, cuius vitam, si putetis per vos restitui posse, nolitis?

Inductio argumētatio que ex pluribus collationibus peruenit quo vult. Quod pomū generosiss? puto quod optimū. et equus? qui velociss. & plura in eūdē modū. Ita qui virtute excellit, generosiss. Exemplum, in ductio est imperfe 21
Etā, in, quo ex vna re singulari, alia inducitur.

Epichyrēma breviter cōprehēsa 22
ratiocinatio. ut sine causa, dñm servus accusat.

Sorites contra multas argumēta 23
tiones con voluit acervatim. fallax & captiosū argumētationis genus, unde telā retexere, & seorsū singula cōsiderare oportet.

Dilemma

24 Dilemma in quo utrū concesseris, reprehēditur. Si implacabiles iræ summa est acerbitas: sin exorabiles, summa leuitas.

De refutatione.

25 Refutatio est reprehensio perquā argumentando aduersariorū confirmatio diluitur, aut infirmatur, aut eleuatur. ¶ Curādū, ne Syllogismorū, et Enthymematū turba sit cōferta oratio, locuples. n. ¶ Speciosa vult esse eloquentia.

De peroratione.

Peroratio extrema pars orationis, quæ in Amplificationē et Enumerationē diuisa est hic, si vsquā rotos aperire eloquētiæ fontes licet. Enumeratio nōnūquā laudatori, suajori non saepe, accusatori saepius, quā reo est necessaria. Huius duo sunt tēpora, si aut memorie diffidas eorū, apud quos agas vel in interuallo tēporis vel lōgitudine orationis, vel si frequētatis firmamētis vim est habitura causa maiorē. Quæ repetemus, quam breuissime dicenda sunt, ¶ cum pondere aliquo, aptis ēt executienda sententijs, ¶ figuris variāda.

Tab. 3. Lib.

1 ¶ In eloquēdo excellētē eū putat

Cic. quī ita dicit, vt probet, quod necessitatis est, vt delectet, quod suauitas, vt flectat, quod est victorie. ¶ In Eloquutione spectanda 2 vt latine, vt plane, vt ornatē, vt ad id, quodeūq; agetur, aptē congruenterq; dicamus.

Volenti ornate dicere, rerū sententiāq; sylua comparāda est.

Omnis orationis ornatus aut est in 4 singulis verbis aut ī cōiūctis. Verbis vtemur aut proprijs, aut his quæ nouamus ¶ facimus ipsi.

Verborum simpliciū natura sunt 5 alia consonantiora, grādiora, nitidiora. ¶ c. Hæc aurium iudicio sunt ponderanda. Sed in verbo simpl. tria sunt, aut inusitatū, aut nouatum aut translatum.

Inusitata, prisca, ¶ quæ sunt poetarum licentia liberiora, quæ in oratione dignitatē habent, si raro ¶ in loco adhibeantur.

Nouatur verba, aut similitudine 7 vt Syllaturit, aut imitatione, vt unio. aut inflexione, vt à bibo, bibosus. aut cōiūctione verborū, vt versuti loquus. Quod periculosius finxisse videbimur, premuniēdū sic est, vt ita dicā, si licet dicere.

Tropus est verbi vel sermonis 8

apropria significatione in aliã, cū virtute mutatio vt, letas segetes sunt Tropi vndecim. 7. in vno verbo. 4. oratione.

9 Metaphora seu translatio, cū nomen aut verbum transfertur ex loco, in quo propriū est, aut translatum, proprio melius est, id facimus aut quia neceſſe, aut quia significantius, aut quia decentius.

11 Synecdoche tropus in quo ex parte totū aut contra. aut ex antecedentibus, ſequentia intelliguntur.

12 Metonymia est Trop. in quo causas per effecta, vel effecta per causas, vel ex eo quod continet, id quod continetur, vel rem eſigno intelligimus.

13 Antonomasia ponit aliquid pro nomine: vt, Euerſor Carthaginis pro Scipione.

14 Onomatopœia fictio nominis. Sibilus, & murmur, Græc. inter maxima habita virtutes, latinis vix permittitur.

15 Catachresis, quæ abufio, nō habentibus nomen ſuum, accommodat, quod in proximo est. Equū diuina Palladis arte edificant.

16 Metalepsis rariffimus tropus ex alio in aliud viã præſtās. Spelun-

cis abdidit atris.

Allegoria, aliud verbis, aliud ſenſu, ostēdit. Sed nos immēſum ſpecijs cōfecimus equor. ſi obſcurior est, Aenigma dicitur, Ironia, quæ illuſionē vocāt, quæ cōtrariū verbis ostēdit. ea, aut pronunciatione intelligitur, aut persona, aut rei natura. Ci. integritas tua te purgavit, mihi crede. Periphrasis cū pluribus verbis id quod vno, aut paucioribus dici potest, explicatur. Tēpus erat, quo prima quies mortalibus agris incipit. Hyperbatō, tropus ſolis poetis cōceſſus. Hyperbole emētiēs ſuperiectio. fulminis ocior alis Vix oſibus herent. hæc nō debet eſſe ultra modū. De figuris.

Figura est cōformatio quæ dā orationis remota à cōmuni & primū ſe offerēte ratiōe. Differt à Tropo quod figura proprijs verbis fieri potest, quod non cadit in tropos.

Figure verſantur in ſenſu & in verbis. verborum exornatio est, quæ ipſius ſermonis inſignita continetur per politione.

Figure verborū tribus maxime ſūt modis. per adiectionem, detractionem, ſimilitudinem.

Figure per adiect. ſunt.

26 Repetitio. græ. Anaphora. l. Epibolè, est eiusdè verbi crebra à primo repetitio. Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas. et.

Cõuersio. g. Epiphora. l. Antistrophe, cū in idè verbū conijcitur sæpius oratio. Pænos Po. Ra. iustitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit. Cõplexio. g. simploche. quæ repetitionem & conuersionem complectitur. Quis legè tulit? Nullus. Quis maiorem P. R. partè suffragijs priuauit? Nullus.

Cõduplicatio. g. Anadiplosis. verborum geminatio est. *Viuis*, & *viuis* nõ ad deponèdã, sed ad confirmandã audaciã. Traductio. g. plochè, cum verba paululum immutata ponuntur. Pleni sunt omnes libri, plenæ sapientum voces, plena exemplorum vetustas. Synonymia est, cū verba idè significãtia congregãtur. *Abijt, excessit, erupit, euasit.* Polisindeton. schema quod coniunctionibus abundat. *Te etũq; larẽq;.* Gradatio. g. climax. est cū gradatim sursum versum veditur. *Africano virtutem industria, virtus gloriam, gloria æmulos comparauit.*

27. Figure quæ per Detract. fiunt.

Dissolutio. g. Dialyton. l. *Asyndeton* cum demptis coniunctionibus dissolute plura dicuntur. *Gallia huius virtuti, fidei, felicitati cõmendata est.* *Adiunctio. g. Zeugma,* in qua vnũ ad verbũ quod primum, mediũ aut postremũ collocatur, plures sententiæ referuntur. *vt vicit pudorẽ libido, timorẽ audacia. rationẽ amentia.* *Disiunctio. g. hypopoxeuxis,* cū vnum quodq; certo concluditur verbo. *vt Homerũ colophonij suũ esse dicunt, Chij suũ vendicant. Salaminij reperant.*

Aposiopesis verbum quod desiderat, aut incertũ est, aut certe longiori sermone explicãdũ. habetq; vehementiorẽ affectum, quã *Eclipsis.* *Synichiosis* duas res diuersas colligat, *vt, Eã deest avaro,* quod habet, quam quod non habet.

Figure quæ aut similitudine vocũ 28 aut paribus, aut cõtrarijs vertũt in se aures, & animos excitant.

Annominatio. g. paronomasia, cū paululum immutata verba atq; deflexa in oratione ponuntur. *fit adiectione. Emit morte immortalitatem, detractione. Non leno sed leo, cõmutatione. Reprimi, non cõprimi perpetuo potest.*

Similiter

Similiter desinēs. g. Homæotoleu-
tō cum siue casus sint in verbis si-
ue nō, similes tamen exitus sunt.
Audacter terribitas humiliter pla-
cas. Similiter cadēs in nomine et
in verbo fit, ac simil, des. etiam in
his quæ declinari nō possunt. Cō-
par. g. Isocolō, habet orationis mē-
bra quæ constāt ex pari numero
syllabarū. extrema hyeme appa-
ruit, ineunte vere suscepit. media
estate cōfecit. de bel, Pirat. Con-
trapositū, Cōtentio seu Antithe-
tō. cū singula singulis opponūtur,
vt, Vicit pudorē libido, timorē au-
dacia, rationē amētia. Cōmutatio
g. Antimetabolē, cū duæ senten-
tie inter se discrepātes, ita efferū-
tur, vt a priori posterior cōtraria
proficiscatur. Non vt edā uiuo,
sed vt uiuam edo.

29 Dāda opera est, vt parce, & cum
res poscet verborum figuris uti-
mur. Deinde sciendū, quid quisq;
in orando postulet locus, quid per-
sona, quid tēpus. nā plerūq; verbo-
rū cura derogat affectibus fidē.

De fig. sent.

39 Sententiarum exornatio est quæ
non in verbis, sed in ipsis rebus
quādam habet dignitatem. Inter

rogatio. g. Erotisis, quoties nō sci-
scitandi gratia assumitur, sed in-
standi, vt. Quousq; rādem abutē-
re Catil, patientia nostra.

Responsio, cum aliud interrogan-
ti, ad aliud, quia sic utilius sit, oc-
curritur, tum augendi criminis,
tum declinādi gratia. Rogatus re-
stis an a reo vapulasset, & quidē
innocens. Quæro an occiderit ho-
minem? R. latronem. Subiectio, cū
orator vel interrogat seipsum,
& respondet sibi, vel cum alium
rogauerit, non expectat respon-
sum. Apud quem hoc dico? Nem-
pe apud eum, qui cum hoc sciret.
&c. Occupatio. g. prolepsis, cum
id quod obijci potest, occupamus,
qualis illa Cice. præmunitio in Di-
uinat. quod ad accusandum de-
scendat, qui semper defenderit.
Correctio quæ tollit sententiā ali-
quam & eam, alia quæ magis ido-
nea videtur, emendat & corri-
git. O virtutis comes inuidia,
quæ bonos insequeris plerumq;
atq; adeo insectaris. Dubitatio
g. Diaporesis, cū querimus vnde
incipiendum vbi desinendum, quid
potiss. aut omnino dicendum sit.
Quo me vertam?

Prosopopeia personarum ficta in ductio, qua vrbes etiã & populi voces accipiunt. Formæ itẽ rerum quæ corporis ex partesunt, vt fama, virtus. Apostrophe, auersus à iudice sermo. at, Quid tuus ille Tubero in acie Pharsalica gladius agebat? Hypotyposis seu illustris explanatio, rerũ quasi geratur, sub aspectũ subiectio.

Ci. i Ver. inflãmarus scelere ac furore in forũ venit, ardebant oculi toto ex ore crudelitas emicabat. Ethopœia, imitatio vitæ ac morũ alienorũ. Emphasis cũ ex aliquo dicto, latẽs aliquid eruitur. Iacuit q; per antrũ, è loci spacio Cyclopis magnitudo intelligitur. Sustainatio g. Paradoxõ, qua diu suspẽduntur auditorum animi, atq; aliquid deinde in expectatũ subiungitur, Quid deinde? quid cẽsetis? furtũ fortasse aut prædã aliquã? mox subiecit quod erat improbius. interdũ id quod leue est, cũ alicuius rei grauissimæ expectatiõnẽ cõcitarit orator. Prætermisio g. Apophasis, cũ dicimus nos præterire, aut non scire, aut nolle dicere, id quod tunc maxime dicimus. Ci. Nõ queror diminutionem

uestigalium, nõ flagitiũ huius iacturæ. Licentia. g. Parrhisia, cum apud eos quos aut vereri aut metuere debet orator, tamẽ aliquid pro suo iure dicit, quod eos minime offendat. Vide quã non reformidem. Pro liga.

Cõcessio, cũ aliquid èt iniquũ videtur orator pati atq; cõcedere, vt, quæ deinde dicturus est, grauiora videãtur. Cic. in Ver. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina. et.

Ironia quæ sententiã est, ab ea differt, quæ est verborũ, nã quæ verb. est breuior est & apertior hæc vero totius est voluntatis fictio. Vt nouũ crimẽ. C. Cas. & ante hũc drẽ i auditũ. & c. Pro lig. Distributio. g. Merismos, cum aliquid in partes plures distribuitur quarũ unicuiq; ratio deinde sua subiungitur. Alexandro, neq; in deliberando consiliũ, neq; in præliando virtus deerat: nã indubijs, apparebat sapientiss. cum confli-gendum esset cum hoste, fortiss.

Permissio. g. Epitropè, cũ alicui rei vehemẽter confidimus, & ostendimus nos eam tradere alicuius voluntati. Ego iudices summum ac legitimum meæ causæ ius ommitto,

mitto, vobis permitto.

Deprecatio, cū opem alicuius im-
ploramus Cic. Hoc nos metu. C.

Cæs. perfidē & cōstantiā & cle-
mentiam tuam libera. Execratio,
qua malū alicui precamur. Dij te
perdant fugitiue. pro Deio.

Epiphonema, rei narratæ vel pro-
batæ summa acclamatio. Tanta
molis erat, Romanā conderē gen-
tem. Exclamatio, quæ conficit sig-
nificationem doloris aut indigna-
tionis, per hominis aut rei cuius-
piā compellationem. O mores, ò tē-
pora, ò miserum me. Sunt & illa
iucunda, quæ non preparatā ostē-
dunt orationē, cū quærimus quid
dicamus, cū velut ignoramus ali-
qua, cum nos dicti pœnitet. Dant
n. orationi hæc omnia varios vul-
tus.

De collocatione.

31 In collocatione necessaria sunt or-
do & iunctura, vt oratio sit lenis
coherens & equabiliter fluens.

32 Ordinis observatio est in singulis
verbis & in contextis. In singu-
lis cauendum ne decrescat oratio
& fortiori subiungatur aliquid
infirmius. vt sacrilegio fur. Ver-
bo sensum claudere si compositio

patiatur, optimum, quod si asperū
erit, orationi consulendum.

De iunctura.

Iunctura concinna & elegās erit, 33
si verba extrema cū cōsequenti-
bus primis ita iungamus, vt ne ve
aspera concurrant, ne ve vastius
diducantur. vt. Exercitus Xer-
xis. Ars studiorum, viro optimo
obtemperare. Verbi prioris vlti-
mæ syllabæ, ne sint primæ sequen-
tis. Res inuisæ visa sunt. Monosyl-
laba si multa sint, adde & disyl-
laba, male continuabuntur.

Cadentia item similiter & Desi-
nentia vitiosa si multa sint.

Breuiū verborū vitāda cōtinua-
tione minuta sit cōpositio atq; cō-
cisa. & lōgorū etiā, quia afferūt
tarditatē. Hæc diligētiā deside-
rāt, ea tamē lege ne fiat operose,
nam esset cum, infinitus, tum pue-
rilis labor.

Quia orator sic illigat sententiā 34
verbis, vt, nihil inane, nihil in cō-
ditum, nihil in oratione sit redun-
dans, id quod oratorio numero fit
breuiter hoc quoq; explicatur.

Inueniendi aptam et numerosam 35
verborum cōclusionem princeps
fuit Trasimachus. Romani hanc

Cice

Ciceronis tempore agnouerūt, cuius fuit summus ipse artifex.

36 Aures, vel animus potius aurium nuntio quandam in se continet vocum omnium mentionem: cuius observatio numerosa orationis artem peperit.

37 Huius vero natura ut intelligatur necesse est quæ de incis, mēbris & periodis tractantur, tum

38 etiam de pedibus, in memoriam reuocentur.

39 Oratio soluta suis pedibus cōstat. Sed in oratorio numero, quæ graeci Rithmō appellant, pro Dactylo Anapestus poni potest, cū eodem temporum spatio constet uterq;: in versu, quod metrum vocāt, poni non potest. Adde quod versus certis legibus astrictus est in oratione nihil certū, nisi ut apte verbis sententia comprehendatur, adeo ut versum in oratione fieri viciosum putetur, quam tamē numerose cadere volumus.

40 Tota periodus numerosa sit, necesse est.

41 Initia optime nascuntur à Dactylo Cretico, Anapesto. Dochimus quouis loco aptus, dū semel ponatur.

In extremo tres sunt seruandi pedes, quos aut Choros aut spondeos, aut alternos esse oportebit.

Arist. peona ultimū, Cicero Creticum aptiorem putat.

Media periodo in humili oratione iābus erit frequentiss. Pæon in ampliori, in utraq; dactylus, creticus, dochimus, spondeus locus est. 44. 45. 46. 47.

In veris causis, nec assumenda omnino numerosa oratio, nec repudianda, in amplificanda re: numerose dicendum. hoc etiam orationis genus perorationes desiderāt.

Variæ causæ variū dicendi genus efflagitant. Nam cū tria sint oratoris officia docere, monere, delectare, Subtile in probando, Tēperatum in delectando Vehemens in flectendo versatur.

Memoria.

Hæc cum alijs artibus sit communis, quæ artificiosa est, oratoricæ artis existimatur.

Constat locis et imaginibus. Loca sint speciosa, multa varietate signata, illustrata, ut ædiū magnificarū. Imagines ut navigationis anchora, rei militaris gladius. Si longior cōplectēda est oratio, proderit

per

per partes ediscere, apponere ali-
quas notas, ediscere quibus scri-
pseris chartis, si tamen quis unã
maximamq; artem querat. exer-
citatio est multa ediscere, multa
cogitare, & si fieri potest, quoti-
die potentissimum est.

Pronunciatio.

56 A plerisq; actio dicitur, sed prius
nomen à voce, sequens à gestu, hu-
ius duæ sunt partes vox & ge-
stus.

57 Vocis mutationes totidem, quot
animorum. Iracundia, acutum vo-
cis genus desiderat incitatum, cre-
bro incidens, Miseratio ac mœror
plenum, flexibile, interruptũ, fle-
bile. Metus, demissum, hesitans,
abiectum. Voluptas, effusum, tene-
rum hilaratum.

Gestus vocem sequi debet. Status 58
erit rectus, varus incesus, nec ita
longus, excursio moderata eaq;
rara, cervicũ nulla mollicia, nullæ
argutiae digitorum. Trunco se to-
to magis moderabitur orator, &
virili laterum flexione. Brachij
protectione in contentionibus, cõ-
tractione in remissis, pedis sup-
plosione in contentionibus inci-
piendis aut finiendis.

In ore, & præcipue in oculis ma-
xima vis. Oris non est nimium
mutanda species. Oculorum, qui
animi sunt iudices, tum intentio-
ne, tum remissione, tum coniectu,
tum hilaritate motus animorum
significabimus apte cum genere
ipso orationis.

FINIS.

Deo gratias.

